

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**МІСЦЕ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА
В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

**ПЕРША
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНОГО ІНСТИТУТУ НАЦІО-
НАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

(м. Харків, 21 березня 2024 р.)

Харків
«Право»
2024

УДК [34:355](477)(062.552)
М65

*Рекомендовано до видання вченою радою Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 6 від 20 березня 2024 р.)*

Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору М65 безпеки і оборони України : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезп. ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2024. – 218 с.
ISBN 978-617-8411-35-0

ISBN 978-617-8411-35-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2024

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2024

ЗМІСТ

Вітальне слово	8
Секція 1. Військове право та право Національної безпеки в умовах протидії російській агресії	10
<i>Мельник С.М.</i> Військове управління як об'єкт регулювання військового права України.....	10
<i>Богуцький П.П.</i> Право Національної безпеки та військове право: єдність і взаємодія у системі правового забезпечення воєнної безпеки.....	13
<i>Карпенко М.І.</i> Роль військового права у розвитку юридичної науки і зміцненні обороноздатності України.....	17
<i>Лапкін А.В.</i> Військова адвокатура як елемент системи військової юстиції.....	18
<i>Шамрай Б.М.</i> Особливості введення і функціонування правового режиму воєнного стану в Україні.....	19
<i>Котляренко О.П.</i> Рецепція операційного права (права операцій).....	23
<i>Tetiana Kalchenko, Natalia Gorbach.</i> Assessing an international armed conflict through international humanitarian law.....	25
<i>Григоренко Є.І., Чалий М.Г.</i> Поняття та особливості військового права як галузі права.....	26
<i>Приполова Л.І.</i> Актуальні питання здійснення правової експертизи озброєння в Україні.....	29
<i>Дідовець Ю.В.</i> Права і свободи військовослужбовців Збройних Сил України в умовах правового режиму воєнного стану.....	30
<i>Бабарицький О.В., Вітомська Л.О.</i> The interaction of military law in Ukraine and national security in the joint countermeasures against Russian aggression.....	32
<i>Корольов С.С., Процюк О.В.</i> Current issues in the development of military law as a science.....	33
<i>Пащенко Є.М.</i> Аспекти конституційно-правових засад проходження військової служби в Україні.....	34
<i>Шевцов А.Л.</i> Деякі проблемні питання військового законодавства України.....	37
<i>Шкуропацький О.І.</i> Аналіз співвідношення понять "загиблий" та "померлий" при визначенні права на відстрочку від мобілізації.....	39
<i>Пащенко Є.М., Разборська Г. В.</i> Сучасний погляд на відновлення військових судів (трибуналів) у системі юстиції України.....	44
<i>Нелуп Є.Є., Фівкін П.М.</i> Загрози Національній безпеці в екологічній сфері під час російсько-української війни.....	47
<i>Остапенко А.І.</i> Актуалізація розвитку військово-правової науки в Україні.....	49
<i>Вітомська Л.О., Ієнатєєва А.І.</i> Military law in Ukraine and law National security in the face of counteraction russian aggression.....	51
<i>Риндич Д.С.</i> Деякі питання правового регулювання космічної діяльності у сфері оборони.....	52
<i>Куртов А.І., Негода М.С.</i> Огляд проблем кадрової політики під час повномасштабної війни.....	53
<i>Шевцов Л.А., Лютий М.В.</i> Ukraine's cooperation with nato in the context of the russian aggression.....	55
<i>Пащенко Є.М., Стороженко А.В.</i> Конституція України як джерело військового права.....	57
<i>Куртов А.І., Фівкін Б.П.</i> Питання забезпечення дотримання прав людини у сфері національної безпеки в умовах протистояння військовій агресії російської федерації.....	59

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Чалий М.Г., Негода М.С. Активна оборона та правові аспекти захисту країни в умовах воєнного стану.....	62
Леценко С.О. Аналіз статті 438 ККУ як основи захисту прав людини в умовах протидії російській агресії.....	63
Васютін В.О. Військові злочини та їх розслідування в умовах війни з росією: виклики та перспективи.....	65
Пащенко Є.М., Кокорєва Д.В. Підзаконні нормативно-правові акти: система джерел військового права.....	66
Підгірняк Р.А., Фівкін П.М. Взаємозв'язок національної та воєнної безпеки в умовах збройної агресії.....	68
Шляхтун В.Ф., Фівкін П.М. Створення військової поліції в Україні в умовах протидії російській агресії; аналіз діяльності військової поліції в європейських державах.....	72
Максимов М.О., Сапельников О.О., Шульга О.С. шляхи вдосконалення конвенцій міжнародного гуманітарного права під час збройної агресії російської федерації проти України.....	75
Кокорєва Д.В., Фівкін П.М. Діяльність Служби безпеки України у сфері оборони держави під час дії правового режиму воєнного стану.....	77
Процюк О.В. Збройні Сили України як суб'єкт військового права.....	79
Черьмухіна Є.М. Військове право та право національної безпеки в умовах протидії російській агресії. шляхи вдосконалення.....	780
Потіхенський А.І., Цицхвая В.М. Право національної безпеки в умовах протидії російській агресії.....	82
Пащенко Є.М., Мельник І.В. Правові основи діяльності Національної гвардії України під час дії воєнного стану.....	83
Безпалько Д.С. Правоохоронні органи на захисті правопорядку та конституційних свобод в умовах миру та воєнного часу.....	85
Борищак В.О. Актуальність створення системи військової юстиції в умовах протидії російській агресії.....	86
Пащенко Є.М., Шляхтун В.Ф. Військове право: порівняльний аналіз понять воєнної та національної безпеки.....	88
Євтушенко О.Ю. До проблеми гарантування прав людини в контексті Національної безпеки в умовах протидії російської агресії.....	91
Керімов Т.М. Військові суди в Україні: пережиток чи нагальна потреба?.....	92
Пащенко Є.М., Підгірняк Р.А. Військове право: значення застосування воєнного стану та стану війни в умовах військової агресії.....	93
Пасічна Ю.П. Інформація та комунікація під час воєнного стану - як складові національної безпеки в умовах протидії російській агресії.....	96
Пащенко Є.М., Возна Д.В. Аспекти військового права: демократичний цивільний контроль над Сектором безпеки і оборони України.....	97
Децюра А.О. Особливості правового статусу військовослужбовців: права, обов'язки, гарантії в умовах воєнного стану та бойовій обстановці.....	100
Кшевінська К.О. Військове право та право національної безпеки в умовах протидії російській агресії.....	101
Пащенко Є.М., Федоренко Я.А. Військове право: питання статусу військовополонених та його значення в умовах війни.....	102
Секція 2. Актуальні проблеми підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України.....	105

<i>Рябченко О.П.</i> Окремі проблеми організації навчального процесу щодо підготовки військових юристів в умовах воєнного стану	105
<i>Рябовол Л.Т.</i> Роль військово-спеціальної педагогіки у вирішенні актуальних проблем підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України.....	108
<i>Козубцов І.М.</i> Проблеми підготовки мобілізованих кадрів для Сектору безпеки і оборони України мобільними тренувальними групами зі зв'язку.....	109
<i>Бабарицький О.В., Гайоамака В.В.</i> Problematic issues in preparing personnel for the security and defense sector of Ukraine.....	111
<i>Козловська Л.В.</i> Міжнародні освітні програми міграційного характеру для підготовки офіцерів тактичного рівня за стандартами НАТО.....	112
<i>Stanislav Korolev.</i> Law education in the context of national security.....	113
<i>Калачова В.В., Місюра О.М., Володін М.І.</i> Інформаційні технології на шляху удосконалення процесу підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України в умовах протидії російській агресії.....	115
<i>Бабенко О.І., Гур'єв Д.О., Косенко В.П.</i> Методика оцінювання результатів підготовки Сектору безпеки і оборони України за стандартами НАТО.....	117
<i>Петрова Л.</i> Social development of the security and defense sector.....	119
<i>Опанасенко Н.О.</i> Роль психологічної підготовки в системі всебічної підготовки кадрів для Сектору оборони України.....	120
<i>Семенюк В.І., Жуйков Д.Б.</i> Обґрунтування актуальних шляхів підготовки військових фахівців в умовах протидії російській агресії.....	122
<i>Харченко С.В., Колдашов О.В.</i> Професійно-психологічна складова підготовки кадрів для Сектору безпеки та оборони.....	125
<i>Куртов А.І., Стицюк О.О.</i> Напрямки підвищення професіоналізму та навченості особового складу в органах сектору безпеки і оборони.....	126
<i>Olga Savchenko.</i> Education as a factor to support national security.....	127
<i>Гишко Г.Б.</i> Пропозиції щодо формування результатів виховання при розробці методичних матеріалів для проведення занять.....	129
<i>Бабич А.А., Борисов В.С.</i> Формування правової компетентності при підготовці офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ.....	131
<i>Артюшенко О.В.</i> Формування здорового способу життя курсантів засобами фізичної підготовки для сектору безпеки і оборони України.....	132
<i>Зміївський Г.А., Пугач В.В.</i> Досвід використання відеоматеріалів в онлайн-навчанні тактичних дисциплін.....	134
<i>Пугач В.В., Рибкін О.В.</i> Особливості викладання навчальної дисципліни «Інженерна підготовка» для курсантів вищих військових навчальних закладів і військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.....	136
<i>Дубовик С.О.</i> Актуальність впровадження в вищу освіту питань безпеки в надзвичайних ситуаціях у відповідності до вимог законодавства.....	138
<i>Панфілов Ю.І., Яременко Ф.В.</i> Психологічні особливості роботи командирів щодо адаптації військовослужбовців до бойової обстановки.....	140
<i>Пугач В.В., Чепурний В.В.</i> Шляхи формування відповідних військово-професійних компетентностей у ході викладання дисципліни «Військова топографія» у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти України.....	142
<i>Подолька О.О., Ігнат'єва А.І.</i> Change of the modern paradigm ukrainian law in the conditions of military aggression from the russian side.....	143
<i>Тарасов М.Ю., Іващенко С.М.</i> Роль спеціальної фізичної підготовки під час виконання службових завдань умовах воєнного стану.....	145

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

<i>Гончарук Д.С., Ігнат'єва А.І. Legal aspects of gender equality in the security sector achievements and challenges for the future.....</i>	146
<i>Куртов А.І., Шевчук Н.О. The role and place of military educational institutions in the system of personnel training for the Armed Forces of Ukraine.....</i>	147
<i>Сидлярович І.В., Ігнат'єва А.І. Role of the military law in education for security and defense sector personnel in Ukraine.....</i>	149
<i>Романенко М.С., Фівкін П.М. Стратегія розвитку кадрового потенціалу Сектору безпеки і оборони України.....</i>	150
<i>Пономаренко П.М., Кокорєва Д.В. Managerial competence of future officers: problems and ways to solve them.....</i>	152
<i>Паскалова М.І., Коваль М.В. Традиції як невід'ємна частина підготовки воїна.....</i>	155
<i>Мороховський М.Л. Актуальні проблеми підготовки кадрів Сектору безпеки і оборони України.....</i>	156
<i>Юзік В.В., Ігнат'єва А.І. Adaptation of international norms of military law to the peculiarities of modern conflicts: challenges and perspectives for ukrainian personnel....</i>	158
<i>Леценко Д.С., Іващенко С.М. Роль фізичного виховання у підготовці кадрів для сектору безпеки і оборони України.....</i>	159
<i>Копил В.В., Пономаренко П.М. Підготовка управлінських кадрів для сектору безпеки і оборони, як передумова забезпечення національної безпеки України.....</i>	161
<i>Чепурний О.В., Матющенко С. Я. зміни щодо відбору кандидатів у ВВНЗ і ВНП ЗВО під час воєнного стану.....</i>	162
<i>Гашенко С.В., Семенюк В.І. Основні проблеми впровадження стандартів НАТО у навчальний процес ВВНЗ та ВНП ЗВО.....</i>	163
<i>Мельник І.В., Гашенко С.В. Військове право в системі підготовки військовослужбовців Національної гвардії України за стандартами НАТО.....</i>	164
<i>Кияновський Н.О., Гашенко С.В. Впровадження стандартів НАТО у навчання курсантів ВВНЗ та ВНП ЗВО.....</i>	168
<i>Піпа О.Є., Гашенко С.В. Підготовка кадрів для Сектору безпеки і оборони України в умовах сучасних викликів.....</i>	167
Секція 3. Актуальні питання імплементації стандартів НАТО у військове законодавство.....	170
<i>Бабарицький О.В., Калугін П.П. Management of unit activities according to NATO standards.....</i>	170
<i>Фівкін П.М. Проблемні питання у діяльності спеціального уповноваженого Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку Сил оборони України та пропозиції щодо їх вирішення.....</i>	171
<i>Передерій О.С. Компетенція Міністерства оборони України у реалізації політики військової стандартизації.....</i>	176
<i>Larysa Szapanova. Implementation of NATO standards as a priority task for Ukraine....</i>	178
<i>Корнієнко В.О. Актуальні питання політики відносин з НАТО та військове законодавство.....</i>	179
<i>Бабарицький О.В., Кирилюк А.М. Understanding NATO standards: challenges and opportunities for ukraine's adaptation.....</i>	181
<i>Сохіян А.С. Напрями здійснення імплементації стандартів НАТО.....</i>	182
<i>Панько Т.І. Проблемні питання систематизації військового законодавства України</i>	183
<i>Хохлов О.В. Аналіз викликів та перспектив імплементації стандартів НАТО у військове законодавство України.....</i>	185
<i>Панько В.М. Актуальні питання кодифікації військового законодавства України (з урахуванням перспективи набуття Україною повноправного членства в НАТО)...</i>	186

<i>Фівікін П.М., Герасименко В.Д.</i> Conceptual principles adaptation intelligence of the Armed Forces of Ukraine in accordance with NATO standards.....	188
<i>Тищенко Д.Р.</i> Адаптація національного військового законодавства до стандартів НАТО: виклики та перспективи.....	189
<i>Корольов С.С., Цвірко А.К.</i> Practical aspects of implementing NATO standards into military legislation.....	190
<i>Федоренко Я.А., Фівікін П.М.</i> Реалізація стандартів НАТО в Збройних Силах України: підходи та впровадження.....	192
<i>Артемченко К.В.</i> Військово-правова конвергенція: перехід України до стандартів НАТО.....	194
<i>Корольов С.С., Негода М.С.</i> Socio economic consequences of the implementation of NATO standards.....	195
<i>Рибницька О.М.</i> Стандарти НАТО у сфері безпеки і оборони: імплементація у національне законодавство.....	196
<i>Колдашов О.В., Возна Д.В.</i> Integration of NATO ethical principles into the professional code of the security and defense sector.....	198
<i>Потіхенський А.І., Жидков Д.В.</i> Напрямки покращення стратегічної комунікації за стандартами НАТО.....	199
<i>Ткач О.А.</i> Актуальні питання імплементації стандартів НАТО у військове законодавство.....	200
<i>Крамаренко М.О.</i> Основні виклики імплементації стандартів НАТО у військове законодавство та ЗС України.....	202
<i>Білоус Д.С.</i> Законодавче стимулювання приватного сектору у сфері забезпечення матеріальних (технічних) стандартів НАТО.....	204
<i>Курбін П.О.</i> Стандарти НАТО у сфері оборони: правова природа та імплементація у національне законодавство.....	205
<i>Куртов А.І., Лубчинська Я.В.</i> Трансформація військової освіти в Україні за стандартами НАТО.....	207
<i>Куртов Ф.І., Бубенчикова А.М., Кусмарова К.В.</i> Стандартизація Збройних Сил України за нормами НАТО в умовах війни.....	209
<i>Рудик А.О.</i> Питання імплементації Україною стандартів НАТО у сфері стратегічних комунікацій.....	211
<i>Ігнат'єва А.І., Скриней А.Е.</i> Implementation of NATO standards in training cadets of higher educational institutions.....	212
<i>Куртов А.І., Орехов В.О.</i> Актуальні питання імплементації стандартів НАТО у військове законодавство.....	213
<i>Орехов В.О.</i> Впровадження стандартів НАТО в процес розмінування території України.....	215

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

ДО УЧАСНИКІВ ПЕРШОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО «МІСЦЕ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ»

ВЕЛЬМИШАНОВНІ УЧАСНИКИ ПЕРШОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Вітаю Вас із початком роботи науково-практичної конференції «Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України»!

Проведення цього заходу на сьогодні є як ніколи актуальним. Лише в умовах повномасштабної війни ми всі зрозуміли надважливу роль кадрового забезпечення Сектору безпеки і оборони України, а також усвідомили значення військового права в житті українського суспільства. Впевнений, що після нашої Перемоги держава продовжить розбудову військової сфери, для якої необхідними будуть зусилля військових юристів, а відтак тематика нашого науково-практичного заходу зберігатиме актуальність ще довгі роки.

Показово, що майданчиком для цього обговорення є унікальний у своєму роді заклад вищої освіти – Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Він поєднує у собі інноваційну спрямованість військового навчального закладу із традиціями класичної правничої школи. Керівництво Інституту та його випускники просто зараз дають рішучу відсіч агресору, захищаючи незалежність та євроатлантичний вибір нашої держави, а також утверджуючи законність та правопорядок у військовій сфері, без яких неможливе існування демократичної правової держави.

Програма нашої Конференції є цікавою та різноманітною, оскільки охоплює найбільш актуальні проблеми військового права, підготовки військових юристів та зміцнення Сектору безпеки і оборони України. Впевнений, що високий експертний рівень запрошених доповідачів забезпечить плідну фахову дискусію та дозволить знайти відповіді на важливі питання, які хвилюють як військовослужбовців, так і цивільне населення.

Сьогоднішня конференція є першою, але я сподіваюся, що її проведення стане доброю традицією, яка щороку на початку весни об'єднуватиме в стінах Військово-юридичного інституту кращих юристів і практиків України та іноземних країн для обговорення і пошуку оптимальних шляхів розв'язання найбільш актуальних проблем військового права.

*Мельник Сергій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор військового
права, заслужений працівник освіти України,
лауреат державної премії в галузі освіти, бригадний
генерал юстиції, начальник Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

СЕКЦІЯ 1

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ.

*Мельник Сергій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор військового
права, заслужений працівник освіти України,
лауреат державної премії в галузі освіти
начальник Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОБ'ЄКТ РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку національної правової системи України та на фоні викликів, які постали перед Українською державністю, у тому числі й тих, що пов'язані з відбиттям збройної агресії російської федерації, значущість військового права невинно зростає. Серед питань, що органічно входять до предмету військового права є аспекти організації та функціонування військового управління. Зумовлено це тією соціальною роллю та функціональним призначенням, які виконує військове управління у системі життєзабезпечення складових сектору безпеки і оборони та забезпечення національної безпеки України.

Адже, відповідно до пункту 16 частини першої статті 1 Закону України “Про національну безпеку України”, сектор безпеки і оборони є системою органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

Із цього, вочевидь, витікає те, що система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з

правоохоронними функціями тощо повинна мати свій стрижень, яким є цілісна та структурована система військового управління, за допомогою якої здійснюється публічне адміністрування оборонної та безпекової сфери. Указана система, як і будь-яка інша, не може ефективно та належно функціонувати без чіткого та докладного регулювання, у першу чергу, з боку правових норм. Саме тому важливо здійснювати подальше удосконалення військового права в частині, що стосується регулювання організації та функціонування військового управління.

Крім того, у межах характеристики регулювання військовим правом питань, пов'язаних з військовим управлінням, слід зважати на специфічні риси і самого військового права. Адже воно у системі права України займає особливе місце. Наведене зумовлено цілою низкою чинників та специфічних рис, серед яких слід, у першу чергу, назвати його комплексний та інтегрований характер.

У зв'язку з цим, у межах характеристики військового права слід назвати передусім те, що воно є комплексною галуззю права. Його комплексний характер вказує на те, що воно регулює різноманітні суспільні відносини, але такі, що у першу чергу пов'язані з функціонуванням військового управління у напрямі забезпечення національної безпеки і оборони. Фактично, військове право, будучи комплексом найрізноманітніших за своєю природою правових норм, має доволі широкі можливості щодо ефективного та комплексного правового впливу на питання військового управління. Починаючи від конституційних засад його реалізації (наприклад, реалізація повноважень вищих органів державної влади у цій сфері) та, завершуючи унормуванням діяльності молодших командирів за військовим званням (до прикладу, військовослужбовці сержантського і старшинського складу чи військовослужбовці молодшого офіцерського складу тощо).

Також варто брати до уваги і те, що комплексний характер військового права у системі регулювання організації та функціонування військового управління дозволяє повноцінно забезпечувати правове регулювання питань, що органічно пов'язані з військовим управлінням. Оскільки, як уже зазначалось, кінцевою метою військового управління є належний стан національної безпеки та оборони України, то відповідно, всі питання, що охоплює собою такі категорії як “оборона”, “обороздатність”, “воєнна безпека” тощо безпосередньо стосуються і самого військового управління, а отже повинні належним чином бути врегульовані за посередництвом військового права. Так, згідно зі статтею 1 Закону України “Про оборону України”, оборона України є системою політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Таким чином, різноспрямовані заходи, що охоплює названа категорія можуть бути унормовані саме тією галуззю права, яка за своєю юридичною природою є комплексною.

Наступна специфічна риса військового права, що органічно пов'язана з унормуванням питань військового управління є те, що військове право є не лише комплексною галуззю права, але й інтеграційною. Наведена якість та специфічна риса аналізованої галузі права полягає у тому, що вона інтегрує найрізноманітніших суб'єктів, які так чи інакше дотичні до питань національної безпеки та оборони України. Такий підхід є виправданим з огляду на те, що складно-структурні завдання із забезпечення національної безпеки і оборони України детермінують потребу у залученні до цієї діяльності величезної кількості найрізноманітніших суб'єктів. При чому ураховуючи логіку Закону України "Про національну безпеку України" перелік таких суб'єктів не є вичерпним та може доповнюватися новими.

Зокрема, до таких суб'єктів можна віднести Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, вищі, центральні та місцеві органи державної влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту, Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військової формування, до яких, наприклад, можна віднести: Державну спеціальну службу транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національну гвардію України, Національну поліцію України, Державну прикордонну службу України, Державну міграційну службу України, Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Службу безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Службу судової охорони, Управління державної охорони України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

Всі названі військові формування, органи публічної влади є суб'єктами військового управління з усіма притаманними їм ознаками. Крім того, відповідно до частини першої статті 12 Закону України "Про національну безпеку України", до структури сектору безпеки і оборони України також входять такі складові як оборонно-промисловий комплекс, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Указані складові сектору безпеки і оборони України безпосередньо дотичні до військового управління, але вже не як суб'єкти, а переважно як об'єкти такого управління.

На підставі викладеного, слід констатувати той факт, що військове управління виступає

найважливішим об'єктом правового регулювання військового права, займаючи чільне місце у системі питань, які складають його предмет. Окрім того, військове управління як об'єкт регулювання найбільш рельєфно відбиває специфіку військового права, яка знаходить свій прояв у таких властивостях як комплексність та інтегрованість.

Богущий Павло Петрович

доктор юридичних наук, доцент, завідувач наукової лабораторії військового та міжнародного гуманітарного права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» (Україна, м. Київ)

ПРАВО НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО: ЄДНІСТЬ І ВЗАЄМОДІЯ У СИСТЕМІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність наукових досліджень права національної безпеки та військового права в умовах відсічі збройній агресії РФ проти України суттєво підвищилась і набула більш чітких праксеологічних ознак.

Концепція права національної безпеки в українській юриспруденції ґрунтується на ціннісному праворозумінні з використанням комунікативних, соціологічних та потребових характеристик права. Право національної безпеки визначають як ціннісно-нормативну систему загально-визначених і публічно визначених у національній правовій системі статусів, правил поведінки та комунікацій, спрямованих на забезпечення безпечних умов життєдіяльності людини, існування, розвитку суспільства і держави.

Військове право є системою визначених і санкціонованих державою норм, які встановлюють правила поведінки та здійснюють правове регулювання суспільних відносин у воєнній сфері, у сферах оборони і військового будівництва з метою забезпечення воєнної безпеки.

Право національної безпеки і військове право розглядаються як окремі галузі у системі права України, а також як окремий напрям наукових досліджень, що об'єднує відповідні галузі знань.

Прикладне значення для розвитку галузей знань про право національної безпеки та військове право, для формування науково-обґрунтованої програми підготовки юристів має затвердження наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2018 р. № 1477 «Про

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах наукової спеціальності 081 «Право» наукового напрямку «право національної безпеки; військове право».

Необхідно вказати, що шлях до визнання предметного напрямку досліджень, яким на сьогодні є напрям «право національної безпеки; військове право», вдалося успішно пройти за рахунок послідовної підтримки Національної академії правових наук України, утворення Секції права національної безпеки і військового права, системних розробок проблем права національної безпеки та військового права науковцями Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України» у взаємодії з освітянськими центрами підготовки військових юристів – Військово-юридичним інститутом Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, Військовим інститутом Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, а також з науковцями-правниками Національного університету оборони України.

Відсіч широкомасштабній агресії рф упродовж останніх двох років виявила усі проблемні аспекти системи правового забезпечення національної безпеки загалом та воєнної безпеки зокрема.

Система правового забезпечення національної безпеки є складним утворенням, що має як лінійні, так і нелінійні ознаки. Однак визначальними для характеристики цієї системи є інституційні, нормативні та організаційні складові. Система правового забезпечення воєнної безпеки взаємодіє із загальною системою правового забезпечення національної безпеки як підсистема з особливими ознаками, що стосуються безпосередньо їх складових. Нормативною складовою системи правового забезпечення воєнної безпеки є військове право. Інституційні елементи формуються у системі військової юстиції. Організаційна складова засновується на компетентній правовій культурі військовослужбовців, на підготовці фахівців для сектору безпеки і оборони, де важливою є освітянська діяльність спеціалізованих закладів освіти.

Право національної безпеки та військове право взаємодіють і можливо навіть висловитися таким чином – взаємопроникають у системі правового забезпечення воєнної безпеки.

Національна безпека вимагає якісного правового регулювання суспільних відносин, які мають стратегічне значення для захисту національних інтересів. Право національної безпеки, засновуючись на конституційних положеннях та на відповідності вимогам права міжнародної безпеки, принципам і нормам міжнародного права щодо забезпечення міжнародної безпеки або ж безпеки світового порядку, утворює необхідні для військового права вихідні правові ресурси, визначає межі впливу військового права на суспільні відносини, що гарантує загалом соціальну стабільність, а також цілісність національної правової системи.

Натомість військове право забезпечує правовий вплив на діяльність стосовно забезпечення оборони держави, на військові та цивільно-військові відносини, які підпорядковані правовому режиму військового права. Зміст правового режиму військового права визначається, насамперед, особливостями правового регулювання військової служби, цивільного і військового співробітництва.

Право національної безпеки передбачає застосування спеціальних правових режимів для організаційно-правового впливу на діяльність державного механізму, на поведінку громадян з метою реалізації визначених такими правовими режимами заходів щодо відсічі збройній агресії, захисту національних інтересів від загроз воєнного характеру.

Водночас військове право в межах, зокрема, правового режиму воєнного стану забезпечує відповідність дій, рішень органів військового управління, військового командування конституційним вимогам щодо захисту Вітчизни, щодо забезпечення прав і свобод громадян в умовах їх легітимного обмеження.

Військове право в умовах відсічі збройній агресії проти України набуває тих характеристик правового регулювання, які є першочерговими та необхідними для успішного виконання силами оборони вимог Конституції України, законодавства про національну безпеку завдань щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу.

Право національної безпеки та військове право взаємодіють з питань узгодження діяльності сил безпеки, сил оборони, оборонно-промислового комплексу у складі сектора безпеки і оборони щодо захисту суверенітету України, збереження конституційного ладу від зовнішніх загроз, якими є воєнні загрози.

Умови відсічі збройній агресії рф проти України виявили досить відчутний для соціального сприйняття, але вкрай важливий для ефективного виконання завдань силами оборони, напрям взаємодії, яким є мобілізаційна підготовка і мобілізація.

Практика засвідчила про вірність висновків науковців, фахівців стосовно можливості ефективного здійснення мобілізації економічних, матеріальних та людських ресурсів держави виключно за рахунок високого рівня компетентності та відповідальності усіх органів державної влади, які мають діяти під час реалізації визначених Конституцією України та законодавством повноважень з метою забезпечення воєнної безпеки.

Іншою проблемою, яка має успішно вирішуватися системою правового забезпечення воєнної безпеки, є проблема національної стійкості щодо протидії воєнним загрозам. Вказана проблема набула нових ознак – тисячі громадян призовного віку прийняли рішення не виконувати конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни. Тут виявляється не лише неготовність такої категорії громадян до виконання військового обов'язку, що є наслідком

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

відповідних прогалин у формуванні та реалізації воєнної політики, але й свідченням деформації стратегічної культури у значного прошарку суспільства, що своєю чергою свідчить про суттєві дефекти стратегічної правової культури, якісні ознаки якої мають безпосереднє відношення до права національної безпеки.

Виключно у системі правового забезпечення воєнної безпеки мають розглядатися та вирішуватися усі питання правового регулювання соціального і правового захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей. Варто звернути увагу на концепт соціального захисту військовослужбовців, що реалізований в українському законодавстві. У вирішенні цієї проблеми, що стосується особистості військовослужбовця, як неодмінної основної одиниці військового права, багато у чому вбачається вирішення питання щодо мотивації активної та професійної діяльності з реалізації завдань захисту держави від загроз воєнного характеру.

Водночас якісний рівень соціального та правового захисту військовослужбовців, членів їх сімей розглядається неодмінною цінністю права національної безпеки, що, на жаль, наразі перебуває поза практичним дискурсом.

Формування та ефективна реалізація воєнної політики, як неодмінної складової політики національної безпеки, неможливі без задіяння можливостей системи військової юстиції. Особливо відчутним зазначене аксіоматичне правило виявилось для сил оборони України під час відсічі збройній агресії РФ.

Неприйняття необхідних законодавчих та управлінських рішень щодо формування та організації діяльності системи військової юстиції України негативно відображається на стані військового правопорядку, на забезпеченні військової дисципліни, на упровадженні справедливого та рівного підходу до виконання військового обов'язку, що має надзвичайно важливе значення в умовах ведення бойових дій.

Необхідно також звернути увагу на правовій максимі, якій слідують право національної безпеки та військове право України – правове забезпечення євроатлантичної інтеграції, правовий режим гарантій безпеки України .

Зазначені стратегічні питання, які стосуються захисту національних інтересів України від загроз воєнного характеру в умовах глобалізованого світу, кризи світового правопорядку не мають перспективи для успішного вирішення без синхронізації нормативних, інституційних та організаційних складових системи правового забезпечення національної безпеки загалом та воєнної безпеки України зокрема, а отже права національної безпеки та військового права України.

*Карпенко Микола Іванович,
доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри військового права та правоохоронної
діяльності Національного університету оборони
України (Україна, м. Київ)*

РОЛЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА У РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ І ЗМІЦНЕННІ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

За визначенням П.П. Богущького «військове право як комплексна галузь права є системою загальнообов'язкових формально визначених правил поведінки у військовій сфері, котрі встановлені та охороняються державою, регулюють суспільні відносини, які пов'язані з діяльністю Военної організації суспільства, і мають за мету забезпечення захисту держави, її суверенітету, територіальної цілісності».

З самого моменту проголошення 24 серпня 1991 року України незалежною державою військове право продовжувало бути напрямом досліджень в межах наукової спеціальності 20.02.03. «Військове право, військові проблеми міжнародного права», яка необґрунтовано була виключена наказом голови Вищої атестаційної комісії України від 28 листопада 2000 р. № 586 з Переліку спеціальностей, за якими проводяться захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів у галузі «юридичні науки». Незважаючи на прийняте рішення розвиток науки військового права в Україні не зупинився, підтвердженням чого було функціонування з травня 1994 р. кафедри військового права у структурі відділення військової підготовки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а з січня 1998 р. військовий інститут, а також створення у 1997 р. на підставі Указу Президента України від 20.11.1996 р. № 1105/96 «Про заходи щодо підготовки кадрів військової юстиції та організації науково-дослідних робіт у галузі військового законодавства» військово-юридичного факультету, а нині військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477 «Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності з 081 «Право»» відновлена наукова спеціальність і предметний напрям досліджень 2.13. «право національної безпеки; військове право» та відповідного паспорта спеціальності. Прийняті рішення посприяли започаткувати з 2020 року у Національному університеті оборони України підготовку науковців за напрямом 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право», що дає можливість здійснювати наукові дослідження з актуальних аспектів військового права. Зокрема, згідно з паспортом спеціальності за даним напрямом досліджуватимуться питання, які стосуються

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

правового забезпечення військової дисципліни та правопорядку, правових засад становлення і розвитку військової юстиції, організації та діяльності військових правоохоронних органів, особливостей юридичної відповідальності військовослужбовців, військового обов'язку і військової служби, правових засад проходження військової служби за контрактом та служби у військовому резерві, правового статусу військовослужбовців, правових гарантій та соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей, ветеранів війни і військової служби та інших надзвичайно важливих питань військової сфери.

Є реальні сподівання, що прийняті заходи посприяють активізації наукових досліджень у галузі військового права, кінцевою метою яких має бути сприяння підвищенню боєготовності і боєздатності сил безпеки і оборони задля перемоги України у російсько-українській війні і зміцненню обороноздатності нашої держави.

*Лапкін Андрій Васильович,
доктор юридичних наук, доцент, старший науковий
співробітник науково-дослідної лабораторії Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (Україна, м.
Харків)*

ВІЙСЬКОВА АДВОКАТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ

В умовах повномасштабної війни актуальним для України питанням є розбудова системи військової юстиції. Водночас, вибір її моделі та визначення суб'єктного складу залишається предметом дискусій. До числа дискусійних можна віднести й питання щодо включення до цієї системи військової адвокатури.

Контент-аналіз мережі Інтернет засвідчує, що пошуковим запитам «військова адвокатура» чи «військовий адвокат» у першу чергу відповідає реклама адвокатів, які надають правову допомогу військовослужбовцям. В умовах залучення до лав Збройних Сил України та інших військових формувань сотень тисяч осіб, частина з яких потребує правничої допомоги з огляду на різноманітні аспекти захисту своїх прав, ринок юридичних послуг цілком закономірно відреагував значним збільшенням пропозицій з боку фахівців у сфері військового права. Водночас, в даному аспекті мова йде виключно про певну предметну спеціалізацію серед адвокатів, яка виникла ситуативно у відповідь на зростання попиту. Кваліфікація більшості таких «військових адвокатів» обмежується, в кращому випадку, наявністю певного практичного досвіду надання професійної правничої

допомоги військовослужбовцям, адже жодного іншого відношення до військової сфери вони, як правило, не мають.

Разом з тим поняття «військова адвокатура» позначає саме професійну належність юристів до військової сфери. Сам цей термін, ймовірно, виник у США, де згідно із Єдиним кодексом військового правосуддя від 1951 р. передбачено існування військової адвокатури, представники якої здійснюють юридичне консультування військовослужбовців армії США, представництво їх інтересів у судах, а також захист їх від обвинувачення у вчиненні кримінальних правопорушень. В Україні подібні пропозиції щодо статусу військової адвокатури передбачає, наприклад, проект Закону «Про організаційно-правові основи побудови та функціонування Військової юстиції України» (реєстр. № 10042 від 13.09.2023).

Хоча загалом адвокатуру можна вважати елементом системи правосуддя, однак віднесення її до системи військової юстиції має низку концептуальних проблем, зумовлених, передусім, статусом адвокатури як недержавного самоврядного інституту (ч. 1 ст. 2 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Модель діяльності військової адвокатури, яка передбачає обмеження діяльності військових адвокатів захистом, представництвом та наданням інших видів правової допомоги клієнтам лише з числа військовослужбовців та працівників оборонно-промислового комплексу України, вступає у суперечність із принципами самоврядності, незалежності адвокатури, свободи адвокатської діяльності тощо.

Тому більш перспективним напрямом інтеграції адвокатури до системи військової юстиції вбачається залучення адвокатів до захисту прав військовослужбовців в рамках системи безоплатної вторинної правової допомоги, а також розвиток юридичної служби Збройних Сил України та інших військових формувань.

*Шамрай Богдан Миколайович,
кандидат юридичних наук, Заслужений юрист
України, помічник командувача – начальник
юридичного управління Командування Сухопутних
військ Збройних Сил України (Україна, м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВВЕДЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Правові засади запровадження правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях встановлені у Конституції України.

Так, відповідно до пункту 19 і пункту 20 частини першої статі 106 Конституції України Президент України приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, а згідно пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України, Верховна Рада України затверджує протягом двох днів з моменту звернення Президента України указ при введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію.

У зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації проти України 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 (зі змінами, далі – Указ № 64/2022) введено в дію правовий режим воєнного стану. Цим же Указом № 64/2022 було визначено завдання органам державної влади, місцевого самоврядування та військового управління вжити всіх необхідних заходів для забезпечення правового режиму воєнного стану, а сам правовий режим воєнного стану вводиться на строк до 3 місяців і може продовжуватись на такий самий термін, що і відбувається зараз, поки триває російська агресія проти України.

Правові засади запровадження воєнного стану та визначення поняття «воєнний стан» закріплені у Законі України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» (зі змінами, далі – Закон № 389-VIII) та у Законі України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII «Про оборону України» (зі змінами).

В зазначених законодавчих актах воєнний стан визначається як особливий правовий режим, ще вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання військовому командуванню і військовим адміністраціям повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, а також тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах правового режиму воєнного стану, гарантії і обмеження прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб встановлюються Законом № 389-VII.

З наведених у даних законодавчих актах визначень поняття «воєнний стан» вбачається, що вони за своєю сутністю практично ідентичні.

Разом з тим, досліджуючи сутність та зміст правового режиму воєнного стану, необхідно визначити наступні особливості його введення і функціонування, а саме:

по-перше, воєнний стан - це особливий правовий режим, який встановлюється в державі або в окремих її територіях. Введення правового режиму надає особливі повноваження, тобто особливі права органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування щодо повноважень, визначених їм законодавством для мирного часу і створює необхідні умови для виконання наданих їм цих особливих повноважень, а також концентрації необхідних ресурсів для забезпечення оборони держави;

по-друге, особливі повноваження під час функціонування правового режиму воєнного стану військовому командуванню, органам державної влади та місцевого самоврядування потрібні, насамперед, для відвернення загрози або відсічі збройної агресії проти України;

по-третє, введення правового режиму воєнного стану не означає оголошення війни. Воєнний стан – відповідь на існуючу загрозу суверенітету і територіальній цілісності та на збройну агресію. Воєнний стан - це особливий правовий режим, який регулює діяльність військового командування, органів державної влади та місцевого самоврядування в особливих умовах та вводить певні обмеження прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб на користь держави (мобілізація, експропріація майна, трудова повинність та інше). Станом по завершенню другого року війни правовий режим воєнного стану в Україні функціонує в доволі обмеженому вигляді.

В свою чергу, стан війни - фактичне оголошення війни іншій країні. В міжнародному праві оголошення війни іншій країні вважається актом агресії, а тому після завершення у 1945 році Другої світової війни країни намагаються уникати відкритого оголошення війни іншим країнам задля уникнення міжнародно-правових наслідків для країни-агресора, у зв'язку з цим створюються інші приводи для збройних конфліктів з метою обходу норм міжнародного права. Саме з цих причин росія свою агресію загорнула в «обгортку» під найменуванням «спеціальна військова операція», хоча за логікою розвитку подій саме росія мала би оголосити війну Україні. З іншого боку, якби у нинішніх реаліях Україна оголосила війну росії, тоді в юридичному полі з точки зору норм міжнародного права Україна вважалася би агресором, що само по собі є парадоксальним, у зв'язку з чим норми міжнародного права підлягають перегляду з точки зору можливого оголошення війни країні-агресору з боку країни, що обороняється;

по-четверте, на період функціонування правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону № 389-VIII;

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

по-п'яте, згідно норм міжнародного права введення воєнного стану державою, яка стала жертвою країни - агресора, не буде перешкоджати наданню їй військової й інших видів допомоги. В той же час, законодавство деяких країн забороняє здійснювати постачання зброї країнам-агресорам, і це ще одна причина, чому Україні на даний час не варто оголошувати війну росії, яка саме і є агресором;

по-шосте, введення правового режиму воєнного стану та настання особливого періоду також надає підстави і для застосування окремих норм Кримінального кодексу України стосовно кримінальних правопорушень, які більшою мірою є притаманними саме для періоду воєнного стану, наприклад, щодо ухилення від мобілізації, дезертирство, непокоря, не виконання наказу, мародерство тощо;

по-сьоме, з введенням правового режиму воєнного стану (початком мобілізації) у державі настає особливий період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. Як відомо, 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 65/2022 (зі змінами, далі – Указ № 65/2022) була оголошена загальна мобілізація. Слід зазначити, що у контексті оголошення загальної мобілізації до відповідних правовідносин слід саме застосовувати Указ № 65/2022, оскільки відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України та Закону України від 21 жовтня 1993 року № 3543-ХІІ "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" (зі змінами, далі – Закон № 3543-ХІІ) він був затверджений Законом України від 3 березня 2022 року № 2105-ІХ «Про затвердження Указу Президента України "Про загальну мобілізацію". Водночас до правовідносин стосовно загальної мобілізації не підлягає застосуванню Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 «Про загальну мобілізацію», який не був затверджений законом відповідно до Конституції України та Закону № 3543-ХІІ.

У зв'язку з цим, Лобко М.М. цілком слушно зазначає, що запровадження правового режиму воєнного стану у державі є непростю справою і потребує від виконавців відповідних знань, умінь і професійного фаху та організаторських здібностей. Прийняття рішення про оголошення такого режиму та здійснення визначених заходів потребує постійної підготовки відповідних органів влади.

Разом з тим, Коваль В.П., який також досліджував проблеми запровадження правового режиму воєнного стану, зауважує, що норми базового Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не закріплюють підстав та умов, під час яких можливо запровадити режим

воєнного стану на території України або окремих її місцевостях. Цей негативний факт свідчить про застарілість наведеного законодавства в регулюванні такого вкрай важливого питання особливо в умовах сьогодення.

Отже, можна зробити загальний висновок, що правовий режим воєнного стану є особливим адміністративно-правовим режимом в Україні, який вводиться в умовах збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та недоторканості з метою забезпечення національної безпеки та національних інтересів. Особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану полягають у застосуванні спеціальних нормативно-правових актів та комплексу заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки та функціонування України в умовах кризи, пов'язаної зі збройною агресією. Введення воєнного стану призводить до обґрунтованого обмеження визначених конституційних прав і свобод громадян з метою забезпечення захисту національного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканості України, її оборони, громадського порядку та забезпечення ефективного керівництва Україною, під час таких надзвичайних обставин, як збройна агресія. Особливістю правового режиму воєнного стану є найвищий рівень адміністративно-правового впливу всього державного апарату України на всіх учасників суспільних відносин, що обумовлено високим ступенем загроз і ризиків у сферах забезпечення національної безпеки та національних інтересів України і безпеки її населення.

*Котляренко Олександр Петрович,
кандидат юридичних наук заступник начальника
кафедри військового права та правоохоронної
діяльності Національного університету оборони
України (Україна, м. Київ)*

РЕЦЕПЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОГО ПРАВА (ПРАВА ОПЕРАЦІЙ)

Російська збройна агресія продемонструвала, що у XXI столітті все більше будуть поширеними війни нового типу під час яких межі війни і миру розмиваються. В свою чергу сучасні безпекові операції характеризуються поєднанням військового, цивільно-військового і поліцейського компонентів, вони стають все більше багатовимірними, часто до участі у збройних конфліктах долучаються недержавні утворення або організації терористичного спрямування. Водночас набувають значного поширення й нові форми ведення воєнних (бойових) дій – “спеціальні військові операції”, “військові операції мирного часу”, “військово-поліцейські операції”, “об'єднані операції”. Безсумнівно, вкрай важливо детально визначити роль збройних сил в таких операціях. Проте,

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

незважаючи на суттєвий вітчизняний досвід у цій сфері, правовий режим згаданих операцій на теперішній час не достатньо досліджений.

Підготовка та проведення військових операцій, як результат виконання передбачених Законом України “Про оборону України” воєнних заходів щодо оборони держави, належить до сфери операційного права, що є одним з важливих інституційних утворень військового права.

Водночас в контексті адаптації військового законодавства України до євроатлантичних норм і стандартів, слід відмітити прогресивну тенденцію у провідних державах світу щодо систематизації законодавства про застосування збройних сил в операціях.

Природнім результатом такої діяльності стала поява в правових системах провідних країн світу феномену операційного права (права операцій, Operational Law) – сукупності правових норм, що регулюють здійснення всього спектру операцій. Воно успішно поєднує в собі як норми міжнародного гуманітарного права/права збройних конфліктів, так і норми інших застосовних галузей права (міжнародного права прав людини, права міжнародної безпеки, морського, повітряного, інформаційного, господарського/договірного, трудового, екологічного, міжнародного приватного права тощо).

Успішність такої систематизації, наприклад, підтверджується виданням в Збройних Силах США Довідника з операційного права, який щорічно з 2001 року публікується Відділом міжнародного та операційного права Центру (Школи) вивчення права Воєнно-юридичної служби Збройних Сил.

Також слід відмітити й такий документ як Юридичний довідник НАТО, який в стислій формі максимально точно відображає правові, політичні та практичні позиції Альянсу, містить, зокрема, такі правові аспекти коаліційних операцій, як процес прийняття рішень, право міжнародних організацій, правове забезпечення діяльності Альянсу, кадрові питання, ресурсні, фінансові та логістичні аспекти, правові рамки та правові основи воєнних операцій, загальні питання права збройних конфліктів, правові аспекти спеціальних операцій, дотримання прав людини під час операцій, захист навколишнього природного середовища тощо.

На цьому тлі варто зазначити, що Збройні Сили України не залишилися осторонь цих новітніх процесів. Так, Центральне юридичне управління Генерального штабу Збройних Сил України ще у минулому році ініціювало перед Головнокомандувачем Збройних Сил України питання щодо створення Центру правових операцій Збройних Сил України (№ 316/2155 від 19.05.2023).

Враховуючи багаторічний досвід провідних держав світу, вважаємо доречним наголосити, що методи ведення війн швидко змінюються, особливо в часи, коли бойові дії є звичайним явищем. Тому, належна інтеграція норм операційного права в процес військового планування стане

зразковим прикладом впровадження ефективних та професійних командних і штабних процедур НАТО.

*Tetiana Kalchenko, Natalia Gorbach,
senior lecturers of Department of Foreign Languages,
Kharkiv National University of Internal Affairs
(Ukraine, Kharkiv)*

ASSESSING AN INTERNATIONAL ARMED CONFLICT THROUGH INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

In order to achieve the target, the force structures and rules of engagement of an international police force, military, security and other forces must be integrated with measures aimed at establishing a broader rule of law. All kinds of International force structures can succeed only if they occur under a well understood legal framework, including an appropriate mandate, supporting rules of engagement, and shielded by privileges and immunities. The war in Ukraine induces us to study the experience of legal framework of other countries, involved in armed conflicts.

International law recognizes two kinds of armed conflicts: “international armed conflict” and “non-international armed conflict.” Each has its own rules, although many of the basic provisions are common to both. It is not yet settled which regime applies to cross-border military confrontations between a sovereign State and a non-State terrorist armed group operating from a separate territory.

For example, the applicable legal framework for assessing the recent operations in Gaza is the “Law of Armed Conflict,” also known as “International Humanitarian Law.” According to the decision of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (“ICTY”) in the Tadić case, “an armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organised armed groups or between such groups within a State.” The conflict between Israel and Hamas in Gaza meets this definition.

Nowadays, there is a significant variety of factors that cause modern ethno-political conflicts but they have in common the desire of separatist groups to solve their problems through a violent change of internationally recognized state borders. The issue of national self-determination related to secession and the formation of a new independent state should be considered by the international community and resolved in compliance with generally recognized principles of international law and the foundations of democracy.

International humanitarian law is a system of international legal principles and norms governing relations between states (parties) during armed conflicts to protect victims of war, limiting the use by combatants of methods and means of warfare and establishing responsibility for their violation. International humanitarian law should be distinguished from international security law, which is aimed at solving

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

problems related to ensuring the peace and security of states, limiting the arms race and providing disarmament (i.e. eliminating the material means of warfare), preventing probable and stopping existing armed conflicts.

The universal and fundamental principles of international humanitarian law focus on the need to humanize armed conflicts, protect victims of war, limit combatants in the choice of methods and means of warfare, protect civilian objects and natural environment during armed conflicts, ensure the interests of neutral states, and responsibility of states and individuals for serious violations of international humanitarian law.

Of particular relevance today is the need to disseminate knowledge about international humanitarian law in law enforcement agencies and among the civilian population, and, what is most important, among law students who should be encouraged to take part in educational and research and work related to the target issue at law universities.

It is particularly significant as unified principles of international law concerning the target issues have not been formulated since when international humanitarian law came into the international area as a universally recognized phenomenon. The international community has not developed a generally accepted source in which these principles would be codified. Legal scholars do not agree on this matter as well.

Григоренко Євген Іванович,

професор кафедри військового права Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент, консультант Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки

Чалий Михайло Григорович,

викладач кафедри військового права Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА

Військове право, як комплексна та інтегрована галузь права являє собою сукупність правових норм, що спрямовані на регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, як пріоритетного напрямку діяльності держави та справи

всього Українського народу. Підхід до розуміння військового права та структуризації базових складових предмету правового регулювання базується на положеннях чинної Конституції України та виданих на розвиток наведеного Законів України.

Так, відповідно до частини першої статті 17 Основного Закону України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. У цьому ж знаходить прояв поліфонія суб'єктів, що входять до орбіти правового регулювання військового права.

Крім того, слід урахувати питання співвідношення забезпечення національної безпеки та оборони, за якого військове право у першу чергу стосується питань обороноздатності, й саме через це впливає на забезпечення національної безпеки.

Відтак, предмет військового права у першу чергу стосується питань оборони, як системи різноманітних заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту, а через них ідеться і про вплив на забезпечення воєнної безпеки, як стану захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз (пункт 2 частини першої статті 1 Закону України “Про національну безпеку України”). Останній вид у законодавстві та правовій доктрині розглядається, як підґрунтя національної безпеки України. Приписами пункту 9 частини першої статті 1 Закону України “Про національну безпеку України” розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Ідеться про те, що воєнна безпека виступає фундаментом та необхідною передумовою для вжиття інших заходів щодо створення умов для забезпечення стану захищеності в інших сферах (економіка, політика, інфраструктура, енергетика, інформація тощо).

Саме тому можна зробити висновок про те, що військове право регулює певним чином питання суто пов'язані із забезпечення національної безпеки України, але у першу чергу його регулятивний вплив спрямовано на питання забезпечення оборони та обороноздатності, що покликані забезпечити відповідний стан захищеності у воєнній сфері, як мілітарне підґрунтя національної безпеки України.

Становлення та подальший розвиток військового права, як відносно нової галузі права стало можливим на базі вже сформованої відповідної галузі законодавства — військового. У той же час, безпекове законодавство, що активно формується теж є підґрунтям для

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

розвитку військового права. Цим військове право відрізняється від деяких галузей права, котрі, як правило, самі дають поштовх та сприяють розвитку відповідних галузей законодавства.

Військове право у силу своєї специфіки може бути охарактеризоване як комплексна, інтегрована та спеціалізована галузь права.

Розглядаючи як комплексну галузь права, виступає сукупністю різних за своєю юридичною природою правових норм, що спрямовані на регулювання якісно різних правовідносин (конституційних, адміністративних, трудових, господарських тощо), але при цьому таких, що пов'язані із сферою забезпечення національної безпеки і оборони України.

Як інтегрована галузь права, військове право виступає правовою базою для врегулювання діяльності різних за юридичною природою суб'єктів права: органи публічної влади (органи державної влади та місцевого самоврядування); сектор безпеки і оборони України; Збройні Сили України та інші військові формування утворені відповідно до Законів України, правоохоронні органи, громадські організації, суб'єкти підприємницької діяльності, громадяни, іноземці та особи без громадянства.

З урахуванням викладеного, необхідно прийти до висновку, що військове право, як галузь права інтегрує всіх названих суб'єктів, об'єднує та спрямовує їх на виконання конкретизованих задач у сфері забезпечення національної безпеки і оборони України.

Вивчаючи в розрізі спеціалізованої галузі права, військове право впливає на унормування специфічної та складної діяльності держави та громадянського суспільства щодо забезпечення національної безпеки та оборони України, як доволі специфічного результату, що не завжди піддається точному вимірюванню. При цьому, особливість військового права полягає у тому, що воно органічно відповідає окремому виду діяльності. Йдеться про військову діяльність, що, як уже зазначалось, може здійснюватися державою, суспільством та окремими особами.

У той же час, це не свідчить про вузькоспрямований характер військового права та нешироке й уніфіковане коло питань, що регулюються цією галуззю права. Адже військова діяльність у першу чергу спрямована на забезпечення оборони, на захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави. Відповідно до абзацу другого статті 1 Закону України “Про оборону України”, оборона України — це система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист

у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Оскільки, як видно, оборона охоплює широкий спектр найрізноманітніших питань (політичних, економічних, інформаційних тощо), то відповідно всі ці питання входять до предмету правового регулювання військового права.

*Приполова Людмила Іванівна,
кандидат юридичних наук, старший дослідник,
начальник науково-дослідного відділу правових
проблем у сфері міжнародного співробітництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України,
(Україна, м. Київ)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОЗБРОЄННЯ В УКРАЇНІ

У світовій практиці існує такий вид експертизи як “legal review” – юридична експертиза нових видів озброєння. Для української сфери законодавства, діяльності фахівців-експертів, наукової діяльності, такий вид експертизи є новелою та потребує свого відображення у законодавстві, практичній діяльності, науковій сфері. Сучасний інформаційний простір дає нам можливість зустріти синонімічні словосполучення для такого виду експертизи, які звучать як: юридичний огляд, юридична перевірка, реалізація статті 36 Додаткового Протоколу тощо. Зазначений вид експертизи прямо передбачений статтею 36 Додаткового протоколу I до Женевської конвенції (Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року) і зобов’язує держави визначати при вивченні, розробці, придбанні чи прийнятті на озброєння нової зброї, засобів або методів ведення війни, чи буде їх використання заборонено міжнародним правом. Можемо простежити цікаву взаємопов’язаність між зазначеною нормою протоколу від 1977 та актуальністю запровадження цього виду експертизи, зважаючи на динамічний розвиток новітніх технологій, де сфера військового озброєння має одну з лідируючих позицій.

Як зазначається на офіційному сайті Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ), обмеження щодо застосування зброї існували завжди. Закони та звичаї війни, такі як правила, що містяться в кодексах лицарства, регулювали спосіб ведення воєн протягом багатьох століть. Протягом останніх 150 років низка договорів з міжнародного гуманітарного права кодифікувала та розвинула ці норми, які містять ряд обмежень щодо засобів і методів ведення війни, дозволених у збройних конфліктах. Крім того, існує ряд конвенцій, які регулюють або забороняють

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

використання конкретної зброї. Отже, сторони збройного конфлікту є обмеженими у виборі зброї, а також у засобах і методах ведення війни, які вони використовують. За ініціативи МКЧХ неодноразово проводилися міжнародні конференції та подібні заходи, які обговорювали необхідність й важливість здійснення такої експертизи та запровадження її у країнах. Більшість фахівців стверджують, що МГП ставить вимогу для держав створити умови забезпечення дозволу на використання “нової зброї, засобів або методів ведення війни”. Щоб виконати це зобов’язання, коли нова зброя досліджується з метою оснащення своїх ЗС, і вона повинна пройти перевірку законності. Крім того, компанії, що розробляють техніку для ЗС, повинні включати такий огляд на етапі досліджень і розробок. Загалом, умовно існує два типи обмежень щодо типу зброї, яку можуть використовувати держави: обмеження, що встановлені загальними принципами законів збройних конфліктів, які застосовуються до всієї держави; обмеження, які накладаються спеціальними правовими інструментами, договорами та конвенціями, які застосовуються до держав, які погодилися бути обов’язковими для них.

Таким чином, питання юридичної перевірки із появою нових видів озброєння навпаки набирає обертів та кидає додаткові виклики для юриспруденції та науки зокрема, попри значний віковий вимір існування відповідної норми.

*Дідовець Юрій Вікторович,
Заслужений юрист України, провідний науковий
співробітник науково-дослідного відділу військово-
правових проблем науково-дослідного управління
проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва Центру
воєнно-стратегічних досліджень Національного
університету оборони України (Україна, м. Київ)*

ПРАВА І СВОБОДИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Статус військовослужбовця передбачає, що особа, яка вступає на військову службу, є морально готовою до додаткових обмежень своїх прав та свобод на користь держави України. Зазначені обмеження пов’язані з підтриманням бойової та мобілізаційної готовності військ з метою ведення активних бойових дій для відбиття агресії противника, а також вирішення інших завдань, пов’язаних із захистом держави України.

При цьому, в умовах правового режиму воєнного стану для всіх громадян України, в тому числі і військовослужбовців, встановлюються певні обмеження прав і свобод громадянина Конституції України стосовно недоторканості житла, вільного пересування, таємниці листувань, телефонних розмов, проведення мітингів, зборів, страйків тощо. Крім цього, додаткові обмеження для військовослужбовців встановлені також військовим законодавством, зокрема щодо порядку прийняття, проходження та звільнення з військової служби, надання щорічних та інших додаткових відпусток тощо.

Потрібно також зазначити, що поряд із обмеженнями прав та свобод, в умовах дії правового режиму воєнного стану, військовослужбовцям передбачено також додаткові гарантії і права, які не надаються в умовах мирного часу. Для осіб, які виконують військовий обов'язок в період дії правового режиму воєнного стану, особливого значення набуває медична допомога, в зв'язку з чим на період дії воєнного стану військовослужбовцям за рахунок коштів державного бюджету надається медична допомога та/або проведення медико-психологічної реабілітації в медичних закладах, розташованих за межами України. На таких військовослужбовців, а також на медичний персонал, що їх супроводжує, не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України (Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»); встановлено підвищене грошове забезпечення – щомісячна додаткові винагороди в розмірі від 30 000 до 100 000 гривень, одноразова грошова допомога в розмірі 15 000 000 гривень для сімей загиблих військовослужбовців (постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану»); пільги з оподаткування щодо звільнення самозайнятих осіб від певних податків та подання звітності, якщо ці особи були призвані на військову службу під час мобілізації, передбачені в Податковому кодексі України, а також для підприємств, установ та організацій, які спеціалізуються на виробництві засобів реабілітації для осіб з інвалідністю (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії російської федерації проти України») тощо.

На нашу думку, порушене питання є особливо актуальним в умовах війни, яку РФ веде проти України, та потребує подальших наукових досліджень і нормативно-правового вдосконалення окремих норм військового законодавства, зокрема щодо отримання права військовослужбовцями в умовах воєнного стану отримати грошову компенсацію за невикористану щорічну чергову відпустку (додаткову відпустку учасникам бойових дій та постраждалим внаслідок аварії на ЧАЕС); права отримання пенсійного забезпечення військовослужбовцями, які за вислугою років мають право на пенсію і виявили бажання звільнитися, але в зв'язку з веденням воєнного стану їх право було обмежено; надання додаткових пільг з оподаткування для осіб, що добровільно виявили бажання проходити військову службу тощо.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Бабарицький Олександр Васильович,
кандидат економічних наук, заступник начальника
Військово-юридичного інституту з навчальної та
наукової роботи – начальник навчального відділення
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Вітомська Ліана Олександрівна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**THE INTERACTION OF MILITARY LAW IN UKRAINE AND NATIONAL SECURITY
IN THE JOINT COUNTERMEASURES AGAINST RUSSIAN AGGRESSION**

The interaction between military law and national security in Ukraine plays a crucial role in the joint countermeasures against Russian aggression. Since the annexation of Crimea in 2014, the subsequent conflict in Eastern Ukraine and the onset of the full-blown war, the Ukrainian government has been compelled to strengthen its military and legal frameworks to defend its sovereignty and territorial integrity.

Military law in Ukraine serves as a cornerstone in the defense against Russian aggression. It provides the legal basis for the Ukrainian armed forces to respond effectively to external threats while upholding international humanitarian principles. The Ukrainian military legal system encompasses various laws, regulations, and protocols aimed at ensuring the discipline, accountability, and efficiency of the armed forces in times of conflict.

In the context of national security, military law intersects with broader strategic objectives to safeguard Ukraine's territorial sovereignty and protect its citizens. This integration involves coordination between military and civilian authorities, intelligence agencies, law enforcement bodies, and international partners to develop comprehensive defense strategies.

One of the key aspects of this interaction is the implementation of martial law and state of emergency measures when faced with imminent threats. These legal mechanisms empower the government to mobilize resources, deploy forces, and enact special measures to protect critical infrastructure, maintain public order, and respond decisively to external aggression.

Furthermore, military law enables Ukraine to collaborate closely with its international allies and partners in countering Russian aggression. Through bilateral and multilateral agreements, joint military exercises, and intelligence-sharing initiatives, Ukraine strengthens its defense capabilities while enhancing regional and global security cooperation.

The legal framework also plays a vital role in addressing hybrid warfare tactics employed by Russia, such as cyberattacks, disinformation campaigns, and covert operations. By adapting military law to confront these non-conventional threats, Ukraine can effectively mitigate vulnerabilities and safeguard its national interests.

Furthermore, the integration of military law into Ukraine's national security strategy facilitates the protection of human rights and the rule of law during times of conflict. By adhering to international legal standards and humanitarian principles, Ukrainian forces ensure that civilian populations are safeguarded, prisoners of war are treated humanely, and the conduct of military operations remains within legal bounds.

Moreover, the robust legal framework empowers Ukraine to pursue diplomatic and legal avenues to address Russian aggression, including recourse to international tribunals and organizations. By leveraging legal mechanisms, Ukraine seeks to hold Russia accountable for its violations of international law and seek justice for the victims of conflict.

In summary, the interaction of military law and national security in Ukraine is essential for orchestrating a cohesive and resilient defense against Russian aggression. By leveraging legal instruments, strategic partnerships, and coordinated efforts across various sectors, Ukraine strives to uphold its sovereignty, protect its citizens, and promote stability in the region.

*Корольов Станіслав Сергійович,
кандидат історичних наук, доцент, начальник
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Процюк Олександра Віталіївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

CURRENT ISSUES IN THE DEVELOPMENT OF MILITARY LAW AS A SCIENCE

Military law, as a specialized field, plays a crucial role in regulating the conduct of armed forces, ensuring compliance with international humanitarian law, and safeguarding human rights during armed conflicts. Over the years, military law has evolved significantly, but it continues to face numerous challenges in its development as a science. This article explores some of the current issues confronting the advancement of military law as a distinct academic discipline.

One of the primary challenges facing the development of military law is its adaptation to contemporary warfare scenarios. With the emergence of non-traditional threats such as cyber warfare,

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

hybrid warfare, and terrorism, military legal frameworks must evolve to address these new challenges adequately. There is a pressing need to harmonize existing legal norms with the realities of modern warfare to ensure effective regulation and accountability. Ensuring respect for humanitarian principles and protection of civilians in armed conflicts remains a critical issue within military law. Despite existing legal frameworks such as the Geneva Conventions and Additional Protocols, violations of international humanitarian law continue to occur. Enhancing compliance mechanisms, strengthening accountability measures, and promoting greater awareness of humanitarian norms among military personnel are essential steps in addressing these challenges.

Effective legal education and training programs are indispensable for nurturing expertise in military law. However, there is a shortage of qualified legal professionals specializing in this field, particularly in regions affected by conflict. Investing in comprehensive training programs, promoting academic research in military law, and fostering collaboration between military institutions and academic centers can help address this gap and strengthen the foundations of military law as a science.

In conclusion, the development of military law as a science faces multifaceted challenges ranging from legal adaptation to humanitarian concerns and civil-military relations. Addressing these issues requires concerted efforts from legal practitioners, policymakers, academics, and military leaders. By promoting innovation, enhancing legal education, and upholding humanitarian principles, we can advance the development of military law and contribute to greater accountability, justice, and respect for human rights in armed conflicts.

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри
Військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Військова служба в Збройних Силах України та в інших військових формуваннях становить предмет вивчення системи військового права України, а також є невід'ємною складовою питань національної безпеки та обороноздатності держави. З огляду на специфіку військової служби, яка полягає, зокрема, у виконанні військовослужбовцями спеціальних завдань, наявності ризиків для їх життя та здоров'я тощо, будь-яка форма проходження військової служби є обов'язком громадян України щодо захисту держави.

Отже, закріплений у Конституції України обов'язок громадян України потребує поваги, а статус військовослужбовців будь-яких категорій обумовлюється військовою службою, що є предметом військового права, інститут якої надає їм спеціальний статус.

У військовій сфері реалізується принцип рівності перед законом. Це означає, що незалежно від соціального статусу, походження, раси, статі чи інших ознак, кожен громадянин має рівні права та обов'язки щодо проходження військової служби.

За змістом статей 17, 65 Основного Закону України громадяни України, які захищають Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, виконують конституційно значущі функції, тож держава повинна надавати їм і членам їхніх сімей особливий статус та забезпечувати їх додатковими гарантіями соціального захисту відповідно до частини п'ятої статті 17 Конституції України як під час проходження служби, так і після її закінчення; щодо осіб, на яких покладено обов'язок захищати Україну, її незалежність та територіальну цілісність, та членів їхніх сімей частиною п'ятою статті 17 Конституції України встановлено особливий соціальний захист, який не обмежено умовами й рівнем, визначеними у статті 46 Основного Закону України. Припис частини п'ятої статті 17 Конституції України слід розуміти як такий, що покладає на державу обов'язок забезпечувати також соціальний захист громадян України – ветеранів війни, зокрема осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, та членів сімей осіб, які захищали Вітчизну, її незалежність, суверенітет та територіальну цілісність.

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України законодавче регулювання порядку реалізації права на соціальний захист, гарантованого частиною першою статті 46 Конституції України, має здійснюватися у системному взаємозв'язку з вимогами щодо посиленого соціального захисту військовослужбовців у розумінні частини п'ятої статті 17 Основного Закону України“; припис частини п'ятої статті 17 Конституції України чітко покладає на державу конституційний обов'язок щодо створення системи посиленої соціальної підтримки військовослужбовців і членів їхніх сімей; „виконання державою конституційного обов'язку щодо забезпечення посиленого соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних або резервістів покликане не тільки забезпечити соціальний захист кожного з них індивідуально, а й сприяти виконанню громадянами України обов'язку щодо захисту Вітчизни – України, її суверенітету, незалежності та територіальної цілісності“; заходи в сфері оборони держави мають бути своєчасними, послідовними та комплексними, оскільки від їх ефективного запровадження залежить стан обороноздатності України.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Разом з тим, слід зазначити, що зі змісту частин першої, другої, п'ятої статті 17 Конституції України у їх взаємозв'язку з частиною першою статті 46, частиною першою статті 65 Основного Закону України впливає конституційний обов'язок держави надавати спеціальний юридичний статус громадянам України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, членам їхніх сімей, а також особам, що збройно захищають суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України під час агресії Російської Федерації проти України, розпочатої ще у лютому 2014 року, із забезпеченням відповідно до цього статусу соціальних гарантій високого рівня.

Значені гарантії прямо підтверджені в рішенні Конституційного Суду України у 2016 році, де Суд зазначав, що особи, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, створених відповідно до законів України, а також члени їхніх сімей мають спеціальний статус та особливі умови соціального захисту (абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016); статус військовослужбовців будь-яких категорій обумовлено військовою службою, інститут якої надає їм спеціальний статус „статус військовослужбовців обумовлює високий ризик отримання поранення, ушкодження здоров'я чи навіть загибелі під час виконання службових обов'язків під час захисту Вітчизни“.

Поняття «військова служба» найбільш тісно пов'язане з поняттям «військовослужбовець», під яким слід розуміти громадянина України, який спрямовує свою професійну діяльність на виконання завдань та функцій, що покладені Конституцією та законами України на військову службу, яку він проходить у Збройних Силах України чи в інших військових формуваннях.

Конституційна регламентація проходження військової служби здійснюється сукупністю конституційних норм, серед яких можна виділити: а) норми, що встановлюють концептуальні засади проходження військової служби; б) норми, що опосередковано регулюють її проходження; в) норми, що встановлюють державну монополію на проходження військової служби громадянами України.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що конституційно-правові засади проходження військової служби в Україні відображають важливі принципи демократії, прав людини та рівності перед законом. Ці аспекти визначаються законодавством країни і спрямовані на забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави та громадян а також становлять систему військового права України.

*Шевцов Анатолій Леонідович,
кандидат наук з державного управління, професор
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Сьогодні наша Вітчизна переживає найскладніший, найдраматичніший і трагічний етап своєї історії. По суті на порядку денному стоїть питання існування української нації. В таких умовах усі кроки щодо захисту країни, збереження її цілісності та суверенітету вимагають, крім суто військових зусиль, якісного законодавчого супроводу та нормативно-правового врегулювання. Між тим, треба визнати, що військове законодавство іноді відстає від життєво важливих викликів часу, потребує динамічного оновлення та коригування, в тому числі, врахування особливостей правового режиму воєнного стану. Розглянемо лише декілька питань у цій сфері.

Так, серед повноважень Президента України, визначених статтею 106 Конституції України, особливої уваги заслуговує його правовий статус як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Справа в тому, що відповідно до статті 3 Закону України «Про Збройні Сили України» до їх складу входять: види Збройних Сил – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили ; окремі роди сил Збройних Сил України – Сили спеціальних операцій, Сили територіальної оборони, Сили логістики, Сили підтримки, Медичні сили; окремі роди військ Збройних Сил України - Десантно-штурмові війська, Війська зв'язку та кібербезпеки; органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, вищі військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації. Виходить, що Президент України в буквальному сенсі є Верховним Головнокомандувачем лише цих військових формувань. Утворюється правова колізія. Так, згідно пункту 4 статті 15 Закону України «Про національну безпеку України» Державна спеціальна служба транспорту (ДССТ) підпорядковується Міністерству оборони, а Міністр оборони підпорядковується Верховному Головнокомандувачу, що означає фактичне підпорядкування ДССТ і Президенту України. Але, ДССТ не входить до складу Збройних Сил України і виходячи з логіки не має підпорядковуватись Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України. Те ж саме стосується інших суб'єктів сил безпеки і сил оборони,

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

наприклад Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, які також беруть участь у відсічі збройної агресії проти України, але мають свою вертикаль підпорядкованості. В той же час, відповідно до статті 13 вищезгаданого Закону, Президент України як Верховний Головнокомандувач саме Збройних Сил призначає на посади та звільняє з посад вище командування інших військових формувань, приймає рішення щодо бойового застосування таких формувань у разі збройної агресії, здійснює загальне керівництво розвідувальними органами України, вживає інші заходи з питань національної безпеки і оборони, що виходять за межі діяльності Збройних Сил України. Дану проблему дуже влучно, всебічно і обґрунтовано проаналізував В.Й. Пашинський. У монографії «Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти» він дійшов переконливого висновку, що термін «Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України» не лише не відображає конституційно-правовий статус Президента України, а й спричиняє правові протиріччя, які неминуче призведуть до негативних явищ при здійсненні керівництва у сфері оборони держави та порушення одного з головних принципів військового управління – єдиноначальності. Вчений запропонував чітко визначити коло спеціальних суб'єктів, на які безпосередньо покладається оборона держави і ввести термін «Національні сили безпеки та оборони України». До таких сил мали би відноситись утворені відповідно до Конституції та законів України військові формування, інші державні органи, що забезпечують безпеку та оборону України, захист її національних інтересів від воєнних загроз шляхом ведення воєнних (бойових дій). Відповідно термін «Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України» доречно змінити на «Верховний Головнокомандувач Національних сил безпеки та оборони України», що дасть змогу уникнути вищезазначених проблем і суперечностей при реалізації Президентом повноважень у сфері оборони та національної безпеки держави.

Не менш дискусійним є правовий статус Міністра оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України. Згідно статті 15 Закону України «Про національну безпеку України» Міністр оборони України підпорядковується Президентові України як Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України та підзвітний Верховній Раді України. В той же час даний посадовець є членом Кабінету Міністрів України, але правові взаємостосунки між Міністром оборони та Головою Кабінету Міністрів України законодавцем не визначені. В статті 16 згаданого документу Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період виконує функції стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони. Таким чином, сили безпеки представлені правоохоронними, розвідувальними органами, державними органами спеціального призначення з правоохоронними функціями,

силами цивільного захисту, на які Конституцією покладено функції із забезпечення національної безпеки України, залишаються поза межами стратегічного керівництва обороною держави в особливий період.

Безумовно, це далеко не повний перелік правових питань, які потребують ретельного аналізу й обговорення науковою спільнотою та суб'єктами законодавчої ініціативи в інтересах створення дієвого законодавчого підґрунтя для ефективної діяльності сектору безпеки і оборони України.

*Шкуропацький Олександр Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Національної безпеки та правової роботи Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

АНАЛІЗ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ "ЗАГИБЛИЙ" ТА "ПОМЕРЛИЙ" ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПРАВА НА ВІДСТРОЧКУ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ

В умовах тривалої мобілізації та прагнення законодавця вдосконалити механізм її проведення, зокрема з урахуванням на даний момент триваючого розгляду відповідного законопроекту в Верховній Раді України та резонансності питання мобілізації для суспільства, актуальним стає питання надання відстрочки від мобілізації певним категоріям громадян.

Відповідно до вимог абзаців 4-9 частини 3 статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (далі - Закону) призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають також: жінки та чоловіки, чії близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

З урахуванням вказаного актуальним є визначення чітких умов застосування вказаних положень та необхідність розмежування понять «загиблий» та «померлий» для визначення права зазначених осіб на відстрочку від мобілізації.

З аналізу абзаців 4-9 частини 3 статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» РПЦК та СП під час розгляду заяви військовозобов'язаного необхідно встановити ключові складові ознаки застосування вимог вищевказаного закону, зокрема:

- ступінь родинного зв'язку заявника з військовослужбовцем;

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

- належні підстави встановлення загибелі або пропажі безвісті військовослужбовця під час проведення антитерористичної операції або під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану;

- безпосередня участь військовослужбовця в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення на час загибелі або пропажі безвісті або під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

Аналізуючи положення зазначених абзаців частини 3 статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» вбачається, що законодавець пов'язує право осіб на відстрочку від мобілізації з тим, що їх близькі родичі загинули або пропали безвісті під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення або під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

Відтак, законодавець надає право на відстрочку у випадках коли такий близький родич загинув за умови безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення визначаючи при цьому часові та просторові межі такої загибелі, а саме що загибель сталася саме під час безпосередньої участі та саме при перебуванні особи станом на момент загибелі безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення.

Так, сам по собі факт участі близького родича в антитерористичній операції не дає право на відстрочку, якщо не дотримано умови, що загибель або пропажа без вісті сталася за безпосередньої участі такої особи саме безпосередньо під час її проведення та в районі її проведення.

Також закон надає відповідне право коли близькі родичи загинули або пропали безвісті під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

Крім того, з аналізу положень абзаців 4-9 частини 3 статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» також вбачається, що законодавець пов'язує можливість надання відстрочки тільки у випадку, коли її близький родич загинув або зник без вісті.

З урахуванням вказаного актуальною є необхідність розмежування понять «загиблий» та «померлий», які не є тотожними за своєю суттю та відрізняються причиною та обставинами смерті особи.

Методичний посібник щодо класифікації та обліку втрат особового складу Збройних Сил України, затверджений начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України від 24.10.2019, рекомендує порядок дій посадових осіб для ведення обліку особового складу Збройних Сил України.

У ньому використовуються терміни у такому значенні:

Безповоротні втрати — особовий склад, який безповоротно вибув із Збройних Сил унаслідок загибелі (смерті) та з інших причин. Вони поділяються на бойові та інші загиблі (померлі).

До бойових безповоротних втрат належать особи, які загинули під час виконання бойового завдання, загинули від застосування противником зброї масового ураження, інших видів зброї, померли внаслідок поранення, контузії, каліцтва, хвороби та з інших причин під час бойової обстановки, під час перебування в полоні (заручниках), загинули внаслідок подій і нещасних випадків під час виконання бойових завдань.

До інших загиблих (померлих) належать особи, які померли від захворювання та з інших причин, не пов'язаних з участю у бойових діях, закінчили життя самогубством, померли від необережного поводження зі зброєю, через порушення заходів безпеки, внаслідок позастатутних взаємовідносин, в аваріях, катастрофах та інших випадках, не пов'язаних із виконанням завдань та бойових завдань.

Тимчасові втрати особового складу поділяються на бойові та інші.

До бойових тимчасових втрат належать санітарні втрати, зниклі безвісти за особливих умов, військовополонені, заручники та інтерновані.

До інших тимчасових втрат належать травмовані, хворі, отруєні, зниклі безвісти в умовах, не пов'язаних з бойовою обстановкою, дезертири та військовослужбовці, які самовільно залишили військову частину або місце служби.

Як і в країнах НАТО, військово-медичні заклади використовують Міжнародну статистичну класифікацію хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я, яку цей стандарт доповнює, але не скасовує.

Розглянемо загально прийняті позначення відповідних втрат за стандартами НАТО, серед яких зокрема виділяють KIA – Killed-In-Action – загинув у бою, DOW – Died Of Wounds – помер від ран.

Загиблі в бою (KIA) відноситься до кількості смертей у боях, які сталися до досягнення пункту допомоги батальйону, передової хірургії, бойової підтримки та вищих рівнів госпітально, виражену у відсотках від поранених у бою мінус випадки повернення на службу (RTD).

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Померлі від ран DOW – це кількість усіх смертей, які сталися після досягнення пункту допомоги батальйону, передової хірургії, бойової підтримки та вищих рівнів госпітально, виражена у відсотках від загальної кількості поранених мінус RTD.

Автор джерела зауважує, що наведені вище дві статистики, KIA та DOW, мають різні знаменники. Останній не включає смертельних випадків до потрапляння до лікувального закладу (або тих, хто помер після прибуття на пункти медичної допомоги, шпиталів).

Убиті в бою (KIA) – це класифікація втрат, яка зазвичай використовується військовими для опису загибелі власних сил від рук ворожих сил.

Міністерство оборони Сполучених Штатів, наприклад, каже, що ті, хто оголошений KIA, не обов'язково стріляли зі зброї, але були вбиті внаслідок ворожого нападу. KIA не походять від таких інцидентів, як випадкові ДТП та інші «неворожі» події чи тероризм.

KIA може застосовуватися як у військах фронту, так і у військово - морських, повітряних і допоміжних військах. Хтось, хто загинув під час певної події, позначається біля свого імені, щоб позначити його смерть у цій події.

Крім того, KIA позначає людину, яка була вбита під час бойових дій на полі бою, тоді як померлий від ран (або DOW) стосується людини, яка вижила, щоб дістатися до медичної установи. Організація Північноатлантичного договору (НАТО) також використовує DWRIA, а не DOW, для «померлих від поранень, отриманих у бою». Однак історично склалося так, що військові та історики використовували колишню абрєвіатуру.

НАТО визначає загиблого як випадки, коли солдата відразу вбивають або він помирає внаслідок поранень чи інших травм, не досягаючи медичної установи.

Таким чином, з урахуванням поступового переходу України на стандарти НАТО та виходячи в тому числі з усталених вітчизняних стандартів, слід погодитися, що загибель військовослужбовця є військовою втратою, що стосується категорії військовослужбовців, котрі брали участь у військових діях і загинули внаслідок дії противника, безпосередньо під час бойових дій.

Отже, смерть у наслідок загибелі настає від зовнішнього насильницького впливу (зокрема, внаслідок осколкових уражень або кульового поранення не сумісного з життям, артилерійського обстрілу тощо), яке не пов'язане з наявними у людини захворюваннями.

Особи, смерть яких настала внаслідок захворювання, в тому числі пов'язаного з проходженням військової служби та/або захистом Батьківщини вважаються померлими.

Слід зазначити, що в чинному законодавстві законодавцем розмежовується поняття «загиблий» та «померлий», саме тому вказані поняття зазначаються окремо. В той же час, чіткого

визначення саме для військової доктрини чинне законодавство не містить, що спричинює підміну понять при правозастосуванні.

Як вбачається з Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», вказаний закон прийнятий з метою забезпечення мобілізаційних заходів, та регулює правовідносини саме у зазначеній сфері, які пов'язані із проведенням мобілізаційних заходів, зокрема під час дії воєнного стану. Тобто сферою поширення вказаного закону є призов на військову службу під час мобілізації та пов'язані з вказаними заходами інші відносини стосовно проведення такої мобілізації, звільнення від мобілізації, тощо. В той же час, законодавство, що регулює правовідносини з питань соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей не регулює та не охоплює питання проведення мобілізаційних заходів.

В той же час, законодавством, що регулює соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей використовується альтернативна категорія поняття «загиблий (померлий)» яка дає певні права родинам відповідних військовослужбовців на соціальний захист, підставою якого є настання смерті військовослужбовця.

При цьому для надання відповідних гарантій не мають значення обставини настання такої смерті, головна обставина, що враховується, що смерть пов'язана з виконанням обов'язків військової служби.

Слід зазначити, що формулювання законодавцем в законах, що регулюють соціальне забезпечення членів сімей військовослужбовців, які загинули або померли внаслідок виконання військового обов'язку у вигляді загиблі (померлі) не свідчить про ототожнення цих понять з точки зору причин та обставин настання смерті, а свідчить про надання однакових соціальних прав вказаними законами як особам, рідні яких загинули так і особам рідні яких померли внаслідок виконання військового обов'язку.

В той же час, в інших нормативно-правових актах вказані поняття розмежовуються законодавцем, який в тих або інших випадках акцентує увагу саме на причинах та обставинах смерті військовослужбовця.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не є законом, що встановлює соціальні права для членів сімей загинувши або померлих військовослужбовців, та регулює іншу сферу публічних правовідносин, що стосуються призову на військову службу осіб під час мобілізації.

Відтак, у випадках коли факт смерті відбувся в результаті захворювання, яке настало внаслідок виконання військового обов'язку, така особа не може вважатися загиблою, та факт її смерті не є підставою для звільнення від мобілізації за ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

В той же час, з метою подальшого уникнення двозначності використання зазначених понять, актуальним є внесення змін до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» зокрема шляхом зазначення визначення поняття загиблого та померлого військовослужбовця.

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри
військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Разборська Гаяне Вадимівна,
слухачка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ (ТРИБУНАЛІВ)
У СИСТЕМІ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

В умовах сучасних викликів та загроз для безпеки України питання реформування військової юстиції стає все більш актуальним. Одним із ключових аспектів цієї реформи є відновлення військових судів, які були ліквідовані у 2010 році. Питання відновлення військових судів в Україні стає все більш актуальним у контексті сучасної безпекової ситуації та потреб сектору безпеки і оборони України. Військова система судів в Україні і військові судді здійснювали правосуддя в усіх сферах військової діяльності Збройних Сил України та інших військових формуваннях передбачених законодавством України.

Діяльність військових судів була спрямована на охорону від будь яких посягань безпеки України, боєздатності і боєготовності Збройних Сил та інших формувань, захист прав і свобод військовослужбовців та інших громадян, а також прав і законних інтересів військових частин, установ, організацій.

На період збройної агресії з боку російської федерації в Україні відбулось різке збільшення кількості військовослужбовців, що в свою чергу з точки зору військового права потягло за собою збільшення судових справ з приводу різних питань, що були пов'язані з проходженням військової служби та інших. Зросла кількість невідповідності рішень цивільних судів із питань пов'язаних із військовою службою, а саме це стосується виплат, внутрішніх переведень та інших кадрових питань. Цивільні суди, не маючи глибокого розуміння

військової специфіки, часто стикаються з труднощами при розгляді справ, пов'язаних з військовою службою та специфічними питаннями військової сфери. Це може призводити до помилок у судових рішеннях, а також до затягування розгляду справ. Задля прийняття правильного рішення з вищенаведених питань необхідним є знання суддями спеціальних знань військової служби, проте на сьогодні зазначені питання покладені на суддів загальної юрисдикції. А про труднощі у вирішенні спорів пов'язаних з бойовим чергуванням, провадженнями пов'язаними з бойовими діями і таке інше, годі й говорити.

Здатність суддів давати справедливую оцінку військовим справам значно залежить від їхнього досвіду служби в армії. Не маючи достатнього військового досвіду навіть необхідного уявлення організації управління військової сфери, особливостей її діяльності та устрою в бойових умовах, їм складно зрозуміти дії військового командування, командирів, адекватність дій їх підлеглих, що також може призвести до помилок та затягування розгляду зазначених справ. Цивільні суди, не володіючи знаннями військової сфери, ризикують ухвалити хибне рішення, яке матиме у наслідку неврахування усіх прав та законних інтересів військовослужбовців та членів їх сімей, що тим самим також є порушенням правової системи та принципів застосування військового права.

Для справедливого та швидкого вирішення справ військової сфери судовими інстанціями України, для втілення справедливих засад розгляду справ по суті, судова гілка влади повинна мати суддів - фахівців військової сфери з відповідним досвідом. Існуючий стан справ покладає на суддів загальних судів, які в більшості своїй не маючи достатніх знань та досвіду існування військової сфери повинні застосовувати додаткові фахові, експертні ресурси і заходи задля забезпечення всебічності розгляду справ з військової сфери. Важливо підкреслити, що наразі мова йде не про знецінення роботи цивільних судів, а про те, що військові справи потребують специфічних знань суддями в поєднанні з тривалим досвідом проходження військової служби, якого на сьогодні бракує судовій системі. Наразі необхідно знайти баланс між доступністю правосуддя та компетентністю суддів, які розглядають справи військової сфери. Військові суди, завдяки необхідній спеціалізації і військового досвіду суддів, об'єктивно зможуть забезпечити більш оперативний та кваліфікований розгляд справ, що має важливе значення для підтримки боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань.

Цивільним суддям складно швидко розглянути справу, оскільки вони не знайомі зі специфікою усіх обставин, які виконують важливу роль для її розгляду, та спеціальними нормативними актами, зокрема дисциплінарним та бойовим статутами, з якими вони раніше ніколи не стикалися. До того, через свою завантаженість та недосконалість законодавства суди

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

загальної юрисдикції ніколи не відрізнялися оперативністю. Аналізуючи тривалість розгляду справ військової сфери у 2022-2023 роках ми можемо спостерігати невтішну тенденцію, що середня тривалість розгляду справ у цивільних судах України становить в середньому обрахунку 18 місяців, 20% окремих справ тривають більше 2 років, 5% справ розглядаються більше 5 років. З огляду на те, як завантажена судова система справами військової сфери, можна сміливо зазначати про великі об'єми таких справ, а з кожним роком продовження воєнного стану у державі, зростання чисельності особового складу військовослужбовців, вони будуть прогнозовано збільшуватися. Так, за 9 місяців 2023 року до цивільних судів надійшло 7,5 млн. справ, з них 6,8 млн. справ було розглянуто, залишається нерозглянутими 700 тис. справ. Окрім розуміння військової справи при розгляді судових справ по військовим злочинам та правопорушенням важлива оперативність, особливо в умовах воєнного стану.

Сьогодні Україна потребує відновлення системи військових судів. Це дозволить розвантажити цивільні суди, а також забезпечити більш кваліфікований та оперативний розгляд справ, пов'язаних з військовою сферою. Як зазначав у 2018 році колишній головний військовий прокурор України Анатолій Матіос, затримки у розгляді справ військової сфери можуть призвести до зневіри військовослужбовців у справедливості та мотивації до захисту держави.

Говорячи про необхідність існування військової системи судів та її доцільність, слід сказати, що практика існування військових судів існує у багатьох країнах світу. Це свідчить про їхню ефективність у забезпеченні справедливого та неупередженого правосуддя у сфері військової юстиції. Відповідно до міжнародних інформаційних джерел кожна п'ята світова держава має військові суди, які діють як самостійні державні структури, або ж функціонують при загальних судах у вигляді спеціалізованих військових структур, палат, відділів, а такі країни як Австрія, Німеччина та Португалія мають військові суди, які розгортаються лише у воєнний час. На тлі збройної агресії росії, яка розпочала свої гібридні прояви ще у 2014 році, і запровадженням у зв'язку з цим в Україні АТО та внаслідок цього збільшення судових розглядів у військовій сфері, відбулася спроба відновлення системи військових судів. Так, у 2015 році народним депутатом України С. Г. Міщенком до розгляду комітету Верховної Ради України було створено законопроект Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (щодо відновлення в системі загальної юрисдикції військових судів), але до винесення його на голосування в сесійний формат Верховної Ради України справа не дійшла.

Отже, підсумовуючи, відновлення військових судів в Україні є необхідним кроком для реформування військової юстиції та забезпечення ефективного правосуддя у цій сфері. Це

дозволить покращити захист прав військовослужбовців, підвищити рівень правового захисту військовослужбовців, а разом з тим і боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань. Повернення військових судів забезпечить вирішення складних питань кваліфікації дій військовослужбовців в умовах воєнного стану, складних питань пов'язаних із забезпеченням діяльності військової сфери, значно розвантажить систему судів загальної юрисдикції, що також призведе до швидкого розгляду інших справ. Військові суди в системі військової юстиції сприятимуть судовому захисту прав і свобод військовослужбовців, членів їх сімей в умовах воєнного стану, забезпечать гарантії справедливого судового розгляду та стабільного і своєчасного відновлення режиму законності військової сфери.

Нелуп Євген Євгенович,

*курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Фівкін Петро Миколайович,

*начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні Україна, як і багато інших країн світу, стикається зі складними завданнями в сфері національної безпеки, які набувають особливого значення під час воєнного стану. В умовах війни між росією та Україною ці проблеми набули ще більшої актуальності.

Так, на перший погляд, може здатися, що основними загрозами національній безпеці України є військові дії та політичні конфлікти. Однак насправді екологічна сфера також має велике значення, оскільки безпосередньо впливає на здоров'я населення, стан природних ресурсів, економічний розвиток і загальну стійкість країни. Екологічна безпека є одним з найважливіших елементів національної безпеки будь-якої країни. Як сучасна держава, Україна надає великого значення охороні природних ресурсів та екологічній стійкості своєї території.

Під час військових дій екологічна ситуація в зонах бойових дій загострюється через руйнування інфраструктури та забруднення ґрунту, води і повітря. Вибухи, пожежі та токсичні викиди спричиняють сильне забруднення довкілля, що має далекосяжні наслідки для здоров'я

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

людей та екосистем. Окрім того, управління природними ресурсами може бути інструментом політичного тиску. Тому аналіз та вивчення екологічних аспектів у контексті російсько-української війни є важливим завданням, яке потребує уваги як науковців, так і державних органів. Розуміння цих аспектів допоможе розробити ефективні стратегії захисту екологічної безпеки країни та збереження її природних ресурсів для майбутніх поколінь.

За словами Валдіса Домбровського, старшого віце-президента Європейської комісії, екологічна шкода, завдана війною, становить 52,4 мільярди євро. Це свідчить про те, що військові дії росії спричинили не лише людські та матеріальні втрати, а й масове знищення природи. Мінні поля, викиди забруднюючих речовин в атмосферу, забруднення води, вирубка лісів та екологічна смерть - це лише деякі з наслідків війни, які завдали і будуть завдавати серйозної шкоди навколишньому середовищу. Варто зазначити, що ця шкода може мати довгострокові наслідки для кількох поколінь українців. За таких обставин важливо не лише зупинити війну, але й знайти шляхи притягнення до відповідальності винних в екоциді.

Ініціатива депутата фінського парламенту від Партії зелених Хейді Гаутала щодо включення екоциду як паралельного злочину до Римського статуту Міжнародного кримінального суду є кроком у цьому напрямку. Пошук більш чітких рамок для визнання екологічних злочинів під час збройних конфліктів є важливим завданням для забезпечення національної безпеки держави.

Протягом останніх кількох років Україна дуже тісно співпрацює з міжнародними організаціями в сфері охорони навколишнього природного середовища. Зокрема, Україна була прийнята до програми LIFE і мала можливість реалізувати кілька проектів в якості бенефіціара. Також нашою державою був створений проєкт "Фенікс", метою якого є допомога представникам громадянського суспільства розбудувати свій потенціал для зеленої реконструкції в Україні.

Крім того, Європейська Комісія та Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України оголосили про початок двосторонніх переговорів щодо прискорення адаптації екологічного законодавства України до європейських стандартів.

Таким чином, ініціатива «Фенікс» разом із приєднанням України до Європейського зеленого курсу визначає нову екологічну парадигму постконфліктного відновлення міст. Це допоможе не лише зберегти природні ресурси та покращити якість життя населення, але й забезпечити стале та стійке соціально-економічне відновлення України відповідно до європейських стандартів та цінностей.

Крім того, співпраця Офісу Генерального прокурора та польової місії ЮНЕП щодо збору доказів російських екологічних злочинів відіграє важливу роль у виявленні та документуванні порушень екологічних стандартів, що становлять загрозу для природного середовища України та безпеки її громадян.

Отже, екологічна безпека в умовах війни між росією та Україною є важливим елементом національної безпеки України. Військові дії та політичні конфлікти призводять не лише до людських і матеріальних втрат, але й до серйозного забруднення довкілля та втрати природних ресурсів. Руйнування екосистем і забруднення повітря, води та ґрунту негативно впливають на здоров'я населення, економічний розвиток і національну стійкість в цілому. Необхідні термінові заходи для мінімізації впливу військових конфліктів на навколишнє середовище та відновлення природних ресурсів. Розробка та впровадження ефективних стратегій захисту довкілля, співпраця з міжнародними організаціями та партнерами, притягнення до відповідальності винних у порушенні екологічних стандартів є важливими кроками для забезпечення екологічної безпеки країни.

Остапенко Анастасія Іванівна,

ад'юнкт Національного університету оборони України

(Україна, м. Київ)

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Події 2014-2024 років засвідчили недостатність приділеної законодавцями уваги питанням розвитку військового законодавства, його якості, ефективності функціонування та спроможності задовольняти суспільні потреби в умовах різкої зміни воєнно-політичної ситуації в державі. Одним з основоположних факторів деструктивного характеру розвитку військового законодавства стало знецінення ролі військово-правової науки та освіти в Україні. Зокрема, наказом Вищої атестаційної комісії України від 28 листопада 2000 року № 586 “військове право” було виключено з переліку спеціальностей наукових працівників, а наукові дослідження у військово-правовій сфері стали здійснюватися в межах суміжних спеціальностей (теорії та історії держави і права, адміністративного, міжнародного, кримінального права та ін.).

Шопіна І.М. та Гущин О.О. ще у 2017 році наголошували на актуальності цієї проблематики та обґрунтовували необхідність запровадження спеціальності “воєнне право” з метою побудови власної наукової школи воєнного права, так званого наукового підґрунтя, що сприятиме напрацювання концепцій та принципів удосконалення правового регулювання

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

оборонної сфери, підвищенню якості кадрового складу правових кафедр, оновленню навчально-методичного забезпечення підготовки військових юристів та формуванню когорти спеціалістів-професіоналів у сфері військового права.

В умовах триваючих трансформацій у правовому регулюванні сфер національної безпеки та оборони процес становлення військового права як галузі наразі важко назвати завершеним. Значний внесок у юридичну науку з питань дослідження військового права, у тому числі в контексті його тісного співіснування з правом національної безпеки, зробив Богущкий П.В. У його наукових працях можна прослідкувати основні тенденції змін у наукових підходах щодо визначення місця військового права у системі права України, його сутності, предмету та структури. Зокрема, фахівець вважає, що важливим у дискусіях з даних питань все ж залишається основа – забезпечення захисту національних інтересів від воєнних загроз, що окрім інституційних та організаційних компонентів вирішує нормативно-правова складова системи забезпечення воєнної безпеки – військове законодавство або ж законодавство у сфері оборони.

Низку системних проблем подальшого розвитку військово-правової науки та освіти в умовах російської агресії та євроатлантичної інтеграції України було розглянуто під час проведення круглого столу 30 листопада 2023 року на тему “Військово-правова наука та освіта в Україні: уроки російсько-української війни”, організованого Науково-дослідним інститутом правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України спільно з Національним університетом оборони України і Національною академією внутрішніх справ. Під час розгорнутих дискусій доповідачами було акцентовано увагу на тому, що сучасні закони приймаються без належного воєнно-правового аналізу, сучасні наукові дослідження спрямовані на вивчення лише окремих проблем воєнного та військового права. Актуалізовано питання необхідності проведення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері воєнного та військового права, удосконалення Концепції трансформації системи військової освіти, підготовки пропозиції до проекту постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти” в контексті запровадження нової спеціальності L 11 “Військове та воєнне право” (альтернатива “Воєнні науки”), уточнення переліку пріоритетних досліджень з актуальних проблем військового та воєнного права.

*Вітомська Ліана Олександрівна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Ігнат'єва Аліна Ігорівна,
кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного
інституту Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

MILITARY LAW IN UKRAINE AND LAW NATIONAL SECURITY IN THE FACE OF COUNTERACTION RUSSIAN AGGRESSION

Military law in Ukraine encompasses a set of legal principles and regulations governing the conduct of military personnel, the functioning of the armed forces, and the application of military justice within the country. As a nation facing significant security challenges, particularly in light of Russian aggression, Ukraine has adapted its legal framework to address national security concerns effectively.

In response to Russian aggression and ongoing conflict in eastern Ukraine, the Ukrainian government has enacted a number of legislations aimed at safeguarding the contraposés territorial integrity and sovereignty. This includes measures to enhance military readiness, bolster defense capabilities, and protect against external threats.

One crucial aspect of military law in Ukraine is the legal framework governing the deployment of Ukrainian armed forces in conflict zones and the conduct of military operations. This framework outlines the rules of engagement, operational procedures, and the rights and responsibilities of military personnel during combat situations. It also encompasses regulations governing the treatment of civilians, prisoners of war, and other non-combatants in accordance with international humanitarian law.

In addition to regulating military operations, Ukrainian law also addresses issues related to military discipline, accountability, and justice. Military tribunals and courts-martial are established to adjudicate cases involving breaches of military discipline, misconduct, and criminal offenses committed by military personnel. These legal mechanisms ensure that members of the armed forces are held accountable for their actions and uphold the principles of justice and integrity within the military establishment.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

In the face of ongoing security challenges, Ukraine remains committed to upholding the rule of law, protecting its sovereignty, and defending its territorial integrity. Through a combination of robust military law and comprehensive national security measures, Ukraine seeks to safeguard its interests and preserve peace and stability in the region amidst the threat posed by Russian aggression.

*Риндич Дар'я Сергіївна,
старший науковий співробітник науково-
дослідного відділу військово-правових проблем
науково-дослідного управління проблем ресурсного
забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони та
військового будівництва Центру воєнно-
стратегічних досліджень Національного
університету оборони України (Україна, м. Київ)*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБОРОНИ

З початком широкомасштабного вторгнення, у відповідь на нову хвилю викликів, посилилась тенденція до ситуативних законодавчих змін у сфері оборони. Проте застарілі та часто декларативні правила унормування космічної діяльності залишилися поза увагою, хоча тенденції використання космічного простору у воєнних цілях стрімко розвиваються.

Національне законодавство у сфері космічної діяльності ґрунтується на статті 92 Основного Закону, на виконання якої прийнято Закон України “Про космічну діяльність” (далі – Закон) та ряд інших нормативно-правових актів. Фундамент правового регулювання космічної діяльності у сфері оборони складають статті 26-28 однойменного Закону, згідно з якими на Міністерство оборони України та розвідувальні органи України покладено відповідальність за виконання, в частині що стосується, Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України.

Водночас з перепідпорядкуванням ключового державного органу у сфері космічної діяльності Державного космічного агентства України під спрямування та координацію Кабінету Міністрів України через Міністра з питань стратегічних галузей промисловості України, вперше, починаючи з 1994 року Загальнодержавна цільова науково-технічна космічна програма України, що розробляється кожні 5 років, затверджена так і не була.

Схвалена Кабінетом Міністрів України Концепція Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025 роки, розпорядженням від 13 січня

2021 року №15-р., містить виключно декларативні наміри щодо забезпечення нового рівня виконання стратегічних державних завдань у сфері національної безпеки та оборони.

Крім того, залишається незатвердженим Положення про взаємодію Міністерства оборони України, розвідувальних органів України з Державним космічним агентством України (вимога статті 27 Закону), що унеможливило здійснення ефективного міжвідомчого співробітництва у цій галузі.

З прийняттям Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного регулювання космічної діяльності” скасовано обмеження для приватних компаній на розроблення, випробування, виготовлення та експлуатацію ракет-носіїв. Проте успішний запуск з їх допомогою в інтересах оборони комерційних супутників українського виробництва не відбувся, забезпечення сектору безпеки і оборони послугами дистанційного зондування поверхні Землі та надання супутникових знімків для встановлення місць розташування військ противника та збору доказів воєнних злочинів здійснюється переважно завдяки матеріально-технічній допомозі союзників та ситуативним волонтерським проектам на кшталт угоди між фондом Сергія Притули та фінською компанією ICEYE для надання Міністерству оборони України доступу до можливостей мережі супутників SAR.

Куртов Анатолій Ігоревич,

*кандидат технічних наук, доцент, завідувач
кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Негода Михайл Сергійович,

*курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ОГЛЯД ПРОБЛЕМ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни проти України, питання підтримання належного стану кадрової політики, для формування професіональних та лідерських якостей військовослужбовців стало вкрай актуальним. Ефективна кадрова політика забезпечує сили безпеки та оборони кваліфікованим та мотивованим особовим складом, що є ключовим фактором боєздатності. Добре підготовлені та мотивовані військові краще володіють зброєю та обладнанням, більш стійкі до стресів та здатні ефективно діяти в складних умовах. Окремої

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

уваги вимагає вдосконалення нормативно-правового регулювання у вказаній сфері, тим більше, в умовах, введеного у лютому 2022 року в Україні воєнного стану.

Ефективне управління персоналом у сфері оборони, зокрема в аспекті забезпечення якісної підготовки та керування професійним ростом військовослужбовців, визнається ключовим напрямом національної політики. Кадрові служби виконують значущі завдання у сфері взаємодії з військовослужбовцями, підвищення їхньої кваліфікації, планування кадрової діяльності та формування резерву.

Питання реалізації державної політики у сфері кадрів сектору безпеки та оборони, вимагає вдосконалення. Зокрема, найважливіша проблема кадрової політики є демографічна ситуація в нашій країні. Сукупність різних факторів, зокрема збройна агресія ворога, призвело до зниження народжуваності в Україні чим призвело до зменшення кількості людей призовного віку. З цього випливає, що ризик для життя негативно впливає на бажання молоді долучитися до лав сил безпеки та оборони. Проблеми соціального та правового захисту військовослужбовців, вимагають кваліфікованих військовослужбовців звільнятися з військових формувань, через грошове забезпечення, яке значно нижче, ніж у інших силових структурах та в цивільному секторі. Існують, також проблеми з забезпеченням військовослужбовців житлом та медичним обслуговуванням.

Висновок. Для успішної реалізації подальшої оборонної реформи, зокрема у сфері трансформації кадрової політики, необхідно зосередити увагу на підвищенні якості механізмів впровадження кадрової політики. Здійснений аналіз вказує на потреби реформ, зокрема у збільшення грошового забезпечення має бути конкурентоспроможними на ринку праці. Покращення соціального забезпечення, військовослужбовці повинні мати доступ до якісного житла, медичного обслуговування та інших соціальних гарантій. Також модернізація системи підготовки кадрів у втілені у навчальні програми повинні відповідати сучасним вимогам ведення війни, а матеріально-технічна база навчальних закладів відповідати стандартам європейського зразка.

*Шевцов Леонід Анатолійович,
кандидат наук з державного управління, професор
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

*Лютий Микола Валерійович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

UKRAINE'S COOPERATION WITH NATO IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN AGGRESSION

Relations between Ukraine and NATO are of strategic importance for to ensure peace and security in Europe. Cooperation aimed at protecting both sides from potential threats and real dangers is mutually beneficial. For NATO, Ukraine is a valuable partner in peacekeeping operations and a factor of stabilization in Central and Eastern Europe, and for Ukraine, the Alliance has long been a source of various forms of logistical assistance. Since the events of 2014, Ukraine has become a "recipient" and "consumer" security services" of NATO and its member states in various forms that to complement its own resistance to Russian aggression.

At the same time, while participating in NATO operations, Ukraine remains a contributor to international security. Ukraine's Euro-Atlantic integration is a consistent process of building relations with a view to joining NATO. Membership in the Alliance will promote even deeper cooperation with other member states, taking into account new challenges in national and international security.

The ratio of different periods in Ukraine's relations with NATO do not fully reflect all their peculiarities. The period of 1991-2013, which is considered the preliminary, historical stage of "the formation of relations", is seen as a prerequisite for modern cooperation. And the current stage, starting in 2014 and ending in 2021, takes into account the changed nature of their relationship after Russia's aggression against Ukraine. The study of security cooperation between Ukraine and NATO uses a variety of sources, including bilateral treaties and agreements, legal acts of Ukraine, NATO strategies and other official documents of the parties. An important source for analyzing recent events and facts of cooperation is are also important sources for analyzing recent events and facts of cooperation. This is complemented by an extensive collection of scholarly works that explore in detail the relationship between Ukraine and NATO.

Scholars have devoted a considerable amount of their research to analyzing the Ukraine-NATO relations, and their conclusions and focus have been periodically adjusted in line with changes in

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Ukraine's foreign policy. Cooperation between Ukraine and NATO has been going on for a long time, is determined by numerous factors. On the part of NATO, the interest in Ukraine is driven by the country's geopolitical location and the desire to expand its security zone to the east, creating the basis for the accession of neighboring states Central and Eastern Europe. From Ukraine's perspective, its desire to "participate in the European process" has evolved into a desire to integrate into European collective security system.

The period 1991-2013 was marked by the formation of various institutions of bilateral relations and the development of numerous programs of cooperation programs. The NATO-Ukraine Commission was established in this period, which provided a forum for consultations between NATO member states and Ukraine on security issues. Under the auspices of the NATO-Ukraine Commission, a number of joint working groups that dealt with specific areas, such as defense and security sector reform, armaments, economic security and cooperation in science and the environment. Along with the committees in the format of the Commission, these joint working groups prepared for its meetings at the highest level.

An important factor of interaction was the Annual National Programs, which substantially corresponded to the MAP in NATO, they became an instrument of Euro Atlantic integration of Ukraine, the effectiveness and efficiency of which should be demonstrated by the modern Ukrainian society has to demonstrate its effectiveness and efficiency. In addition, cooperation within the framework of the Partnership for Peace program, which includes not only military exercises and participation in peacekeeping operations, but also close cooperation in the field of environmental protection, solving common and individual problems in the aftermath of natural disasters, and mutual consultations in various aspects, and most importantly, the retraining of military personnel who were dismissed after the reduction of the country's military contingent. In the next period of relations, the Russian-Ukrainian war and the full-scale Ukrainian war and Russia's full-scale invasion of Ukraine.

During this period the main structures of cooperation evolve in 2023 The Commission NATO-Ukraine Commission was reformed into the NATO-Ukraine Council. Also, the Ramshackle format became a separate The Ramstein format became a separate area of cooperation. The military component has become he is the greatest importance.

Conclusion: Deepening cooperation with NATO is extremely important for Ukraine for several reasons. For several reasons.

First, it helps to strengthen Ukraine's national security and resist external aggression, which has become especially important after Russia's full-scale invasion. Over the years of war, the Armed Forces of Ukraine have been significantly strengthened by adopting NATO standards and mastering Western weapons.

Secondly, cooperation with NATO contributes to the development of domestic legislation and

democratic institutions in line with European standards. This is important for the promotion of human rights, the rule of law and Ukraine's European integration.

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD) старший викладач кафедри
військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

*Стороженко Аліна Віталіївна,
слухачка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

Реформування нашої держави в умовах триваючого збройного конфлікту на фоні нових викликів і загроз та її безпеки актуалізує запровадження новітніх, науково обґрунтованих підходів з удосконалення нормативно-правової бази функціонування і розвитку військового права України.

У зв'язку зі сталим розвитком військового права як окремої галузі права набуває актуальності питання дослідження системи джерел військового права.

До системи джерел військового права входять нормативно-правові акти до яких належать: Конституція України, закони та підзаконні акти. З-поміж усіх зазначених джерел особливе місце займає основний Закон держави – Конституція України це фундаментальне джерело військового права.

Нормативно-правові акти утворюють цілісну ієрархічну систему джерел будь якого права. П.П. Богущкий зазначив, що «юридичні джерела військового права, утворюючи певну систему, є зовнішнім виявленням внутрішнього змісту зазначеної комплексної галузі права, яка регулює публічні відносини, що виникають і діють у військовій та військово-цивільній сфері під час реалізації функції захисту держави».

Конституція України, якою «визначено механізм забезпечення оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України шляхом покладення цих функцій відповідно на Збройні Сили, військові формування та правоохоронні органи держави».

Конституцією України визначаються основні засади державної політики, спрямовані на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз, слід розглядати як надзвичайно важливе правове підґрунтя

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

на шляху до існування, самозабезпечення та подальшого розвитку суверенної держави. Також варто зазначити, що Конституція України є основою правової системи України, по-перше, визначає основні принципи та норми, що регулюють військово-правові відносини, по-друге, має найвищу юридичну силу, що зумовлює пріоритет її норм над нормами інших джерел військового права. Ще однією характерною рисою є встановлення основ організації та функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань. Права і свободи військовослужбовців, визначаються Конституцією України, іншими законодавчими актами, де передбачаються заходи щодо створення механізму їх правового захисту.

Конституція України містить положення, що становить систему джерел військового права та регулюють діяльність військової сфери, а саме:

Стаття 17: Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Стаття 65: Захист вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону.

Стаття 106 пункт 17: Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави.

Також в Основному Законі зазначені обов'язки посадових осіб у сфері військових правовідносин, та охарактеризовано діяльність координаційного органу з питань національної безпеки та оборони.

Висновок. Беззаперечно, можна говорити про норми Конституції України як фундаментальне підґрунтя забезпечення військового права, які становлять систему його джерел, визначають розвиток військового права в системі галузей права і такими, що забезпечують основні напрями розвитку військового законодавства. Норми Конституції України мають припис обов'язковості їх виконання та забезпечують ієрархію законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, при цьому повинна бути забезпечена системність і узгодженість щодо правових основ для створення нових джерел військового права і впровадження їх в систему військового законодавства задля удосконалення нормативних основ національної безпеки та обороноздатності держави.

*Куртов Анатолій Ігорович,
кандидат технічних наук, доцент, завідувач
кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Фівкін Богдан Петрович,
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПРОТИСТОЯННЯ ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Протистояння військовій агресії з боку Російської Федерації розпочалося з 2014 р. й переросло в повномасштабну війну у 2022 р. За цей період відбулися значні зміни в політичному, військовому, правовому середовищах. 24 лютого 2022 р. розпочався повномасштабний наступ військ Росії на територію України, і наша держава вимушена була протидіяти новим викликам. Фактично вперше було запроваджено воєнний стан на всій території держави і всі зміни суспільного ладу, усі обмеження розповсюдилися всією територією України. Ці фактори в сукупності змусили нормотворців змінити законодавчі підходи до формування нормативної бази. Відтепер державним органам усіх рівнів стало дедалі важче балансувати між дотриманням загально визнаних прав і свобод людей та забезпеченням національної безпеки і обороноздатності держави.

Складність цього питання зумовлена насамперед тим, що з одного боку, в умовах повномасштабної війни подальший розвиток України як демократичної правової європейської держави нерозривно пов'язаний з національною безпекою та забезпеченням оборони. З іншої ж сторони, необхідність дотримуватися реалій стану війни та ставити у пріоритет безпекові питання штовхає нашу державу на постійні обмеження прав людини задля ефективної протидії російській агресії. Саме це виділяє особливу актуальність цього питання.

Якщо звернутися до Стратегії національної безпеки України, то можна побачити, що у пункті 5, де визначені пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки наявні положення і про відстоювання незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

державного кордону України, так і захист прав, свобод і законних інтересів громадян України, європейська і євроатлантична інтеграція.

Пункт 9 частини 1 статті 1 Закону України «Про національну безпеку України» визначає легальне визначення цього поняття. Так, національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Фактично національну безпеку можна характеризувати як стан організації захисту відповідних об'єктів, який гарантуватиме їх цілісність і недоторканість. Науковці підкреслюють, що «головною ознакою, що розкриває зміст поняття національної безпеки, виступає захищеність. Саме ця ознака характеризує безпеку з погляду засобів її досягнення. Не заперечуючи її роль та місце у забезпеченні безпеки, ми маємо розглядати під кутом зору того, чи достатньо цього для забезпечення безпеки взагалі (людини, суспільства, держави)».

Питання забезпечення національної безпеки пов'язане з національними інтересами України. Так, пункт 10 вищевказаного Закону також наводить дефініцію, що «національні інтереси України - життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян»

Тобто можемо констатувати, що обсяг національної безпеки – це практично всі сфери життя людини. Але чіткого законодавчого визначення переліку об'єктів національної безпеки наразі не передбачено, а тому це створює невизначеність і нові питання щодо того, в яких «життєво важливих інтересах людини» можливе надання переваги національній безпеці і за яких обставин.

Розв'язуючи суперечку стосовно того, що важливіше для держави – безпека особи чи національна безпека, державна безпека, варто зауважити, що оскільки вся система національних інтересів визначається сукупністю основних інтересів людини, суспільства, держави, то на сучасному етапі передусім мають забезпечуватися права та свободи людини, її безпека. Якщо вони будуть гарантовані, захищені державою, тоді автоматично будуть забезпечені конституційний лад, суверенітет та територіальна цілісність держави.

Повномасштабне вторгнення на територію України продемонструвало, як порушення територіальної цілісності суверенної держави одночасно вплинуло на динаміку порушень прав людей в цих регіонах. Були зафіксовані найбільш тяжкі злочини проти людства, наприклад геноцид (Бучанська різанина, окупація м. Ізюм). У цих випадках ми можемо прямо спостерігати взаємозв'язок між відсутністю задовільного рівня національної безпеки та порушеннями прав людей.

Говорячи про забезпечення прав людини у сфері національної безпеки в умовах протистояння військовій агресії з боку Російської Федерації, маємо зазначити, що фактично йдеться про забезпечення прав людини у сфері національної безпеки в умовах воєнного стану. Офіційне визначення правового режиму воєнного стану міститься в Законі України «Про правовий режим воєнного стану». Даний нормативно-правовий акт встановлює, що воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Як було зазначено, введення воєнного стану передбачає обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Слід підкреслити, що саме обмеження, а не можливість порушення або відсутність відповідальності за їх порушення. При цьому правовою підставою такого обмеження буде виступати факт введення воєнного стану. Порядок введення воєнного стану визначається у ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» і є цілим комплексом дій, які пов'язані між собою і в кінцевому підсумку завершуються оприлюдненням Указу Президента України разом із законом щодо затвердження такого указу Президента України та набрання ним чинності.

Указ Президента України про введення воєнного стану повинен містити серед іншого вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Отже, підсумовуючи викладене, захист національної та громадської безпеки може бути підставою для обмеження певних прав людини та навіть відступу від зобов'язань щодо захисту прав людини. Обмеження прав і свобод людини, а також відступ від їх дотримання мають бути передбачені законом і викликані неможливістю іншим чином забезпечити захист національної безпеки. Тобто обмеження прав громадян є винятком і може застосовуватися лише відповідно до законодавства. Уся система національних інтересів визначається сукупністю основних інтересів людини, суспільства, держави, і на сучасному етапі передусім мають забезпечуватися права та свободи людини, її безпека. Забезпечення прав людини у сфері

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

національної безпеки в умовах протистояння військовій агресії з боку Російської Федерації, фактично відбувається в умовах дії особливого правового режиму - воєнного стану.

Чалий Михайло Григорович,

*викладач кафедри військового права Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Негода Михайло Сергійович,

*курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

АКТИВНА ОБОРОНА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія з боку російської федерації змусила шукати нові підходи для її відсічі. Одна з найцікавіших ідей, це актуалізація питання активної оборони та правові аспекти захисту нашої держави, особливо під час введеного у лютому 2022 року в Україні воєнного стану.

Активна оборона включає в себе систему заходів, які спрямовані на запобігання збройній агресії, а також її відсічі у разі початку. У бойових діях, активна оборона передбачає не лише пасивне очікування на дії противника, але й активні дії з метою його стримування та нейтралізації. Правильно збудована оборона неминуче стримує потенційного агресора від тактичного нападу, адже він розумітиме високу ціну такої агресії.

Оборона на полі бою включає в себе мобільні підрозділи, зазвичай у невеликій чисельності, для раптового ураження противника всіма засобами, в тому числі й застосуванням новітніх технологій та швидкого залишення сектору. Зазначена тактика дій не дає можливість ворогу розгорнути основні сили та може їх застати зненацька.

В свою чергу правові аспекти оборони є невід'ємною частиною національного законодавства. Вони забезпечують незалежність, територіальну цілісність, безпеку та стабільність держави. На підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини 1 статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» видається Указ Президента України, який надає військовому командуванню, які разом з Міністерством внутрішніх справ та іншими органами виконавчої

влади, органами місцевого самоврядування запроваджують та здійснюють передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

При цьому, необхідно звернути увагу на роботу й Міністерства закордонних справ України, яке повинно інформувати в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення воєнного стану, обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, межу цих відхилень та причини прийняття такого рішення.

Розуміння правових аспектів у різних сферах, зокрема в обороні держави, є важливим для кожного громадянина та світового суспільства. Законом України «Про оборону України» визначено засади оборони, як система політичних, економічних, соціальних та інших заходів. В свою чергу стаття 51 Статуту ООН гарантує невід'ємне право на самооборону, якщо станеться збройний напад на члена ООН. Варто зазначити, що таке право мають виключно держави, а не незаконні утворення. Важливо зазначити, що активна оборона не є синонімом агресивної політики. Активна оборона – це визначений законодавством комплекс заходів, спрямованих на захист країни від збройної агресії від кого це не надходило.

З урахуванням викладеного, необхідно прийти до висновку, що оборона, без сумніву вважається одним із найважливіших елементів захисту країни в умовах воєнного стану. Розуміння повинно бути не тільки на полі бою із застосуванням військ але й правові основи чітко визначені національним законодавством. Заходи активної оборони, що вживаються в умовах воєнного стану, є необхідними для захисту суверенітету та територіальної цілісності, а активна оборона не суперечить нормам міжнародного права і не вважається агресивною політикою держави.

*Лещенко Софія Олександрівна
студентка факультету слідчої та детективної
діяльності Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

АНАЛІЗ СТАТТІ 438 ККУ ЯК ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Збройна агресія Росії проти України порушила основні норми і принципи міжнародного права та численні двосторонні та багатосторонні договори та угоди. Міжнародне право про правила ведення війни прямо забороняє захоплення майна

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

противника (за винятком випадків військової необхідності), пограбування міст і районів, а також пограбування державної чи приватної власності.

Основною статтею для кваліфікації військових злочинів є стаття 438 Кримінального кодексу України, хоча в КК України цього терміну немає, але воно визнане міжнародним правом. За даними Національної поліції України, на 12 січня 2024 року, слідчі Національної поліції України розпочали 111 368 кримінальних проваджень за фактами скоєння на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил рф. Найчастіше, а саме близько 87% справ розпочинають саме за статтею 438 ККУ. У доктрині зазначено, що це положення відображає міжнародне зобов'язання України переслідувати серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (воєнні злочини).

Обмеження сфери застосування статті 438 військовими злочинами: відповідає суті положень міжнародного гуманітарного права, оскільки лише найсерйозніші порушення міжнародного гуманітарного права, а саме воєнні злочини, вимагають кримінальної відповідальності. Стаття 438 КК передбачає кримінальну відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, у тому числі проти мирного населення, військовополонених та інших осіб, які перебувають під захистом. Також стаття охоплює використання заборонених засобів і методів ведення війни, таких як використання хімічної, біологічної або ядерної зброї, також вона підкреслює важливість розрізнення військових цілей від цивільних і забороняє напади, які можуть завдати надмірної шкоди цивільним особам і цивільним об'єктам. Крім того, стаття підкреслює важливість принципу відповідальності командування, який покладає на командирів і начальників відповідальність за військові злочини, вчинені їхніми підлеглими, якщо вони знали про такі злочини та не змогли запобігти їм або покарати винних. Цей принцип має вирішальне значення для забезпечення притягнення до відповідальності осіб, відповідальних за військові злочини.

Отже, стаття 438 Кримінального кодексу України є важливим елементом законодавства, спрямованим на забезпечення захисту прав людини в умовах воєнного конфлікту, і відображає зобов'язання держави перед своїми громадянами та міжнародною спільнотою забезпечувати дотримання міжнародних гуманітарних норм у будь-яких обставинах.

*Васютін Владислав Олександрович,
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (Україна, м.
Харків)*

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ ТА ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ:

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В сучасному світі військові конфлікти мають серйозні наслідки для людства, особливо у зв'язку зі зростанням випадків військових злочинів. Одним з таких конфліктів є війна між Україною та Росією, яка має свої особливості і вимагає ефективного розслідування військових злочинів.

Війна між Україною та Росією має коріння у різних історичних та політичних подіях. Російська агресія та анексія Криму, підтримка бойовиків на сході України - лише деякі з етапів цього конфлікту. Розслідування військових злочинів у цьому контексті є надзвичайно важливим для встановлення правди та забезпечення справедливості. У війні між Україною та Росією відбувається безліч військових злочинів, які серйозно порушують міжнародне гуманітарне право та призводять до значних людських страждань. Серед цих злочинів можна виділити: вбивства мирного населення, використання заборонених збройних засобів, пограбування та розграбування.

Один з головних викликів у розслідуванні військових злочинів - це обмежений доступ до зони конфлікту та труднощі у зборі доказів через активність ворожих сил. Організація доступу для міжнародних спостерігачів та правозахисних організацій може бути надзвичайно складною через ворожість з боку збройних формувань. Крім того, корупція, вплив політики та інші фактори також ускладнюють розслідування військових злочинів.

Щоб покращити ситуацію з розслідуванням військових злочинів, необхідно розвивати міжнародне співробітництво та створювати спеціалізовані механізми для розслідування. Міжнародні організації, такі як Міжнародний кримінальний суд, можуть відігравати важливу роль у притягненні винних до відповідальності за воєнні злочини. Також важливо забезпечити незалежність судових органів та ефективність правоохоронних органів. Забезпечення незалежності та компетентності суддів і прокурорів, а також проведення об'єктивного і ефективного розслідування може покращити ситуацію з правосуддям у воєнних конфліктах.

Таким чином, розслідування військових злочинів у війні з Росією - це складний та важливий процес, який вимагає спільних зусиль усіх зацікавлених сторін. Незважаючи на виклики, існують перспективи для покращення ситуації та забезпечення справедливості. Необхідно також

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

розвивати законодавство та механізми міжнародного права, які регулюють військові конфлікти та відповідальність за воєнні злочини, щоб забезпечити ефективність та справедливість у цій сфері. Хоча це може бути складним завданням через виклики, які він ставить важливо продовжувати працювати на покращення ситуації та забезпечення справедливості для всіх жертв воєнного конфлікту.

Пащенко Євген Миколайович

*доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри
військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,*

Кокорєва Діана Володимирівна,

*слухачка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, Україна(м. Харків,)*

**ПІДЗАКОННІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:
СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА**

Особливістю юридичних джерел системи військового права є їх виняткова, ustalena залежність від наукової та правотворчої діяльності до її реалізації органами державної влади, військового управління та безпосередньо у межах організаційно-розпорядчих повноважень – діяльність командування військових формувань.

Нормативно-правові акти як юридичні джерела військового права мають такі ознаки: 1) письмову форму, структуровану за певними правилами; 2) офіційний характер, обумовлений виданням від імені конституційно-уповноваженого державного органу; 3) видання нормативно-правового акту у межах компетенції щодо управління військовими формуваннями; 4) орієнтування дії нормативно-правового акту на військову (військово-цивільну сферу) публічного життя суспільства; 5) загальнообов'язковість для всіх учасників публічних відносин у вирішенні військових питань.

П.П. Богущкий під джерелами військового права розуміє кінцевий результат правотворчої діяльності, який об'єктивується у різноманітних формах, у тому числі в нормативно-правових актах, нормативних договорах, судових прецедентах, правових звичаях, релігійних текстах, а у деяких випадках - правових доктринах. Юридичні джерела військового права утворюють

ієрархічну цілісність, між ними існують системні зв'язки, які є загальними з точки зору характеристики юридичних джерел вітчизняного права.

Підзаконні нормативно-правові акти органів державної влади та управління, а також видані на їх підставі локальні акти нормативної дії посадових осіб військових формувань (командування) є основою та фактичною завершеною нормативною системою військового права та його джерелами.

Основним видом юридичних джерел військового права розглядаються підзаконні нормативно-правові акти, тобто акти уповноважених органів держави (їх посадових осіб) та інших суб'єктів, що приймають відповідно до законів і розвивають чи деталізують їх положення. Підзаконні нормативно-правові акти в Україні являються: Постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Укази Президента України, розпорядження Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади; накази, директиви, розпорядження, накази, директиви, розпорядження начальника Генерального штабу Збройних сил України; накази, директиви, розпорядження командувачів видів військ Збройних Сил України; накази, директиви, розпорядження командувача об'єднаного оперативного командування; накази, директиви, розпорядження начальника штабу об'єднаного оперативного командування; накази, директиви, розпорядження командувачів військ оперативних командувань; накази, директиви, розпорядження командувачів штабів військ оперативних командувань; накази, директиви, розпорядження командувачів штабів військ оперативних командувань; накази, директиви, розпорядження командувачів штабів територіальних (регіональних) управлінь військових формувань; накази, розпорядження командувачів штабів територіальних (регіональних) управлінь військових формувань; накази, розпорядження командувачів гарнізонів.

Підзаконні нормативно-правові акти відіграють важливу роль у системі джерел військового права, адже завдяки ним організовується, коригується уся діяльність військових формувань (командувань) та дії посадових осіб військового управління. Для ілюстрації та розуміння яких наводимо наступні приклади: Указ Президента України №49/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 31.01.2024 №40 Інструкція з діловодства у Збройних Силах України, постанова Кабінету Міністрів від 30.12.2022 №1487 «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів», наказ Міністра оборони України від 07.06.2018 № 260 «Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» та ін.

Отже, існує велика кількість підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти військової діяльності в системі джерел військового права. Вони регулюють діяльність та

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

функціонування Збройних Сил України, їх посадових осіб, порядок проходження військової служби та інше. Наразі актуальним питанням є вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює військову діяльність, це дозволить більш чітко та ефективно регламентувати і охопити всі аспекти військової сфери, а також сприятиме підвищенню обороноздатності України.

Підгірняк Роман Андрійович,

*слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,*

Фівкін Петро Миколайович,

*начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Взаємозв'язок між національною та воєнною безпекою є невід'ємною складовою ефективної системи оборони країни. Національна безпека формує стратегічний фундамент, який визначає загальні пріоритети та завдання держави для забезпечення стабільності і добробуту громадян. Воєнна безпека, у свою чергу, стає інструментом в рамках цієї стратегії, спрямованим на виконання військових завдань для захисту країни від зовнішніх загроз.

Національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Основна взаємодія полягає в тому, що забезпечення національної безпеки покладається на різноманітні сфери, такі як економіка, політика, енергетика, інформаційна безпека та соціальний розвиток. Спільна робота цих напрямків формує невидимий, але дуже важливий фундамент для стійкості країни в умовах сучасних загроз.

З іншого боку, воєнна безпека надає можливість конкретно реагувати на загрози за допомогою військових сил і засобів. Однак, важливо розуміти, що військова безпека повинна бути інтегрованою в загальну концепцію національної безпеки. Вона слугує як інструмент захисту, але не є самоціллю. Ефективний взаємозв'язок між цими двома аспектами передбачає

не тільки відповідь на військові загрози, але й уникання їх виникнення за рахунок розвитку і зміцнення інших сфер національної безпеки.

Загалом, національна та воєнна безпека повинні взаємодіяти в єдиній системі, де кожен елемент має своє визначене місце та функцію для досягнення загальних цілей - захисту національних інтересів та безпеки громадян.

Ця взаємодія стає ключовою в умовах сучасного світу, оскільки загрози стають все більш комплексними і мають транснаціональний характер. Наприклад, кібератаки можуть миттєво впливати на економіку та інфраструктуру країни, а гібридна війна може викликати соціальні напруги та дестабілізувати політичну ситуацію.

Важливо враховувати, що ефективна воєнна безпека спирається на попередні інвестиції в національну безпеку в широкому розумінні - в розвиток економіки, управління кризовими ситуаціями, соціальний захист населення та зміцнення демократичних інститутів. Стабільна країна, яка ефективно реагує на сучасні виклики, здатна забезпечувати свою безпеку як національну, так і воєнну.

Взаємозв'язок між цими двома аспектами не тільки забезпечує внутрішню стійкість країни, але й формує основу для конструктивного міжнародного співробітництва. Високий рівень національної безпеки може стати чинником міжнародної стабільності, сприяючи взаємодії та розвитку.

У відповідь на виклики сучасності, важливо розуміти, що національна та воєнна безпека пов'язані не тільки захистом від можливих загроз, але й забезпеченням умов для розвитку суспільства та ефективного функціонування держави. Взаємопов'язаність цих аспектів визначає успіх і стійкість країни в глобальному контексті.

В цьому контексті, національна безпека виступає як передумова для стійкого розвитку країни, а воєнна безпека, в свою чергу, є останньою лінією захисту під час військового конфлікту. Забезпечення ефективного взаємозв'язку цих двох аспектів передбачає налагодження системи з розподілом ресурсів, врахуванням соціальних та економічних аспектів, а також вдосконаленням стратегічного планування.

Ключовою складовою взаємозв'язку національної та воєнної безпеки є попередження можливих загроз і кризових ситуацій. Працюючи у співпраці, різні відомства та структури можуть вчасно реагувати на зміни в обстановці, здатні ефективно протистояти різним формам агресії та уникнути наростання конфліктів.

Важливо також зазначити, що збалансована політика національної та воєнної безпеки допомагає підтримувати довіру та сприяє єднанню суспільства в обличчі загроз ззовні.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Одними з ключових завдань є впровадження прозорих механізмів управління та залучення громадськості до процесів прийняття рішень у сфері національної та воєнної безпеки.

Усі ці аспекти створюють необхідні умови для ефективного функціонування системи оборони країни та для забезпечення її безпеки в умовах складних викликів сучасності. Такий інтегрований підхід дозволяє країні не лише реагувати на поточні загрози, але і активно працювати на запобігання їх виникнення.

Досягнення оптимального взаємозв'язку між національною та воєнною безпекою включає в себе постійний моніторинг геополітичного середовища, аналіз сучасних тенденцій у розвитку технологій та стратегій безпеки. Крім того, забезпечення цього взаємозв'язку передбачає розвиток інтегрованих стратегій кібербезпеки, адаптацію до гібридних загроз, інвестиції у високотехнологічні військові засоби та вдосконалення військової доктрини.

Позитивний взаємозв'язок також передбачає активну участь країни в міжнародних партнерствах та альянсах, що сприяє обміну досвідом та ресурсами у сфері безпеки. Глибоке співробітництво із партнерами розширює можливості країни в умовах глобальних викликів.

Взаємодія національної та воєнної безпеки має вирішальне значення для вдосконалення системи захисту країни від збройної агресії. Цей взаємозв'язок починається з раннього виявлення потенційних загроз національній безпеці. Національна безпека, спираючись на інтегровані аналізи політичних, економічних, соціальних та військових чинників, визначає можливі шляхи агресії та розробляє стратегії для їхнього протидії.

Однією з ключових функцій національної безпеки є раннє виявлення загроз та реалізація необхідних запобіжних заходів. Це включає дипломатичні та політичні зусилля для передбачення можливих конфліктів та впровадження дипломатичних рішень. У разі виникнення загрози збройної агресії, національна безпека є основою для розроблення стратегічних планів та тактик для ефективного відповіді на конкретні виклики .

Взаємодія національної та воєнної безпеки визначає також підготовку та мобілізацію ресурсів для відповіді на збройну агресію. Забезпечення ефективного використання військових та цивільних ресурсів, включаючи інфраструктуру, технології та людські резерви, вимагає тісної координації між різними гілками влади.

Важливим аспектом взаємодії є інформаційна безпека, яка включає в себе заходи з протидії дезінформації та кіберзагроз. Національна безпека забезпечує захист інформаційних ресурсів та важливих систем від атак, що можуть викликати великі ризики для внутрішньої стабільності.

Узагальнюючи, взаємний зв'язок національної та воєнної безпеки визначає стратегічний підхід до забезпечення стійкості та захищеності країни в умовах збройної агресії. Ця взаємодія є необхідною для вдосконалення системи оборони та гармонійного відповідного національним інтересам та викликам світового співтовариства.

Важливим елементом взаємодії національної та воєнної безпеки є розвиток імplementованих стратегій для запобігання конфліктам та використання дипломатичних та політичних засобів для розв'язання потенційно небезпечних ситуацій. Національна безпека визначає рамки для ведення переговорів та дипломатичних зусиль з метою уникнення ескалації конфлікту.

Взаємодія також охоплює розробку та впровадження міжнародного оборонного партнерства. Співпраця із союзниками та партнерами може включати обмін інформацією, спільне планування та проведення військових навчань, що збільшує колективну здатність відповіді на можливі загрози.

Важливим аспектом є також використання національної економіки та промисловості для підтримки військових потреб. Ефективна взаємодія національної та воєнної безпеки передбачає розробку та вдосконалення військово-промислового комплексу, забезпечення військ та обладнанням, а також здатність реалізовувати стратегічні економічні рішення для забезпечення сталості.

Взаємний зв'язок національної та воєнної безпеки є фундаментом для забезпечення не лише внутрішньої стійкості, але й готовності та здатності відповідати на виклики зовнішніх загроз. Це спільне взаємодія в різних сферах, що дозволяє країні ефективно ставитися до глобальних викликів у сфері безпеки та оборони.

Додатковим важливим аспектом взаємодії національної та воєнної безпеки є підтримка здатності країни вести інформаційну війну та впровадження стратегій психологічної війни. Національна безпека визначає шляхи взаємодії з громадянським суспільством та засобами масової інформації для формування образу конфлікту та мобілізації суспільства.

Крім того, взаємодія має враховувати гуманітарні аспекти конфліктів. Національна безпека визначає заходи для захисту громадян від можливих гуманітарних криз, а воєнна безпека розробляє плани дій у разі виникнення конфлікту, спрямовані на мінімізацію людських втрат та створення умов для швидкого відновлення суспільства після подій.

Важливим елементом є також забезпечення правового фундаменту для використання військової сили в разі агресії. Національна безпека визначає правові рамки, в межах яких може вживатися відповідна діяльність, і забезпечує виконання міжнародних зобов'язань.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Узагальнюючи, взаємний зв'язок національної та воєнної безпеки у протистоянні збройній агресії є складним та многогранним процесом. Ця взаємодія створює єдиний стратегічний фронт, забезпечуючи комплексний захист країни та гарантує ефективність відповіді на будь-які потенційні загрози.

Шляхтун Віталій Федорович,

*слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,*

Фівкін Петро Миколайович,

*начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ
РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ; АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ**

На сьогоднішній день, коли суверенітет і територіальна цілісність України перебувають під загрозою через агресивні дії російської федерації, питання національної безпеки та внутрішньої стабільності набули життєво важливого значення. Важливим кроком у вирішенні цих питань є створення в Україні військової поліції. Виконуючи правоохоронні функції, вона покликана забезпечувати дисципліну та боротися з воєнними злочинами в умовах протидії російській агресії.

Цілеспрямоване завдання реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України в Військову поліцію відображено у завданні 5.7 Указу Президента України №473 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України".» (далі-Указ).

Указ передбачає створення військової поліції та визначає очікувані результати. Очікуваним результатом є створення військової поліції для забезпечення правопорядку в системі Міністерства оборони України. Для досягнення цієї мети передбачені конкретні заходи:

1. Розвиток спроможностей слідчих підрозділів та підрозділів оперативно-розшукових заходів Військової поліції.

2. Розвиток спроможностей органів управління Військової поліції з забезпечення правопорядку та антитерористичного забезпечення на потенційно небезпечних об'єктах у системі Міністерства оборони України.

3. Досягнення сумісності Військової поліції з відповідними структурами держав-членів НАТО.

Аналіз досвіду діяльності військової поліції європейських країн є важливим і для України. Інтеграція кращих практик та методів взаємодії з військовими правоохоронними механізмами західноєвропейських країн може сприяти підвищенню ефективності правоохоронної та безпекової системи країни в сучасних умовах військово-політичного конфлікту.

Міністерством оборони України підготовлено законопроект про створення військової поліції для боротьби з військовими злочинами та підтримання дисципліни у збройних силах.

Прес-служба Міністерства оборони України повідомила: "Ця організація буде створена на базі Військової служби правопорядку Збройних Сил України. Організація буде наділена певними повноваженнями, пов'язаними з оперативно-розшуковою діяльністю, а також досудовим розслідуванням військових злочинів (у зоні бойових дій). Її основними завданнями будуть правоохоронна діяльність, оперативно-розшукова діяльність, спрямована на запобігання, виявлення та припинення військових злочинів відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України та Військового кодексу, спеціальна профілактика у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, забезпечення громадського порядку та військової дисципліни у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, захист прав військовослужбовців, охорона державної власності, захист та виконання покарань", - йдеться у повідомленні. Організація військової поліції буде сумісною з відповідними організаціями країн-членів НАТО.

Військова поліція в європейських країнах є важливим елементом системи правопорядку та забезпечення безпеки в армії. Її функції та діяльність визначаються конкретними потребами країни та її оборонною доктриною, а також міжнародними стандартами, зокрема, стандартами НАТО. Аналізуючи діяльність військової поліції в Європі, слід звернути увагу на такі аспекти:

по-перше, завдання та функції військової поліції. Вона зазвичай відповідає за забезпечення внутрішнього порядку у військових частинах, розслідування військових

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

злочинів, контроль за дисципліною серед військовослужбовців та охорону військових об'єктів;

по-друге, структура та організація військової поліції. Вона може бути частиною військового відомства або функціонувати як самостійна служба. Склад та розмір військової поліції можуть варіюватися в залежності від потреб та завдань країни;

по-третє, специфіка роботи військової поліції. Вона повинна враховувати особливості військового середовища, зокрема, велику мобільність військових підрозділів, можливість виникнення військових конфліктів тощо;

по-четверте, міжнародний досвід та передові практики. Деякі європейські країни можуть мати великий досвід у роботі військової поліції, який може бути корисним для вивчення та впровадження в Україні.

Важливо зазначити, що ефективність військової поліції в європейських країнах визначається не лише її організаційною структурою, але й компетентністю та професійним рівнем її працівників, а також співпрацею з іншими правоохоронними органами та міжнародними партнерами. Використання досвіду та передових методів з інших країн може значно поліпшити роботу військової поліції в Україні та сприяти забезпеченню національної безпеки та стабільності.

Створення військової поліції в Україні – це крок, який відповідає загальноприйнятим міжнародним стандартам і практиці в країнах Європи та світу. Потреба в такій структурі виникає не лише в контексті загрози російської агресії, але й для забезпечення внутрішньої стабільності та дисципліни в армії. У більшості країн, які вже мають військову поліцію або подібні структури, вони здійснюють широкий спектр функцій, включаючи розслідування військових злочинів та підтримку правопорядку серед військовослужбовців. Процес створення військової поліції в Україні проходить через ряд узгоджень та консультацій з різними органами державної влади. Хоча у деяких випадках виникали розбіжності щодо деяких аспектів законопроекту, більшість питань було врегульовано шляхом спільних дискусій та нарад.

*Максимов Максим Олександрович,
науковий співробітник науково-дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил Харківського
національного університету Повітряних Сил ім. І.
Кожедуба*

*Сапельников Олександр Олександрович, старший
науковий співробітник науково-дослідного
відділу наукового центру Повітряних Сил Харківського
національного університету Повітряних Сил ім. І.
Кожедуба*

*Шульга Олексій Сергійович, науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії льотного факультету
Харківського національного Повітряних Сил
університету ім. І. Кожедуба (Україна, м. Харків)*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНВЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

З початку отримання статусу незалежності України та на початку 2000-х років, ніхто не міг уявити, що населення українського народу буде ставити перед собою питання: “Чи виконуються норми Міжнародного гуманітарного права (МГП) до жертв війни, скаліченого мирного населення та військовополених?” Військова агресія сусідньої держави, яка почалась з 2014 року на окремих ділянках України і переросла в повномасштабну війну в лютому 2022 року, показала нашому народу тільки одне – норми МГП не виконуються під час такої військової агресії, тому питання ефективності дій МГП та його конвенцій набувають особливої актуальності.

Чотири конвенції норм МГП, які були затверджені 12 серпня 1949 року на основі Гаазьких конвенцій та інших міжнародних договорах, мають за мету обмежити жорстокість війни, захистити цивільне населення та військовополених. Досвід сучасних збройних конфліктів, особливо з використанням асиметричних та гібридних тактик, як це відбувається в Україні, викликають необхідність перегляду та адаптації існуючих міжнародних норм.

Одним з перших питань вдосконалення МГП є адаптація його норм до сучасних воєнних реалій. Традиційне розуміння війни, на якому базуються багато конвенцій, загалом не враховує новітніх методів ведення бойових дій, таких як інформаційно-психологічна війна, використання ударних літальних та роботизованих безпілотних комплексів, та інших

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

високотехнологічних засобів. Важливо зазначити, щоб розвиток МГП виконувався паралельно з розвитком воєнних технологій та новітніх тактичних засобів застосування бойових підрозділів.

Наступним аспектом є зміцнення механізмів дотримання та виконання норм МГП. Поточний збройний конфлікт в Україні виявив недостатню ефективність існуючих міжнародних механізмів контролю та покарання за порушення гуманітарного права. Необхідно зміцнювати міжнародні судові інституції та розробляти нові міжнародні механізми, які зможуть ефективно реагувати на порушення, що відбуваються в реальному часі.

Важливу роль у вдосконаленні МГП може відіграти громадянське суспільство. Активізація некомерційних організацій, які займаються моніторингом порушень, збором доказів, а також проведенням інформаційних кампаній, може сприяти підвищенню обізнаності та реакції на порушення правил війни. Наразі багато волонтерів та цивільних журналістів намагаються саме домогтися виконання норм МГП на міжнародних конференціях, годинами обговорюючи злочини, які вчинили російські агресори щодо мирного населення на території України. Також багато роботи змогли виконати по звільненню українських військовополонених, проте зараз ще залишається питання утримання полонених з Азовстали, які добровільно здалися у полон у травні 2022 року. Ще не всіх змогли обміняти полонених, тому актуальне питання стає по вирішенню звільнення наших оборонців.

Освітні програми також є ключовими для підвищення рівня розуміння та дотримання МГП. Цей напрямок стосується як військових, так і цивільного населення. Проведення спеціальних тренінгів, лекцій та семінарів може допомогти у вихованні культури поваги до норм міжнародного права.

Міжнародна співпраця є вирішальною для зміцнення МГП. Координація зусиль між країнами-партнерами, міжнародними організаціями та судовими інстанціями сприяє створенню більш ефективних інструментів реагування на порушення МГП, а також розвитку нових норм та стандартів, які відповідають сучасним викликам та збройним конфліктам.

Вдосконалення конвенцій міжнародного гуманітарного права – це комплексне завдання багатьох напрямків, що вимагає глобальних зусиль, адаптації до сучасних викликів та активної участі всіх зацікавлених сторін. Тільки так можна досягти більшої ефективності дій норм МГП у захисті цивільного населення та забезпеченні гуманності навіть у найбільш трагічних конфліктах, які відбуваються в нашому світі.

*Кокорєва Діана Володимирівна,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
Фівкін Петро Миколайович,
начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ДІЯЛЬНІСТЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Новим викликом для усього українського суспільства, в тому числі, і для Служби безпеки України (далі – СБ України) стало повномасштабне військово вторгнення з боку російської федерації 24 лютого 2022 року, а тому важливо повноваження та функції СБ України в умовах воєнного стану.

СБ України в системі забезпечення оборони держави виконує широкий спектр завдань та функцій, спрямованих на збереження національної безпеки та суверенітету.

В умовах сьогодення, на СБ України покладається ряд обов'язків стосовно захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, оборонного потенціалу України, охорони державної таємниці, протидії тероризму, проведення контррозвідувальної діяльності тощо. Також взаємодіє з іншими державними та міжнародними структурами для ефективного вирішення завдань з оборони держави, забезпечуючи стабільність та безпеку в Україні. СБ України виконує також завдання з попередження та розслідування зрадницьких дій, виявлення та припинення шпигунської та диверсійної діяльності.

СБ України у своїй діяльності керується принципами, зазначеними в Конституції України, але загальні положення про діяльність СБ України закріплені в Законі України від від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ «Про Службу безпеки України» (зі змінами), в якому зазначено, що СБ України - державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

Діяльність СБ України регламентована великою кількістю нормативно-правових актів, а саме: 1) Кримінальний кодекс (зі змінами); 2) Кримінально-процесуальний кодекс (зі змінами); 3) Закон України від 26 грудня 2002 № 374-ІV «Про контррозвідувальну діяльність» (зі змінами); 4) Закон України від 20 березня 2003 № 638-ІV «Про боротьбу з тероризмом» (зі змінами); 5) Закон України

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

від 18 лютого 1992 № 2135-ХП «Про оперативно-розшукову діяльність» (зі змінами); 6) Закон України від 30 червня 1993 № 3341-ХП «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (зі змінами); 7) Закон України від 21 червня 2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» (зі змінами); 8) Закон України від 21 січня 1994 № 3855-ХП «Про державну таємницю» (зі змінами); 9) Закон України від 20 жовтня 2005 № 3014-IV «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» (зі змінами); 10) Закон України від 02 жовтня 1992 № 2657-ХП "Про інформацію" (зі змінами); 11) Закон України від 13 січня 2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» (зі змінами); 12) Закон України від 02 вересня 2014 № 1669-VII «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» (зі змінами); 13) Указ Президента України від 27 грудня 2005 № 1860/2005 «Питання Служби безпеки України» (зі змінами) та інші.

С. Бережної поділяє законодавчі акти, що містять основні засади діяльності СБ України на групи, обумовлені основними напрямки діяльності в окресленій сфері: 1) реалізація та технічне забезпечення оперативно-розшукових заходів; 2) протидія тероризму та іншим кримінальним і адміністративним правопорушенням, що посягають на державний суверенітет і територіальну цілісність; 3) забезпечення правового режиму воєнного стану; 4) охорона державної таємниці.

Значна кількість правових актів що регламентують діяльність СБ України засекречена і не оприлюднюється в медіа-просторі, але під час воєнного стану СБ України часто звертається до громадян з різними застереженнями, повідомляє про знешкодження ворожих диверсійних-розвідувальних груп, затримання колаборантів, ворожих шпигунів, діяльність СБ України на фронті, безпосередньо в бойових діях та співпрацю з іншими підрозділами Збройних Сил України.

На офіційному веб-сайті СБ України опубліковано повідомлення, за яким СБ України звітує про обов'язки правоохоронного органу під час воєнного стану, серед яких: виявлення і затримання колаборантів, коректувальників вогню; знешкодження диверсійно-розвідувальних груп; фіксація переміщень ворожої техніки нарядом з громадянами із офіційним чат-ботом у Telegram; кібероборона; документування доказів злочинів рф на території України для пред'явлення у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі тощо.

Згідно з офіційними даними за період з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2022 року СБ України:

нейтралізували понад 35 членів диверсійно-розвідувальних груп;
ідентифікували 6,3 тис. зрадників і колаборантів, які допомагали організації псевдореферендумів;

направили до суду 1715 обвинувальних актів стосовно 1788 осіб;

повідомили про підозру 885 осіб;
запобігли 6 спробам терактів;
знищили понад 700 одиниць ворожої техніки;
викрили 265 агентів іноземних спецслужб;
запобігли збиткам державі на 28 млрд. грн.;
арештували російські активи понад 207.67 млрд. грн.;
викрили 83 організовані злочинні угруповання.

Також за цей період було відкрито 70480 кримінальних проваджень, з яких: 1100 -державна зрада, 58000 - пов'язані з російською військовою агресією, 2600 - пособництво російській федерації колаборантами, 161-передача окупантам інформації про Сили оборони, 125 - корупція у військовій сфері.

Отже, СБ України – правоохоронний орган спеціального призначення, до завдань якого належить захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, а також попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Під час дії правового режиму воєнного стану, окрім зазначених завдань, органи СБ України розпочали ефективну діяльність з виявлення і притягнення до відповідальності агентів спецслужб російської федерації, затримання і притягнення до відповідальності колаборантів та запобігання загрозам в національному інформаційному та кіберпросторі.

*Процюк Олександра Віталіївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Харків, Україна)*

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

Збройні Сили України (ЗСУ) – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються завдання з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

У цих тезах я розгляну особливості ЗСУ як суб'єкта військового права, дослідивши їхні права та обов'язки, а також особливості правового статусу. Збройні Сили України є суб'єктом військового права, тобто мають спеціальну правоздатність, яка визначається Конституцією України, Законом України "Про Збройні Сили України" та іншими нормативно-правовими актами. Особливості

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

правового статусу ЗСУ: Збройні Сили України не є юридичною особою, а особливим державним інститутом. ЗСУ підпорядковані Президенту України як Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України. Збройні Сили України будуються на засадах єдиноначальності. Діяльність Збройних Сил України регулюється нормами військового права. Збройні Сили України зобов'язані:

1. Захищати суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України.
2. Неухильно додержуватися Конституції та законів України.
3. Дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права.
4. Забезпечувати високу бойову готовність та боєздатність.
5. Виховувати військовослужбовців у дусі патріотизму, вірності народу України та Українській державі.

Збройні Сили України комплектуються військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом або за призовом. Військовий обов'язок – це конституційний обов'язок громадян України захищати свою Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України.

Громадяни України, які не мають законних підстав для звільнення від призову на строкову військову службу, зобов'язані пройти її у Збройних Силах України. Збройні Сили України – це важливий суб'єкт військового права, який відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності України. ЗСУ мають широкі права та обов'язки, які визначаються Конституцією та законами України.

Отже, Збройні Сили України – це гарант суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України.

*Черьомухіна Єлізавета Максимівна,
студентка факультету міжнародного та
європейського права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

**ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
ПРОТИДІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Протягом останніх років спостерігається зростання загрози російської агресії, що ставить під загрозу суверенітет та територіальну цілісність країн, які є сусідами Росії.

Військове право визначає норми і принципи, що регулюють поведінку збройних сил у військових конфліктах. Воно включає в себе міжнародне гуманітарне право, спрямоване на захист цивільного населення та невинних учасників конфлікту від зайвого насильства.

Умови протидії російській агресії можуть вимагати застосування військового права як такого, що регулює поведінку військових сил у конфлікті. Основними документами, які регулюють військове право, є міжнародні конвенції, зокрема Женевські конвенції про захист жертв війни, Гаазькі конвенції про закони і звичаї війни на суходолі, а також додаткові протоколи до цих конвенцій.

У контексті протидії російській агресії, важливо забезпечити, щоб учасники конфлікту дотримувалися принципів військового права, такі як відповідність, пропорційність та відсутність необгрунтованого насильства. Вони є ключовими в управлінні військовими операціями та забезпеченні захисту прав людини під час конфліктів. Порушення таких норм може призвести до відповідальності перед міжнародним співтовариством.

Право національної безпеки відображає право держави захищати свою територіальну цілісність, суверенітет та безпеку своїх громадян. Може включати в себе прийняття заходів щодо мобілізації ресурсів для військових цілей, удосконалення системи оборони та розвідки, зміцнення міжнародного співробітництва з іншими країнами для протистояння загрози.

З моменту агресії Росії проти сусідніх держав, важливо дотримуватися принципів військового права та права національної безпеки. Це означає, що держава, яка стикається з російською агресією, має право на самозахист, але при цьому повинна дотримуватися міжнародних норм та стандартів. Від цього залежить її міжнародний статус та підтримка спільноти.

Вдосконалення системи військового права та права національної безпеки є необхідною умовою для успішного протистояння російській агресії. Цей процес передбачає: приведення законодавства у сфері військового права та права національної безпеки у відповідність до стандартів НАТО (гармонізація законодавства, участь у міжнародних проєктах, обмін досвідом з країнами-членами НАТО); підвищення рівня правової свідомості військовослужбовців та громадян (розробка та впровадження навчальних програм).

Ефективна протидія російській агресії вимагає міжнародного співробітництва та підтримки союзників. Спільні зусилля у сфері оборони та санкцій можуть бути ефективними засобами стримування агресивних дій.

Військове право та право національної безпеки - запорука миру та стабільності. Дотримання цих норм - це шлях до міжнародного миру. Вдосконалення системи - гарантія обороноздатності України. Захист суверенітету та цілісності - наш пріоритет.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Потіхенський Андрій Іванович,
доцент кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Цицхвая Валерія Максимівна,
слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ПРАВО НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

В умовах протидії російській агресії право національної безпеки відіграє неабияку важливу роль для захисту суверенітету та територіальної цілісності держави, посилення розвитку оборонних потужностей, забезпечення інформаційної та загальної безпеки країни та захисту прав громадян. Усі аспекти права національної безпеки у підсумку є базою для планування, розробки та реалізації стратегічно-важливих рішень, що спрямовані на відбиття будь-яких загроз, повернення та збереження території, затверджених Конституцією України та визнаних усіма державами цивілізованого світу, відстоювання національних інтересів на міжнародній арені, забезпечення безпеки та стабільності у регіонах тощо.

Пунктом першим, статті 1, розділу 1, Закону України «Про національну безпеку України» №2469-VIII, у редакції від 31.03.2023 національна безпека України визначена як: «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз».

Хочу розглянути більше аспект захисту суверенітету та територіальної цілісності в умовах широкомасштабного збройного вторгнення російських військових формувань на територію України. Територіальний захист включає у себе й необхідність повернення території до кордонів, затверджених на національному та визнаних на міжнародному рівнях, тобто право національної безпеки у аспекті захисту суверенітету та територіальної цілісності включає у себе використання державою усіх потрібних засобів, у тому числі й оборонних та наступальних військових засобів. Крім залучення військової сили, можливо використання різноманітних форм дипломатичних перемовин, як безпосередньо з представниками країни-агресора, так і з залученням представників «третіх» країн або ж перемовин лідерів інших країн з представниками країни-агресора без участі представників держави, що потерпає від агресії.

Тож право національної безпеки в умовах протидії російській агресії є надзвичайно важливим та фундаментальним для нашої держави. Оскільки воно надає державі Україна не лише право, але й обов'язок захисту свого суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів від загроз з боку Росії. Так само воно надає Україні можливість на міжнародній арені закликати лідерів держав згуртуватися у боротьбі з країною-терористом, шляхом запровадження санкцій, нарощенням спільного воєнного потенціалу, обміном розвідувальних даних тощо задля подолання загроз, що їх несе російська федерація.

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри
військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
Мельник Ілля Володимирович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, (Україна, м. Харків)*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Правовою основою діяльності Національної гвардії України під час дії воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про Національну гвардію України», Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та інші нормативно-правові акти.

Відповідно до статті 4, Закону України «Про Національну гвардію України» Національна гвардія України у своїй діяльності керується Конституцією України, цим та іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Організаційно Національна гвардія України складається з органів військового управління (головного органу військового управління Національної гвардії України та органів військового управління оперативного-територіальних об'єднань Національної гвардії України), з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ .

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Основою діяльності Національної гвардії України, як військового формування з правоохоронними функціями, є Конституція України, де зазначається, що забезпечення державної безпеки покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Закон України «Про Національну гвардію України» визначає правові засади організації та порядку діяльності Національної гвардії України, її загальну структуру, функції та повноваження.

По своїй суті Національна гвардія України є унікальним військовим формуванням, адже поєднує у собі військову та правоохоронну функції. Коло обов'язків Національної гвардії України під час дії воєнного стану лише збільшується, зокрема, одною з функцій є участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану.

Так як Національна гвардія України є військовим формуванням, то вона користується Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу» для правового регулювання питань проходження військової служби на загальних засадах.

Національна гвардія України, у своїй важливій ролі в системі національної безпеки та оборони, виявляється надзвичайно важливим елементом для гармонійного функціонування держави в сучасних геополітичних умовах. Її функції та завдання вкладаються у низку ключових напрямків, що відображають різні важливі аспекти обороноздатності та безпеки нації. Зокрема, із введенням воєнного стану Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується відповідно до положень Закону України "Про правовий режим воєнного стану" та Закону України "Про Національну гвардію України".

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» введення воєнного стану передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України.

З метою більшої організованості взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань після введення воєнного стану Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням і підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, крім військових частин (підрозділів), які здійснюють конвоювання та охорону дипломатичних представництв.

Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» особовий склад Національної гвардії користується соціальним та правовим

захистом, гарантованими сприятливими умовами для реалізації конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни. Зокрема, під час дії воєнного стану є певні особливості: виплати щомісячної додаткової винагороди на умовах, у розмірах та в порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України; щорічна основна відпустка має загальну тривалість не більше 30 календарних днів, а за сімейними обставинами та з інших поважних причин із збереженням грошового забезпечення тривалість не більше 10 календарних днів.

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що правові основи діяльності Національної гвардії України врегульовані відповідними нормативно-правовими актами, під час дії воєнного стану вони продовжують дію з дотриманням додаткових обов'язків у вигляді виконання заходів правового режиму воєнного стану, ведені воєнних (бойових) дій у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на Україну. Також, змінюється підпорядкування у системі керівництва, оскільки Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням і підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України. У системі соціального та правового захисту передбачаються позитивні зміни у грошовому забезпеченні та відпустках.

*Безпалько Данило Сергійович,
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ НА ЗАХИСТІ ПРАВОПОРЯДКУ ТА КОНСТИТУЦІЙНИХ СВОБОД В УМОВАХ МИРУ ТА ВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасному світі, який постійно знаходиться в русі, правоохоронні органи відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності, правопорядку та захисті конституційних свобод громадян, незалежно від того, чи панує мир чи військовий конфлікт. Їхня діяльність стає ще більш важливою та відповідальною в умовах воєнного часу, де вони змушені діяти в екстремальних умовах та забезпечувати безпеку громадян.

Правоохоронні органи покликані забезпечувати дотримання закону, боротьбу зі злочинністю та забезпечення прав і свобод громадян. У мирний час вони відповідають за збереження правопорядку, ведення розслідувань злочинів та забезпечення громадської безпеки. Правоохоронні органи також взаємодіють з іншими громадськими та державними установами для вирішення різних питань, пов'язаних з безпекою та порядком.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

У воєнний час їхня роль стає ще більш важливою та складною. Розуміючи необхідність гарантування захисту цивільного населення, відновлення миру та соціальної гармонії в українському суспільстві з метою захисту конституційних прав і свобод громадян, які постраждали під час збройної агресії, слід звернути увагу на наступні аспекти:

- Забезпечення захисту права на свободу та особисту недоторканність.
- Здійснення ефективного розслідування злочинів щодо примусового зникнення осіб.
- Звільнення заручників, відновлення їхніх прав та забезпечення реабілітації.
- Протидія (попередження) піддаванню тортурам, жорстокому, нелюдському або принижуючому поведженню чи покаранню.

Враховуючи вищесказане, можна дійти висновку, що правоохоронні органи є невід'ємною частиною суспільства як у мирний, так і воєнний час. Їхня роль полягає в забезпеченні безпеки та порядку, захисті прав і свобод громадян у будь-яких умовах, що сприяє зміцненню демократичних цінностей та стабільності суспільства.

*Борищак Валерія Олексіївна,
студентка факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Право національної безпеки формує основу для захисту національних інтересів шляхом утворення стійкої системи правового забезпечення національної безпеки. В свою чергу військове право утворює систему правового забезпечення воєнної безпеки та оборони держави. Однак згадані комплексні галузі права мають ряд невирішених проблем. Наразі важливим питанням є створення та організація функціонування системи військової юстиції.

Аналізуючи міжнародні стандарти та досвід держав-членів НАТО, систему військової юстиції можна визначити як правову систему, яка має певні особливі нормативні та спеціалізовані інституційні складові. Така система діє з безпосереднім використанням юридичних процедур та правових засобів конкретно у секторі безпеки і оборони держави для реалізації ефективного правосуддя та воєнної безпеки. Інститутами

системи військової юстиції є: військова поліція; військова прокуратура; військові суди; спеціалізований інститут з надання правової допомоги (військова адвокатура). Система військової юстиції має бути зв'язана рядом вимог, а саме мова йде про неухильне дотримання прав і свобод людини; наявність предметної спеціалізації, тобто вирішення питань в рамках воєнної сфери та сфери оборони; військова служба має бути необхідною умовою фахової підготовки осіб, які здійснюють свою діяльність у системі військової юстиції.

Система військової юстиції в Україні була цілеспрямовано зруйнована за президентства Віктора Януковича. На десятому році війни в нашій державі відсутні військові органи досудового розслідування, військові прокурори та спеціалізовані суди.

В чому безпосередньо виявляється необхідність відновлення системи військової юстиції? Проблема полягає в тому, що військові злочини є надскладною категорією справ. Для їх дослідження необхідно мати широкі знання у військовій справі та бути глибоко обізнаним у військовому законодавстві, тобто мати певну спеціалізацію в цих питаннях.

Андрій Романчук, керуючий партнер юридичної компанії MORIS, з точки зору практикуючого адвоката звертає увагу на те, що згідно із статистикою за останнє півріччя у великій частині вироків щодо військових злочинів суб'єкти, які є українськими військовослужбовцями, визнають свою провину. Це може свідчити про неефективний захист, що є результатом необізнаності адвокатів у даному питанні. Також військове законодавство є досить великим за обсягом та містить низку тонкощів, що не дає можливості юристам одразу постати перед викликами сьогодення, які виникли під час повномасштабного вторгнення.

Отже, безпосередньо внаслідок російської агресії виникла необхідність створення системи військової юстиції, яка має забезпечити всебічне розслідування воєнних злочинів та правосуддя, що також є складовою протидії країні-агресору та вирішення проблем, які вона викликала.

Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри
військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Шляхтун Віталій Федорович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ ВОЄННОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, що постійно зазнає змін та викликів, питання національної та воєнної безпеки стають однією з найактуальніших тем як для системи військового права так і для держави загалом, що безпосередньо впливає на забезпечення правової системи нормативного підґрунтя а також, стабільність та розвиток правового поля в контексті військового права. Забезпечення понятійного складу національної безпеки і воєнної безпеки в контексті правового поля України вимагає не лише уваги до теоретичних аспектів, але й врахування конкретних викликів та загроз, що виникають на сучасному етапі.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України — найважливіша функція держави, справа всього українського народу. Реалізація цієї норми Конституції України в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів та дисбалансу воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України.

Національна безпека стає основною передумовою для стійкого розвитку країни та включає в себе комплекс заходів щодо захисту її територіальної цілісності, суверенітету, економічних інтересів, політичної стабільності та соціального благополуччя. Водночас, воєнна безпека спрямована на захист країни від зовнішніх воєнних загроз та враховує можливість забезпечення відсічі агресії в будь-якій формі її прояву проти неї.

Важливим аспектом розуміння взаємозв'язку національної та воєнної безпеки являється їх розгляд через призму сучасних викликів, з якими стикається Україна. Гібридна війна, інформаційна агресія, кіберзагрози та інші нетрадиційні форми конфліктів визначають нову реальність сучасної безпеки. У цьому контексті, важливо враховувати, що національна безпека не обмежується лише

воєнними чи військовими аспектами, але також включає економічні, політичні, інформаційні та соціальні компоненти.

Всеохоплююча оборона України — це комплекс заходів, основний зміст яких полягає:

превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав'язуванні своєї волі в інформаційному просторі; використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо); застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права.

Воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. Воєнна безпека - всеохоплююча оборона.

Національна безпека - це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам.

Пріоритетами національних інтересів України є: гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина; розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів; захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку,

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

використання і захисту російської, інших мов національних меншин України; створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір; розвиток рівноправних взаємовідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

Воєнна безпека - це складова національної безпеки, яка характеризується станом захищеності суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави від воєнних загроз. Її забезпечення є одним із найважливіших завдань Української держави в сучасних складних геополітичних умовах. Сучасне українського законодавства не надає більш розширене визначення трактування цього терміну.

В міжнародній практиці воєнна безпека передбачає право суверенної держави на самооборону і/або стримування воєнної агресії, допускає можливість застосування державою воєнної сили для захисту власного суверенітету і територіальної цілісності.[3]

Першочерговим завданням у сфері воєнної безпеки виступає нівелювання зовнішніх та внутрішніх ризиків для національної безпеки держави у воєнній площині та створення сприятливих обставин для беззаперечного захисту її національних інтересів.

Взаємний зв'язок національної та воєнної безпеки визначає ефективність та гнучкість системи оборони України. Інтеграція цих понять сприяє не лише вчасному виявленню та протидії потенційним загрозам, але й реалізації комплексного стратегічного підходу до безпеки країни. З одного боку, національна безпека визначає об'єктивні та суб'єктивні умови для стабільності та добробуту нації в мирний час. Вона охоплює широкий спектр викликів, від економічних та соціальних до інформаційних та кіберзагроз, що можуть впливати на безпеку держави. З іншого боку, воєнна безпека спрямована на готовність та здатність країни відповісти на можливі воєнні конфлікти чи загрози збройної агресії. Вона включає в себе розробку військових стратегій, технологічний розвиток та підготовку військових сил.

Отже можна зробити висновок, про те, що зв'язок між цими двома поняттями стає осередком їх наукового дослідження в галузі військового права у системі оборони та безпеки країни. Ефективна координація та взаємодія між національною та воєнною безпекою дозволяють країні

адаптуватися до сучасних загроз і забезпечувати необхідний рівень відповіді в різних обставинах. Такий зв'язок передбачає консолідацію наукового, теоретичного і безпосередньої реалізації практичної складової зазначених визначень на рівні державних інституцій а також комплексного підходу щодо забезпечення складових національної безпеки та оборони в цілому.

*Свтушенко Олександр Юрійович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ДО ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНСТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Сьогодні у світі проблема забезпечення прав людини стає надзвичайно важливою у контексті геополітичних конфліктів та військових протистоянь. Одним з найбільш актуальних проявів військової агресії на теперішній час є наступ військ росії на територію нашої держави. Відповідні дії з боку сторони країни-агресора, в їх сукупності, змусили представників всіх галузей цивільного життя змінити підходи та бачення стосовно забезпечення прав і свобод людини в умовах відповідної небезпеки.

Розглядаючи право національної безпеки, у ході військової агресії з боку російської федерації, можна стверджувати, що забезпечення прав людини фактично відбувається в неповній мірі. Так, саме з 24 лютого 2022 року на території України був впроваджений режим воєнного стану, який і передбачає застосування окремих обмежень в цивільне життя громадян.

В українському законодавстві дефініція поняття «воєнний стан» розкривається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та іншим відповідним структурам засобів впливу, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки.

При цьому у воєнний стан можуть бути обмежені лише ті права, які прямо визначені в Указі Президента. Серед прав, що можуть бути обмежені, зокрема для фізичних осіб можна виділити такі: право на недоторканість житла, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на невтручання в особисте і сімейне життя, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України тощо.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Однак, в свою чергу забезпечення прав людини на рівні національної безпеки не допускає обмежень або звужень, навіть у воєнний період. Тому, права людини, які належать до сфери національної безпеки, підлягають захисту та охороні незалежно від наявності особливих правових режимів, а права людей обмежені у відповідний час повинні стати предметом розгляду міжнародних судів.

Таким чином, навіть у найскладніших умовах воєнного конфлікту, гарантування прав людини залишається одним із найважливіших завдань країн, які зазнають агресії.

*Керімов Тамсерлан Магомедович,
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВІ СУДИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕЖИТОК ЧИ НАГАЛЬНА ПОТРЕБА?

Історія військової юстиції України бере свій початок ще за часів Запорізької Січі, та вона переривається у 2010 році, коли Указом Президента України № 900/2010 «Про ліквідацію військових апеляційних та військових місцевих судів» було припинено існування військових судів. Однак вторгнення Російської Федерації на територію України у 2014, а згодом й у 2022 роках наштовхують на роздуми про відновлення військових судів в Україні.

Військові суди покликані здійснювати правосуддя у збройних силах та інших військових формуваннях, передбачених законодавством певної держави. Зазвичай у військових судах розглядаються справи про кримінальні, адміністративні правопорушення, вчинені військовослужбовцями військових формувань, справи про захист честі й гідності, сторонами в яких є військовослужбовці або військові організації та інші категорії справ, пов'язаних із захистом прав і свобод військовослужбовців (так звані «військові» справи).

Хоча деякі держави відмовилися від військових судів та віднесли «військові» справи до юрисдикції загальних судів (Німеччина, Франція, Японія та ін.), військові суди як постійно діючі органи або військові трибунали, які створюються за необхідності та на тимчасовій основі, функціонують на підставі відповідних законів у багатьох країнах – Азербайджані («Məhkəmələr və hakimlər haqqında» Qanunu), Великій Британії (Armed Forces Act 2006 та ін.), Польщі (Prawo o ustroju sądów wojskowych), Фінляндії (Sotilasoikeudenkäyntilaki) та ін.

Безперечно, необхідність у військових судах під час ведення воєнних дій зростає в порівнянні з мирним часом через активність військовослужбовців та запровадження мобілізаційних механізмів, і тому з метою економії ресурсів доцільним убагацьється перейняття досвіду Фінляндії, де військові суди створюються винятково на час ведення бойових дій. У мирний же час військові суди припиняють своє функціонування, а вирішення «військових» справ покладається на суди загальної юрисдикції.

Створення військових судів допоможе розвантажити судову систему, яка наразі переживає колосальний тиск через неможливість здійснення правосуддя в окремих регіонах України під час воєнного стану та, як наслідок, у зв'язку зі зміною територіальної підсудності десятків тисяч судових справ. Крім того, до вирішення «військових» справ залучатимуться справжні фахівці, що є військовослужбовцями, мають досвід у сфері військового права та добре розуміють специфіку військового життя та культури.

Водночас науковці наголошують на можливих ризиках нехтування принципами незалежності та неупередженості під час здійснення правосуддя з боку військових суддів як військовослужбовців з огляду на їхнє підпорядкування вертикалі командування. Цивільний же суддя не має такої підпорядкованості, що суттєво знижує такі ризики для правосуддя.

Отже, сьогодні існує нагальна потреба у створенні військових судів, які б забезпечили справедливий та ефективний розгляд певних категорій справ, пов'язаних із несенням військової служби.

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри
військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
Підгірняк Роман Андрійович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, (Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО: ЗНАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ТА СТАНУ ВІЙНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Питання «Воєнного стану» та «Стану війни» в українському законодавстві закріплено на рівні Конституції та законах України які детально регламентують порядок і умови його

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

зaproвадження, дію та його скасування, що також відноситься до системи військового права України.

Щодо Конституції України, то нею встановлені окремі тимчасові обмеження прав і свобод громадян під час дії воєнного стану за виключенням окремо передбачених статтями Конституції: 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63.

Також окремі законодавчі акти України, зокрема Закони України: «Про оборону України», «Правовий режим воєнного стану», визначають воєнний стан, як окремого і особливого правового режиму, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Законодавець наділяє правовий режим воєнного стану як особливий стан функціонування економіки держави, зміну у соціально-політичному устрої і функціонуванні усіх інститутів державної влади, що призводить до швидкого переходу від мирного часу до мобілізації усіх сил безпеки і оборони, необхідних для захисту територіальної цілісності та оборони суверенітету держави.

Українське законодавство конкретно зумовленого визначення «стану війни» не надає, лише деякі з них мають про це відповідну згадку, в Конституції України зазначено про те, що його оголошує Верховна Рада за поданням президента України. У законі «Про оборону України» також зазначена та сама процедура. Крім того, ще передбачено, що з моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає воєнний час, який закінчується у день і час припинення стану війни.

Але питання щодо оголошення стану війни врегульовано міжнародним правом, і у відповідності статті 1 III Конвенції про відкриття воєнних дій, яку було прийнято на Другій конференції 18 жовтня 1907 року в Гаазі, зазначено, що військові дії не повинні починатися без попереднього та недвозначного попередження, яке матиме або форму мотивованого оголошення війни, або форму ультиматуму з умовним оголошенням війни. А відповідно до

статті 2, цієї Конвенції зазначено, що про стан війни необхідно без затримок сповістити також нейтральні держави.

Згодом у міжнародному праві оголошення війни почало розглядатися як дія агресора чи держави, яка має намір вчинити акт агресії. Як наслідок держави просто перестали оголошувати війну одна одній, а військові дії проводили під виглядом різних операцій чи взагалі ігнорувати свою причетність до них. Такий шлях обрала і сусідня з Україною поросія, яка на початку 2014 року, здійснила незаконний акт анексії та в подальшому окупацію півострова Крим а також розпочала бойові дії на східних територіях України, де за її військового сприяння та фінансової підтримки здійснено відокремлення регіональних центрів управління Донбаського регіону від підпорядкування центральній владі у Києві, з проголошенням квазі формувань у вигляді окремих республік на території України, які в подальшому приєднала до своїх територій на тільки своєму законодавчому рівні, та розпочала широкомасштабне військово вторгнення на решту території України.

Крім того, у статті 3 Конвенції передбачено, що незалежно від оголошення війни певні дії вважаються актом агресії. Зокрема:

вторгнення або напад збройних сил держави на територію інших держав, або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не мала, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка із застосуванням сили анексія території іншої держави або її частини;

бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

блокада портів або узбережжя держави збройними силами іншої держави;

напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили або морські і повітряні флоти іншої держави.

Правовий режим воєнного стану та оголошення стану війни вводяться і припиняють їх дію за рішенням вищого воєнно-політичного керівництва держави шляхом видання відповідних законодавчих (нормативно-правових) актів. На відміну від терміну «воєнний стан» термін «стан війни» стосується зовнішньополітичних і міжнародних процесів.

В умовах вчинення поросійської агресії на сході України, зростання загрози її розширення, питання правового режиму воєнного стану та оголошення стану війни є актуальними і повинні мати чітке законодавче їх врегулювання у відповідності до викликів сьогодення. Також вирішення цих питань законодавцем повинно бути підтриманим воєнно-політичним керівництвом держави, та іншими державними органами влади, задля злагоджених і чітких дій щодо відсічі будь-якої загрози чи агресії.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Отже, підсумовуючи викладене можна сказати що воєнний стан та стан війни потребує наукового дослідження, щодо удосконалення правил їх введення, порядку та умов їх дії і завершення чи припинення. Застарілість та неврегульованість окремих аспектів правил, дій прийняття конкретних рішень у правових режимах що входять до системи військового права призводить до несвочасного вирішення питань оборони та безпеки держави, що тим самим впливає на зволікання у прийнятті важливих і доленосних державних рішень які в свою чергу забезпечують безпеку і оборону нашої держави в умовах викликів та загроз сучасного світу.

Пасічна Юлія Павлівна,

*слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ІНФОРМАЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ - ЯК СКЛАДОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

У сучасному світі інформація є одним з найважливіших ресурсів і водночас однією з рушійних сил розвитку людського суспільства. В умовах же протидії російській агресії інформація – це також один із видів зброї, яка може, як захистити національну безпеку так і знищити її. Ця сила може бути, як об'єднувачою – формувати стійкість суспільства та готовність будь-якою ціною на рівні з професійними військовими захистити свою країну, так і руйнівною – дестабілізувати та деморалізувати, наносити значні нервово-емоційні навантаження, наслідком яких є розбрат, протистояння, страх, розпач та найгірше байдужість, що точно не сприятиме на шляху до перемоги.

В Україні є чинною ціла низка законодавчих актів у сфері обігу інформації, які мають певну свою дієвість, але в умовах мирного часу, теперішню реальність їх норми не здатні охопити та врегулювати.

Положеннями статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану передбачено, як права і свободи громадян в інформаційному просторі, так і обмеження, насамперед для захисту інтересів національної безпеки та територіальної цілісності держави.

Але наведеного вище недостатньо. Інформаційний простір та комунікація в умовах збройної агресії мають бути визначені окремим законом. Одним із найважливіших моментів якого має бути чітке визначення кола професійних суб'єктів права на надання інформації та

чіткі правила комунікації з суспільством, як з боку органів державної влади всіх рівнів, так і виключно професійних військових речників, а також фахових представників професійної журналістики у цій сфері. Суспільство має право на чесний діалог, без загравань, у ході якого кожен громадянин відчувши, що для держави його конкретне життя є найвищою цінністю, відповідно матиме повагу до цієї держави та свідоме бажання її захисту. Численні аналітики та не фахові лідери думок у військовій сфері, зокрема із числа самих військових, не підготовлених до належної комунікації, мають бути обмежені у своїй діяльності, адже їх психоемоційні висловлювання та думки, спрямовані на маніпуляцію можуть призвести до протистояння в суспільстві, а тим більше до протистояння цивільних осіб та військовослужбовців. І це не про посягання на демократію, а про національну безпеку, морально-психологічний стан нації та протидію ворожій агресії у використанні інформаційного простору. Нормами цього закону мають бути враховані не лише можливості всіх видів засобів масової інформації, а й всієї сітки соціальних мереж.

Звісно, як на мене, самих розмов про інформаційну гігієну, знову ж таки не фаховими речниками в сфері військового права та національної безпеки не достатньо, має бути відповідно до передбачуваних наслідків визначена законом відповідальність: адміністративна та кримінальна, аж до охоплення поняттям «державна зрада».

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач
кафедри військового права Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
Возна Дарина Віталіївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА: ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України є важливим механізмом забезпечення демократії та правової держави в країні. Він є ключовим аспектом військового права, оскільки він гарантує відповідність військової діяльності принципам демократії, правової держави та захисту прав громадян, а також

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

забезпечує відкритість та прозорість у роботі сектору безпеки і оборони.

Закон України «Про національну безпеку України» надає таке визначення цього поняття: «демократичний цивільний контроль – комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України». Саме з погляду вказаних змістовних складових має розглядатися феномен демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. При цьому слід зауважити, що цей контроль здійснюється у двох різновидах: громадському та владному, що зумовлене специфікою державного управління у демократичній державі.

Як засіб соціального регулювання, цивільний контроль спрямований на виявлення негативних явищ і тенденцій та їх подолання через систему державного управління. Цивільний контроль над сектором безпеки і оборони держави охоплює широкий спектр управлінських, контрольних та інших заходів, які здійснюються державними органами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадськими інститутами суспільства. Ці заходи спрямовані на встановлення і підтримання гармонійних цивільно-військових відносин, забезпечення належної боєготовності та боєздатності військових формувань, дотримання у військовій і правоохоронній сферах конституційного порядку, чинного законодавства, державної та військової дисципліни у будь-яких обставинах.

З урахуванням зазначеного можна сформулювати аспекти цивільного контролю:

Законодавча база та правове регулювання: Демократичний контроль над сектором безпеки і оборони ґрунтується на законодавчих актах, які визначають повноваження та механізми контролю за військовими структурами. Ступінь охоплення законодавчо-нормативною базою держави всіх значущих питань побудови і функціонування сектору безпеки і оборони включає права та обов'язки військових, порядок ведення військової діяльності, механізми надання звітності перед цивільними владними органами тощо.

Парламентський контроль: Парламент відіграє важливу роль у контролі за діяльністю сектору безпеки і оборони. Його комітети з питань національної безпеки та оборони мають право проводити слухання, вимагати звіти від керівників військових структур, а також взяти участь у прийнятті стратегічних рішень щодо безпеки країни.

Цивільні органи влади та урядовий контроль: Уряд та інші цивільні органи влади

також здійснюють контроль за сектором безпеки і оборони. Це включає в себе затвердження бюджету на оборону, участь у прийнятті важливих стратегічних рішень, призначення керівництва військових структур тощо.

Громадський контроль та роль громадськості: Громадськість має право брати активну участь у контролі за сектором безпеки і оборони. Це може включати участь в громадських обговореннях, звернення до влади, а також моніторинг діяльності військових структур та оприлюднення результатів свого дослідження.

Враховуючи сутність демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони очевидним є те, що він поєднує його зовнішні та внутрішні елементи, а в якості критеріїв для здійснення громадського контролю існують правові та морально-етичні норми, загальнолюдські й національні цінності, які використовуються як критерії оцінки діяльності об'єктів контролю та їх результатів.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 13) в якості однієї з форм громадського контролю визначає громадські слухання, у ході яких територіальна громада має право зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

Отже, громадський контроль розуміється, передусім, як діяльність, що має на меті захист і забезпечення прав людини у найширшому розумінні, а його суб'єктом є громадянське суспільство.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України є необхідною передумовою для забезпечення ефективності та відповідальності військових структур перед суспільством. Він гарантує дотримання закону, захист прав та інтересів громадян, а також сприяє зміцненню демократії та правової держави в Україні.

Децюра Анастасія Олександрівна

*слухачка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРАВА, ОБОВ'ЯЗКИ, ГАРАНТІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА БОЙОВІЙ ОБСТАНОВЦІ

Розв'язана широкомасштабна збройна агресія російської федерації призвела до введення в Україні воєнного стану, в рамках якого були потрібні доповнення і зміни в законодавстві в контексті захисту військовослужбовців. Безсумнівно, це ті, хто за першим покликом готовий захищати країну і життя людей в надії, що держава забезпечить їх в майбутньому, а в разі поранення або смерті відшкодує їх сім'ям витрати, які вони понесли, виконуючи свій військовий обов'язок.

У контексті розвитку сучасної держави, прагнення подолати наслідки «зачатків тоталітарного минулого» та вибору курсу нашої держави на європейську інтеграцію вищі органи влади приділяють пильну увагу забезпеченню прав громадян. Аналіз останніх законодавчих нововведень показує тенденцію до того, що український парламент при розгляді та прийнятті актів вищої юридичної сили приділяє увагу забезпеченню прав не тільки громадян в цілому, він також визначає проблемні, кризові та невирішені ситуації у забезпеченні прав військовослужбовців.

Введення воєнного стану в нашій країні передбачає відповідно до чинного законодавства обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина виключно з метою національної безпеки із зазначенням терміну дії цих обмежень, які обов'язково зазначаються у відповідному указі Президента України. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" не містить положень про те, що здійснення прав військовослужбовців може бути обмежене навіть у разі введення правового режиму воєнного стану. Наукою адміністративного права сьогодні встановлено, що обмеження прав і свобод військовослужбовців-це категорія об'єктивного порядку, пов'язана з правовими, економічними, політичними та офіційними факторами, яка являє собою встановлення правових обмежень у здійсненні певних суб'єктивних прав військовослужбовців з метою забезпечення дисципліни і законності у військовому колективі, нормального та ефективного функціонування Збройних Сил України

та інших військових частин, повне і якісне виконання їх функцій, функціонування державних інститутів і громадянського суспільства, повага прав і свобод людини і громадянина.

Це логічно, але незважаючи на наукові досягнення, українське законодавство в будь-якому випадку має відображати обставини і перелік прав, яким відповідає адміністративно-правовий статус військовослужбовців, обмежений у разі введення воєнного стану, і те, як введення воєнного стану впливає на динамічну категорію "адміністративно-правовий статус військовослужбовців". Це пов'язано з тим, що останнім часом відбулися значні зміни у сфері адміністративно-правового регулювання статусу військовослужбовців, які суттєво модернізували цей статус та вплинули на різні аспекти його надання.

Водночас більшість цих змін до чинного законодавства було внесено досить швидко, а в деяких випадках не зовсім продумано. Тому в Україні актуальним є питання подальших наукових досліджень з вивчення адміністративно-правового статусу військовослужбовців для розробки відповідних пропозицій щодо вдосконалення його правового регулювання, правозастосовчої практики та вивчення питання реалізації прав військовослужбовців як одного з елементів, що стосуються їх адміністративно-правового статусу, через призму правового режиму воєнного стану та перебування у бойовій обстановці.

*Київська Катерина Олегівна,
слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Питання національної безпеки та військового права в цілому має особливо велике значення в період військового стану, адже потрібно негайно реагувати на небезпеку та давати відсіч ворогу. Безперечно, всі організаційно-правові заходи, спрямовані на оборону держави, мають бути ретельно сплановані та підготовлені в мирний час, аби швидко зреагувати на загрозу національній безпеці. Україна має постійно оновлювати стратегії, концепції, підвищувати умови забезпечення національної оборони, виховувати стійкі морально-вольові якості та інше.

Військове право – галузь національного права, що регулює суспільні відносини у сфері військово-публічних відносин, суб'єктами здійснення цієї діяльності є не лише військовослужбовці, але й органи державної влади та органи управління. Державні органи, які

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

здійснюють свою діяльність в межах наданих їм повноважень, захищаючи національні інтереси, відносяться до сектору оборони та безпеки – відповідно до ЗУ «Про Національну безпеку України». Також, як зазначено в ЗУ «Про Національну безпеку України» національна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Тож у період військового стану суб'єкти, що здійснюють діяльність у сфері національної оборони, мають забезпечувати не лише територіальну цілісність та державний суверенітет на територіях, де безпосередньо ведуться бойові дії, але й захист прав людини, забезпечення верховенства права, створення ефективних механізмів для подолання корупції, здійснення належної інформаційної політики та пропаганда, забезпечення допомоги населенню, що постраждало від російської агресії.

Отже, право національної безпеки та військове право – провідні галузі права, що регулюють суспільні відносини у сфері обороноздатності та національної безпеки, не лише шляхом протистояння ворогу на фронті, а й забезпечення прав людини та громадянина та інших важливих заходів для забезпечення розвитку суспільства.

*Пащенко Євген Миколайович
доктор філософії (PhD), старший викладач
кафедри військового права Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
Федоренко Ян Андрійович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО: ПИТАННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема статусу військовополонених на сучасному етапі є надзвичайно актуальною і складною, вимагаючи уваги та нормативно-правового врегулювання. Міжнародне співтовариство контролює захист прав військовополонених згідно з міжнародними конвенціями для забезпечення їхньої гідності та безпеки. Однак в контексті російської агресії проти України з 24 лютого 2022 року постає необхідність перегляду правового статусу військовополонених.

Женевські конвенції від 1949 року визначають основні стандарти для поводження з військовополоненими. Росія, яка успадкувала їх від СРСР, зобов'язана дотримуватися цих норм, однак звіти свідчать про негідні умови утримання, фізичне та психічне насильство та відсутність забезпечення основних потреб військовополонених-українців.

Військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій, до яких належать:

особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані;

вони носять зброю відкрито;

вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільні особи з екіпажів військових літаків, військові кореспонденти, постачальники, особовий склад робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком;

члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітани, лоцмани та юнги, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

Порушення права на гідність вклучає надання невідповідних умов для військовополонених, фізичне та психологічне насильство, а також відсутність необхідного забезпечення. Загострення гуманітарної ситуації і невизначеність щодо долі полонених впливають на їхню психічну стійкість та загрожують гідності та правам людини. Росія, як правонаступниця СРСР, повинна не лише підписувати міжнародні конвенції, але й забезпечувати їх виконання. За порушення цих стандартів

***Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»***

повинна нести відповідальність перед міжнародним співтовариством. Всі ці виявлені аспекти порушень статусу військовополонених представляють собою серйозні порушення міжнародних гуманітарних стандартів, зокрема Женевських конвенцій, які регулюють поведження з військовополоненими під час війни. Міжнародна спільнота зобов'язана вимагати від сторін конфлікту дотримання цих норм та приймати заходи для покарання порушників прав військовополонених. Проте ефективність роботи міжнародних інституцій в цьому напрямку залишається під питанням. Основною метою вирішення проблеми статусу військовополонених є вдосконалення міжнародного правового регулювання, посилення механізмів моніторингу та ефективних санкцій для порушників, а також забезпечення адекватного захисту прав військовополонених у всіх сценаріях війни чи конфлікту.

Отже, на жаль, факти порушення прав українських військовополонених продовжують залишатися актуальними. Важливу роль у подоланні наслідків цього нелюдського поведження відіграють медико-соціальна допомога, фізична і психологічна реабілітація. Ключовою є лікування "посттравматичного синдрому" та повна реінтеграція в сімейне життя та професійну діяльність, що представляє собою складний і тривалий процес.

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Рябченко Олена Петрівна,

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч
науки і техніки України старший науковий
співробітник науково-дослідної лабораторії
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Необхідність збереження, вдосконалення та подальшого розвитку підготовки юридичних кадрів для військової сфери визначена, насамперед, статтею 82 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949 про захист жертв війни від 08.06.1977, затверджених Указом Президії ВР УРСР від 18.08.89 №7960-XI, в якій закріплено функціонування інституту юридичних радників у збройних силах в період збройного конфлікту, до функціональних обов'язків яких входять, у разі необхідності, надання порад командирам щодо застосування Конвенцій (Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі, Женевської конвенції про поведіння з військовополоненими, Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни) і цього Протоколу та відповідний інструктаж збройним силам з цього питання. Особливе призначення військової служби, умови її проходження, визначені Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», визначають необхідність спеціальної підготовки фахівців, в тому числі - і з її юридичного правовий забезпечення, що набуло особливого значення і актуальності у період воєнного стану. Концептуальними напрямками підготовки правників, запропонованих у проєкті Концепції розвитку юридичної освіти, не передбачено диференціації підготовки юристів-правників, залежно від сфери реалізації їх фахової правничої підготовки, в тому числі - із врахуванням потреб Сектору безпеки і оборони та стандартів НАТО. Тобто фактично передбачено уніфікований

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

підхід, впровадження якого очікувано призведе до унеможливлення скороченого часу адаптації випускників до вимог військової служби, виникнення додаткових ризиків у правозастосуванні. Разом з тим, зазначаючи про необхідність вдосконалення підготовки фахівців-юристів для військової сфери, слід вказати, що сучасний стан такої підготовки характеризується низкою проблем, які обумовлені не тільки воєнним станом, а й специфікою управління у галузі освіти, у тому числі - у частині організації освітнього процесу, на окремих проблемах якої доцільно зупинити увагу.

Повноваження Міністерства оборони України у сфері освіти і науки щодо вищих військових навчальних закладів (далі - ВВНЗ) і військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі - ВНП ЗВО) визначені ст.13 Закону України “Про вищу освіту”. Відповідно п.1 ч.4 ст.13 зазначеного Закону, Міністерство оборони України має право своїми нормативно-правовими актами встановлювати особливі вимоги щодо організації освітнього процесу у ВВНЗ і ВНП ЗВО .

Організацію освітнього процесу урегульовано нормами Розділу IX зазначеного Закону, відповідно ч.2 ст.47 якого, положення про організацію освітнього процесу затверджується вченою радою закладу вищої освіти відповідно до законодавства. Повноваження вченої ради ЗВО визначені ст.36 Закону України “Про вищу освіту”. Пунктом 9 ч.2 ст.36 цього Закону встановлено, що вчена рада ЗВО ухвалює рішення з питань організації освітнього процесу, визначає строки навчання на відповідних рівнях.

Пунктом 2.20 Наказу Міністерства оборони України від 09.01.2020 №4 встановлено, що організація, порядок та особливості проведення атестації випускників ВВНЗ (ВНП ЗВО) визначається відповідно до вимог законодавства. Відносини щодо атестації здобувачів вищої освіти визначені ст.6 Закону України “Про вищу освіту”. Частиною другою ст.6 зазначеного Закону встановлено, що до складу екзаменаційної комісії можуть включатися представники роботодавців та їх об’єднань, відповідно до положення про екзаменаційну комісію, затвердженого вченою радою закладу вищої освіти.

Вказане означає, що для ВНП ЗВО особливі вимоги, які встановлені нормативно-правовими актами Міністерства оборони України щодо організації освітнього процесу, є невід’ємною складовою Положення про організацію освітнього процесу ЗВО, а включення представників Міністерства оборони України до складу екзаменаційної комісії має бути передбачене у положенні про екзаменаційну комісію, затверджене вченою радою ЗВО. При цьому мова йде саме про членів комісії, не виділяючи процедури призначення його голови та заступників. Крім того, повноваження представника роботодавця (тобто Міністерства

оборони України) щодо призначення голови екзаменаційних комісій та їх заступників не передбачене ст.ст.6,13 Закону України “Про вищу освіту”.

ВНП ЗВО входить до структури Університету, академії, інституту (ч.10 ст.33 ЗУ “Про вищу освіту”), що визначає особливості взаємовідносин між ЗВО, у структурі якого знаходиться ВНП, та центральним органом виконавчої влади, до сфери управління якого належить ЗВО.

Статтею 34 Закону України “Про вищу освіту” визначено повноваження керівника ЗВО. Встановлено, що керівник ЗВО здійснює безпосереднє управління його діяльністю, він є представником у відносинах ЗВО із, зокрема, державними органами, відповідає за провадження, у тому числі - освітньої діяльності (ч.ч.1,2,4 ст.34). Особливості повноважень та обов’язків керівника вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового навчального підрозділу закладу вищої освіти визначаються державним органом, до сфери управління якого належить відповідний вищий військовий навчальний заклад, заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, військовий навчальний підрозділ закладу вищої освіти, за погодженням із центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (ч.7 ст.34 Закону України “Про вищу освіту”). Тож безпосереднє управління ЗВО (включаючи і структурні підрозділи) здійснює його керівник, а особливості компетенції керівника ВНП ЗВО - визначаються Міністерством оборони України за погодженням із Міністерством освіти і науки України. Вказане означає, що процедури прийняття нормативно-правових актів Міністерством оборони України, які стосуються освітньої діяльності у ВНП ЗВО мають передбачати погодження із керівником ЗВО, у структурі якого знаходиться ВНП.

Для уникнення наведеної та інших проблем організації освітнього процесу у ВНП ЗВО доцільним вдається моніторинг законодавства про вищу освіту у частині, що стосується врахування особливостей фахової підготовки для військової сфери.

Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»

Рябовол Лілія Тарасівна,

*доктор педагогічних наук, професор, професор третьої
кафедри Другого навчально-наукового інституту Воєнної
академії імені Євгенія Березняка (Україна, м. Київ)*

**РОЛЬ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
У ВИРІШЕННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

У Стратегії воєнної безпеки України визначено відповідні пріоритети державної політики, серед яких і нарощування спроможностей ЗСУ, сил територіальної оборони у їх складі, інших складових сил оборони до виконання покладених завдань. До шляхів реалізації цього пріоритету та відповідних завдань віднесено й розвиток системи військової освіти як умову підготовки висококваліфікованих фахівців для сектору безпеки і оборони. У контексті імплементації у вітчизняну військову галузь стандартів і процедур НАТО розроблено Концепцію трансформації системи військової освіти, в якій акцентовано на необхідність застосування нових підходів до формування структури і змісту системи військової освіти. У Стратегії менеджменту системи військової освіти також вказано на необхідність розроблення нових освітніх програм системи військової освіти, спрямованих на здобуття нових професійних компетентностей та формування нового стилю військового лідерства. Запропонувати шляхи і способи вирішення актуалізованих у згаданих вище документах проблем і завдань покликана саме військово-спеціальна педагогіка (ВСП).

Об'єктом ВСП є освітній процес як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей у ВВНЗ та ЗВО із специфічними умовами навчання. Предметом – освітня діяльність у таких ЗВО, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу, закономірності навчання та виховання військовослужбовців і військових колективів, відповідна система навчання і викладання (мета, завдання, зміст, організація і результати навчання). Мета ВСП – дослідження відповідної педагогічної дійсності, реального стану освітньої діяльності та організації освітнього процесу у ВВНЗ та ЗВО із специфічними умовами навчання для виявлення проблем, які потребують вирішення, а також теоретико-методичне обґрунтування шляхів і способів їх вирішення для підвищення ефективності військової освіти, моделювання цілеспрямованих методичних систем навчання, обґрунтування психолого-педагогічних умов їх упровадження, власне упровадження та аналіз результатів

педагогічних експериментів, подальше удосконалення методики навчання й викладання. Особлива роль ВСП у підготовці кадрів для сектору безпеки і оборони пов'язана з розв'язанням комплексу завдань, серед яких: системний аналіз військової освіти та прогнозування перспектив її розвитку; конкретизація цілей військової освіти та конструювання її змісту на засадах компетентнісного, діяльнісного, гуманістичного, аксіологічного, андрагогічного підходів; розробка шляхів упровадження в освітній процес закладів освіти, в яких надається військова освіта, студентоцентрованого підходу; моделювання і впровадження методичних систем, здатних забезпечити високий рівень знань, умінь, навичок, компетентностей здобувачів військової освіти і випускників ВВНЗ та ЗВО із специфічними умовами навчання; вдосконалення форм і методів навчання, викладання та виховання, розробка інноваційних методик і технологій (інформаційно-комунікаційних, дистанційного навчання; технологій навчання іноземних мов для розвитку іншомовної, зокрема англійської, компетентності; методики розвитку лідерської компетентності як інтегрованого результату підготовки військового лідера) та визначення шляхів їх упровадження в навчання та викладання; вдосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень, результатів навчання здобувачів військової освіти; вивчення зарубіжного досвіду організації військової освіти, проведення відповідних порівняльно-педагогічних досліджень. Наведений перелік завдань ВСП перманентно розширюється, оскільки сучасний етап розвитку нашої держави і суспільства зумовлює принципово нові вимоги до якостей і компетентностей випускників з вищою військовою освітою.

*Козубцов Ігор Миколайович,
доктор педагогічних наук, старший науковий
співробітник, професор кафедри бойового
застосування підрозділів зв'язку Військового
інституту телекомунікацій та інформатизації
ім. Героїв Крут, (Україна, м. Київ)*

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МОБІЛІЗОВАНИХ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ МОБІЛЬНИМИ ТРЕНУВАЛЬНИМИ ГРУПАМИ ЗІ ЗВ'ЯЗКУ

З початком військової агресії Російської Федерації проти України, виникла потреба у прискореному навчанню мобілізованих громадян експлуатації принципово нової техніки зв'язку, що почала надходити в країну від партнерів НАТО. Практика показала не повну

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

спроможність та неготовність навчальних центрів задовольнити потреби у прискореній підготовці (перепідготовці) фахівців зі зв'язку з числа мобілізованих. Це спричинили додаткові проблеми і навантаження на викладачів вищого військового навчального закладу.

Метою доповіді є апробація персоналізованого досвіду участі у мобільних тренувальних груп зі зв'язку, та висвітлення проблем.

З практичного досвіду встановлено, що для повноцінної роботи мобільних тренувальних груп зі зв'язку необхідно формувати групу з розрахунку: старший – 1 офіцер та найбільш підготовлених 3-4 курсантів. Під таку модель трансформується організація і проведення військової практики курсантів 3-5 курсів, а науково-педагогічним працівникам з числа офіцерів - демонстрація набутої професійної майстерності, тим самим загартовується стресова стійкість до умов підвищеного ризику до небезпеки.

Водночас слід зазначити про проблемні питання, які виникали неодноразово:

по-перше, потреба у ноутбуку (планшеті) та мультимедіа, подовжувачах і джерелах електроживлення;

по-друге, формування зрозумілого, якісного презентаційного матеріалу, посібників з підготовки різних вікових категорій осіб із різним рівнем базової освіти за спеціальністю;

по-третє, потреба у розробці навчально-тренувальних карток за кожним зразком, що на даний час не розробляється на технічних кафедрах.

На основі вироблених асоціацій психічної діяльності, за допомогою знань, умінь і навичок людина здійснює зовнішню діяльність. У незнайомій новій галузі діяльності, коли знань, умінь і навичок ще немає, виникає необхідність забезпечувати мобілізованим військовослужбовцям орієнтування в нових діях зовнішнім чином.

Організація такого орієнтування в найкоротший час навчальному процесі дає змогу мобілізованим, без первісного вивчення навчального матеріалу одразу приступати до (формування у військовослужбовців відповідних умінь і навичок.

Процес навчання при цьому являє собою репродуктивну, безпомилкову діяльність військовослужбовців. Досвід навчання у складі мобільної тренувальної групи на основі теорії планомірного навчання показав, що найдоступнішою і найдивнішою підготовкою молодших спеціалістів з числа мобілізованих військовослужбовців є заняття за навчальними тренувальними, картами.

Отже, першочерговим завданням викладачів кафедр має бути розробка і вдосконалення навчально-тренувальних карток за кожним зразком озброєння та військової техніки.

*Бабарицький Олександр Васильович,
кандидат економічних наук, заступник начальника
Військово-юридичного інституту з навчальної та
наукової роботи – начальник навчального відділення
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Гайдамака Владислава Владиславівна
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

PROBLEMATIC ISSUES IN PREPARING PERSONNEL FOR THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

Improving the level of personnel training is extremely important for the security and defense sector of Ukraine. Primarily this involves increasing the intensity and quality of training for the security and defense sector, ensuring equal rights and opportunities for men and women, introducing modern personnel management and internal control procedures, as well as improving the procedures for recruiting individuals into the security and defense sector and advancing within it.

Currently, in the conditions of Russia's long-standing attempts to destabilize the political and economic situation in our country and the fact of military aggression on the territory of Ukraine on February 24, 2022, and the increasing cyber threats against critical information infrastructure objects and automated military command systems, the system of personnel training for the security and defense sector has several specific shortcomings.

For example, not all higher education institutions that train personnel for the security and defense sector provide an open nature of organizing the educational process due to the presence of employees for whom training involves teaching special subjects containing information classified as «secret» and «top secret», and it is also impossible to fully grant autonomy to higher education institutions that train personnel for the security and defense sector due to the specificity and organizational structure of certain bodies within the security and defense sector. In this context, it is also necessary to consider the issue of strengthening the moral-psychological and national-patriotic training of personnel for the security and defense sector. This should be achieved by implementing an effective system of military-patriotic, spiritual, and moral-ethical education of personnel, so there is a need to update the approach to conducting the candidate selection procedure.

The joint interaction of the components of the security and defense sector should ensure the

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

training of efficient and coordinated personnel capable of implementing preventive actions, using modern tactical and operational measures to ensure the national security of our state.

All in all, the issue of shortcomings in the training of personnel for the security and defense sector is extremely relevant today. The increasing hybrid threats underscore the need to update approaches to organizing the educational process in training personnel for the security and defense sector. One indispensable condition for the quality training of personnel for the security and defense sector is the establishment of comprehensive cooperation among all components of the security and defense sector in this direction. This can be achieved by improving the quality and intensity of joint training of defense forces for strategic actions (strategic deployment, territorial defense of Ukraine, resistance movement, defense force operations), participation in international peacekeeping and security operations.

*Козловська Людмила Володимирівна,
кандидат політичних наук, доцент, професор
кафедри соціально-гуманітарних та
фундаментальних дисциплін Інституту Військово-
Морських Сил Національного університету
“Одеська морська академія” (Україна, Одеса)*

МІЖНАРОДНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ МІГРАЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

Одним із актуальних питань підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України в умовах агресії РФ є питання міжнародних освітніх програм міграційного характеру, які передбачають тимчасовий виїзд курсантів вищих військових навчальних закладів (далі ВВНЗ) з території України для здобуття освіти бакалавра у ВВНЗ європейського зразка за стандартами НАТО. Кращі курсанти українських ВВНЗ можуть отримати військову освіту в Україні і паралельно виїздити у відрядження для здобуття вищої військової освіти за стандартами НАТО у європейських країнах. Так діють спільні освітні програми українських і закордонних ВВНЗ, які дають можливість українським курсантам одночасно проходити навчання за інтегрованими навчальними програмами у двох навчальних закладах різних країн та одночасно отримати два дипломи українського та європейського ВВНЗ за стандартами НАТО.

Метою реалізації програм подвійних дипломів у ВВНЗ є забезпечення можливостей курсантам не тільки набути досвід навчання в закордонному ВВНЗ та розширити можливості професійної підготовки, але й підняти свій рівень конкурентоспроможності при майбутньому працевлаштуванні не лише в Збройних Силах України, а й в збройних силах європейських країн – членів НАТО. Унікальність такого навчання у формуванні та розвитку загальних і професійних компетентностей майбутніх офіцерів, які здатні керувати військовими колективами і можуть розв'язувати складні спеціалізовані завдання за призначенням та практичні проблеми професійної діяльності у військовій сфері діяльності.

Особливістю подвійного диплому українського та європейського зразка є формування національно свідомої особистості, здатної до захисту України та європейських демократичних цінностей; формування лідерських якостей та здатності до керування військовим колективом; набуття і вдосконалення практичних навичок у боротьбі за живучість; підготовка до виконання обов'язків офіцера тактичного рівня; удосконалення мовної підготовки з метою співпраці та взаємосумісництва з підрозділами сил НАТО; забезпечення фізичної готовності до виконання функціональних обов'язків в різних умовах військової обстановки, стійкого перенесення фізичних навантажень, нервово-психічних напружень і несприятливих факторів військової служби. У військово-морській сфері така унікальність виявляється в професійній діяльності офіцерів тактичного рівня, зокрема військово-морських офіцерів, чим передбачається виконання не тільки завдань безпечної експлуатації військово-морського корабля (катера, судна), а уміння протидіяти противнику завдяки адаптивному управлінню.

*Stanislav Korolev,
Head of the Department of Combined Arms Disciplines,
Institute of Military Law, Yaroslav Mydryi National
Law University (Ukraine, Kharkiv)*

LAW EDUCATION IN THE CONTEXT OF NATIONAL SECURITY

Today, education, along with scientific progress and the informatization of society, should be recognized as the most important strategic resource for the development of the state, since educated people are the main condition for the success of all economic, political, and social transformations in Ukraine. Science, education, and innovative technologies are the main priorities of the country's sustainable development. The strategic goals of ensuring national security in the field of science, technology, and education are the development of state scientific and educational organizations capable

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

of ensuring the competitive advantages of the national economy and the needs of national defense through the effective coordination of scientific research and the development of the national innovation system; increasing social mobility, the level of general and professional education, and the professional and personal qualities of highly qualified personnel due to the competitive education.

The relationship between education and national security lies in the fact that people ensure the security of any country, in other words, national security significantly depends on the human factor. Education acts as a medium that contributes to the development of a personality, their worldview and, therefore, forms the intellectual, moral, and labour potential of society as well as the ability to ensure its development and security.

Law education is the basis for maintaining the legal system and ensuring security at all levels: individual, society, and state. It plays a significant role in strengthening all its types. Thus, without qualified personnel, the economic, military, and technological security of the state is impossible. The state determines the standards of law education, and educational institutions implement them and ensure the content of knowledge and the formation of students' professional skills following new realities, since under current conditions the only possible way to increase the power of the country is to preserve, develop and mobilize its intellectual potential.

Law enforcers ensure law, order, and security of the individual, society, and state. They identify and prevent threats to the security of individuals, society, and the state, disclose and investigate offenses, protect the rights and legitimate interests of citizens and legal entities, provide assistance to individuals and legal entities in protecting their rights and legitimate interests, ensure international cooperation between law enforcement agencies and provide legal support for official activities, ensure the implementation of legal acts, search, obtain, analyse and evaluate information relevant to the implementation of national security standards. All the functions law enforcers perform emphasize the necessity of high-level education.

Law enforcement is aimed at ensuring a safe environment for citizens in their daily lives within the legal framework of the country, mainly by preventing crime and taking appropriate measures to stop violations of the law. Law enforcement is carried out primarily by professionals responsible for the prevention and detection of crime and the maintenance of public order.

Today, law enforcers require a high level of general education and developed professional and moral qualities. It is also important to raise their awareness of the importance of integrity and the risks of corruption, explain and encourage codes of conduct, and create opportunities to discuss law-related issues and gain new knowledge since law violation is a complex and ever-changing concept. Moreover, it is important to explain not only what personal consequences and sanctions those who violate the law will get,

but also to emphasize the destructive consequences of law-violating actions for the general well-being of citizens, the development of the state, and, as a result, national security as a whole.

Калачова Віроніка Валеріївна,

кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Місюра Олег Миколайович,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, начальник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Володін Михайло Іванович,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (Україна, м. Харків)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ШЛЯХУ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Два роки триває повномасштабне вторгнення і десять - російсько-українська війна. Сума прямих збитків, нанесених інфраструктурі України за цей період, вже сягнула близька 155 млрд. доларів, а непрямих – в п'ять разів більше! На кінець лютого 2024 року внаслідок війни в Україні повністю зруйновані, майже, 400 закладів освіти, понад 3,5 тисячі - зазнали тих чи інших пошкоджень. Світовий банк оцінює вартість відновлення освітньої інфраструктури України у близька, як 14 мільярдів доларів. Водночас, частина пошкоджених закладів відновленню не підлягає. Лише станом на 1 серпня 2022 року, згідно з інформацією Міністерства освіти і науки (МОН) України, в результаті повномасштабного вторгнення РФ на територію України серед повністю зруйнованих закладів освіти України було вже 7 закладів вищої освіти (ЗВО). Чисельна більшою була кількість пошкоджених ЗВО та закладів післядипломної педагогічної освіти. Ця кількість сягала 49. Найбільших пошкоджень на той момент зазнали ЗВО в Харківській (21) і

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Донецькій (6) областях (разом 58,7 % загальної кількості пошкоджених ЗВО. Дослідження ж, проведені Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), свідчать про те, що на лютий 2024 року, вартість відновлення державної наукової інфраструктури України, зруйнованої у ході російської агресії, становить понад 1,26 млрд дол. США. Згідно з новим дослідженням, опублікованим 12 березня 2024 р. ЮНЕСКО та Малою академією наук України, за останні два роки було пошкоджено або зруйновано 1 443 будівлі, що належать 177 науковим установам. Відновлення цих будівель коштуватиме понад 1,21 млрд дол. З них 980,5 млн доларів – лише для університетів, оскільки вони зазнали найбільших втрат, - йдеться у повідомленні. Найбільше постраждала наукова інфраструктура Харківської області, причому найбільших збитків зазнали Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (116,5 млн дол. США) та Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова (104,1 млн дол. США). Тимчасова окупація територій російськими військами також має значний вплив: 18 наукових інститутів були змушені переїхати. Через війну також значно скоротилося фінансування науки в Україні. За даними Інституту статистики ЮНЕСКО, валові внутрішні витрати на дослідження і розробки в період з 2021 по 2022 рік скоротилися на 38,5% - з \$2019,5 млн до \$1242,1 млн.

Не зважаючи на все це, освітній процес в навчальних закладах України продовжується, наукові установи проводять дослідження за новими актуальними під час війни напрямками, а вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ), навіть, після часткової їх руйнації, швидко відновлюють навчальний процес, переміщуючись в пункти тимчасової дислокації після стабілізації обстановки. На допомогу в рішенні проблеми налагодження в умовах війни освітнього процесу в навчальних закладах України, приходять інформаційні технології (ІТ), які мають величезний потенціал можливостей з організації навчання в нестандартних умовах, на відстані та забезпечують, при порівняно незначних витратах, високий рівень надання освітніх послуг в звичайному, змішаному та дистанційному форматах, роблячи при цьому процес отримання знань максимально сучасним, наочним і, головне, безпечним для життя здобувачів освіти. До найсучасніших ІТ-рішень для ефективної організації та здійснення навчання в різних його формах в ВВНЗ України на сьогоднішній день, по праву, можна віднести: системи управління навчанням (LMS) (Moodle, Google Workspace for Education, Microsoft Office 365 Education, інформаційно-освітнє середовище «ДІАЛОГ» (розробка ХНУПС) тощо); тренажерні комплекси і системи для придбання практичних навичок роботи з різними видами складної військової техніки та озброєнням (наприклад, тренажер «Вчись влучно стріляти», розроблений науковцями ХНУПС); імітаційні моделі об'єктів і процесів (3-D моделі, flesh-анімація, навчально-пізнавальні анімаційні ролики,

навчальні інтерактивні комп'ютерні ігри тощо); платформи для проведення вебінарів та відеоконференцій (Microsoft Teams, ZOOM, Google Meet, BigBlueButton); веб-сервіс GitHub - програмний додаток для одночасного колективного створення спільного програмного продукту колективом здобувачів освіти та ще величезна кількість різноманітних сервісів, додатків та платформ.

Тому, всебічний аналіз і дослідження можливостей інформаційних технологій на шляху удосконалення процесу підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України в умовах протидії російській агресії є актуальною задачею, вирішення якої в поточний момент активно займається колектив дослідників наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

*Бабенко Олександр Іванович,
кандидат військових наук, доцент, провідний науковий
співробітник наукового центру Повітряних Сил
Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
Гур'єв Дмитро Олександрович,
начальник штабу Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
Косенко Віктор Павлович,
науковий співробітник наукового центру Повітряних
Сил Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(Україна, м. Харків)*

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДГОТОВКИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

Програма оцінювання результатів підготовки Сектору безпеки і оборони України за стандартами НАТО пропонується проводити в рамках Концепції Оперативних Можливостей (ОСС E&F).

Оцінювання проводиться за двома рівнями:

Рівень 1 – взаємосумісність (interoperability);

Рівень 2 – спроможність (capability).

Для проведення оцінювання залучається особовий склад, який пройшов курси

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

підготовки оцінювачів та отримав відповідні сертифікати. У разі, якщо оцінювач має відмінний фах від напряму, який він оцінює, йому надається у допомогу спеціаліст відповідного профілю (Special Matter Expert).

Оцінювання першого рівня, включає до себе перевірку взаємосумісності підрозділів сектору безпеки і оборони щодо підготовки військ, освітніх вимог, організаційно-штатної структури, обладнання та ін. Перелік питань, які виносяться до оцінювання першого рівня (checklist), ґрунтується на Переліку завдань НАТО (NATO Task List (NTL)). Він є гнучким і здійснюється безпосередньо командирами визначених для перевірки підрозділів (військових частин), за участю фахівців з питань оцінки в рамках Концепції оперативних можливостей (КОМ).

Оцінювання першого рівня здійснюється за допомогою програмного забезпечення ОСС E&F Tool. За результатами оцінювання надається висновок – Чи взаємосумісний /частково сумісний/ не взаємосумісний підрозділ Сектору безпеки і оборони, що оцінюється з підрозділами ЗС країн НАТО.

Оцінювання другого рівня, включає до себе перевірку рівня бойових спроможностей підрозділів. Перелік питань, які виносяться на оцінку другого рівня ґрунтуються на стандартах Стратегічного командування НАТО з операцій (ACO Force Standards (AFS)). Оцінювання другого рівня проводиться відповідно до Методичної перевірки підрозділів Сектору безпеки і оборони (AFS Volume VII- SHAPE Tactical Evaluation Manual).

Зазначена Методика містить в себе три складові:

Проведення операцій (Operations);

Логістика (Logistic);

Захист військ (Force Protection).

Кожна складова оцінюється за двома напрямками:

Ресурси (Resources);

Порядок виконання завдань (Performance).

За результатами оцінювання робиться висновок – Чи спроможний/частково спроможний /не спроможний підрозділ Сектору безпеки і оборони України виконувати сумісні завдання з підрозділами НАТО, відповідно до вимог, зазначених у ACO Force Standards.

*Петрова Людмила,
кандидат філософських наук, доцент,
учений секретар Харківського
національного університету Повітряних
Сил імені Івана Кожедуба (Україна, Харків)*

SOCIAL DEVELOPMENT OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR

The security and defense sector of Ukraine is a state entity that performs a wider range of tasks in the sphere of defense and security compared to the military organization of the state. Military professional activity in the context of social development of the security sector plays an important role in ensuring the stability and security of society, in particular:

it ensures the external defense of the country, protection of sovereignty, and territorial integrity, which creates conditions for the peaceful development of the state and ensures the safety of people;

military professional activities help maintain peace in the international community through participation in peacekeeping operations and maintaining stability in conflict regions, which helps strengthen international security and cooperation between countries.

military forces can participate in countering terrorism and crime, they can eliminate threats to the safety of citizens, carry out anti-terrorist operations and investigate crimes, which helps maintain law and order and the stability of society.

In addition, military professionals also provide relief following natural disasters. Military forces may be involved in rescue and humanitarian operations, providing medical care and life support resources to casualties. The advancement of military professional activities in the context of social development of the security sector involves improving the skills and qualifications of the military, developing new technologies, increasing the efficiency of resource use, and ensuring civilian control.

The cause of threats to Ukraine's independence, sovereignty, and democracy remains the insufficient efficiency of government bodies, which complicates the development and implementation of effective policies. Social development of the security and defense sector includes various aspects such as modernization of the military-industrial complex, military training and development, political leadership, and strategic planning. In addition, the social development of the security and defense sector involves ensuring welfare and social protection for military personnel and their families, supporting veterans, and recognizing their contribution to the country's defense efforts. It is also important to ensure transparency and efficiency in spending in the security and defense sector, as well as to develop new technologies and innovations to ensure the country's security.

The tools for social development of the security and defense sector may include:

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

investing in professional training and education of military and law enforcement personnel to ensure the nation's defenders are effective and competent;

developing and implementing new technologies that facilitate and improve the work of military and law enforcement agencies;

welfare programs for military personnel and their families that provide stable income, health care, and other social benefits;

assistance to retired veterans by providing them with medical care, professional retraining, and social support;

creating reconciliation and restoration programs aimed at ensuring peace and stability in military conflicts;

developing partnerships with other countries.

Social problems of military personnel can be resolved in various ways depending on the country and its political, economic, and sociocultural conditions.

*Опанасенко Наталія Олегівна,
кандидат юридичних наук, професор кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ ВСЕБІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Специфіка військової служби полягає в тому, що вона є таким видом професійної діяльності, який передбачає комплекс високих вимог до військово-професійної підготовки особового складу, що включає в себе оволодіння мистецтвом військової справи та бойовою майстерністю, розвиток у військовослужбовців тактичного і технічного мислення, а також здатність переносити ними значні фізичні навантаження в найскладніших екстремальних та бойових ситуаціях. Водночас, особливою складовою в системі всебічної підготовки військ та сил є формування у військовослужбовців високої емоційно-вольової стійкості та особистісних психологічних якостей, які визначають їх психологічну підготовленість до виконання професійних службових завдань за будь-яких умов обстановки, в тому числі тих, що супроводжуються небезпекою для життя і здоров'я та фактором раптовості.

У зв'язку з цим не можна недооцінювати значення психологічної підготовки військовослужбовців та ефективної організації комплексного захисту їх психологічних і психофізіологічних властивостей в умовах дії психотравмуючих факторів та ситуація сучасного бою. Відповідно до Стандарту індивідуальної психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України, під психологічною підготовкою слід розуміти цілісний і організований процес формування у військовослужбовців психічної стійкості та психологічної готовності до дій у бою, у складних і небезпечних умовах, в обстановці, яка різко змінюється, під час тривалої нервово-психологічної напруги, подолання труднощів, пов'язаних із виконанням військового обов'язку як у воєнний, так і у мирний час.

Отже, зазначимо, що мета психологічної підготовки полягає насамперед у зміні характеру впливу зовнішніх негативних факторів і перешкод на функціонування психіки і бойову активність військовослужбовця, перетворенні факторів бою в знайомі та очікувані, а також набутті досвіду успішних дій та виконання поставлених завдань за допомогою спеціально змодельованих екстремальних умов службово-бойової діяльності та розвитку навичок відновлення функціональних резервів організму після перенесених психічних навантажень.

Під час психологічної підготовки особовий склад отримує необхідні знання та практичні навички розпізнавати типові поведінкові реакції у стресових ситуаціях, різноманітні психічні стани військовослужбовців та ознаки їх змін в результаті впливу негативних чинників бою, вміння керувати такими станами та надавати первинну психологічну допомогу при гострих реакціях на бойовий стрес. Поряд із цим, серед важливих завдань психологічної підготовки слід виокремити формування у військовослужбовців низки психологічних характеристик, пов'язаних із виконанням військового обов'язку (уваги, пам'яті, мислення, швидкості реакцій тощо), виховання у воїнів психологічної стійкості, самовладання, непохитних мотиваційних установок, здатності витримувати високі нервово-психічні та психологічні навантаження та діяти за призначенням в умовах безпосереднього ризику.

Реалізація вказаних завдань можлива за допомогою проведення таких форм психологічної підготовки особового складу, як психологічна просвіта, моделювання бойових дій, фактору невизначеності і новизни у процесі бойового навчання, застосування психотехнік адаптації органів чуття до умов майбутніх дій (наприклад, темнова адаптація), інтерактивних технологій, спрямованих на зміцнення психологічної сумісності, згуртованості військового колективу, використання спеціальних методів психологічної підготовки: дихальних технік, прийомів психологічної саморегуляції, м'язової релаксації, аутотренінгів, десенсибілізації тощо.

Таким чином, психологічна підготовка передбачає формування і розвиток у військовослужбовців психічної стійкості та психологічної готовності до виконання

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

функціональних обов'язків за будь-яких умов, що у своїй сукупності визначає морально-психологічний стан особового складу, який насамкінець є важливим та домінуючим складовим чинником боєготовності та боєздатності військ, здатним суттєво вплинути на характер перебігу військових дій, а отже забезпечення військової безпеки у цілому.

Семенюк Володимир Іванович,

*доцент кафедри загальновійськової та гуманітарної
підготовки Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
Жуйков Дмитро Борисович,*

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
військово-технічної і військово-спеціальної
підготовки Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(Україна, м. Харків)*

ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНИХ ШЛЯХІВ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

В умовах протидії російській агресії підготовка громадян України, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу за контрактом, є одним із пріоритетних напрямків реалізації потенціалу вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ).

Враховуючи цілі та завдання “Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України до 2025 року”, щодо підготовки молодших офіцерів Збройних Сил України, слід зазначити, що джерелом кадрового ресурсу для комплектування посад молодших офіцерів – є офіцери запасу, які закінчили кафедру військової підготовки. Все це у свою чергу, підвищує роль і значення кафедр військової підготовки, актуалізує і висвічує проблеми підготовки на них офіцерів запасу, визначає шляхи їх подальшого розвитку та удосконалення.

Використання в процесі навчання досягнень комп'ютерних технологій дозволяє скоротити терміни, підвищити якість і знизити вартість підготовки військових фахівців (ВФ). Тому поряд із традиційними формами навчання на сучасному етапі все більшого поширення отримують дистанційні форми, які надають більш широкий спектр освітніх послуг за допомогою інтерактивних та автоматизованих систем навчання.

Дистанційним (ДН) – слід вважати самостійне навчання, коли той, хто навчається (ВФ,

студент) і тьютор – той, хто навчає (викладач, науково-педагогічний працівник (НПП)), віддалені за відстанню або часом. Ця форма навчання обов'язково потребує використання комп'ютерних або телекомунікаційних технологій, які б забезпечували інтерактивну взаємодію визначених суб'єктів на різних етапах навчання.

Ефективність ДН заснована на тому, що ВФ сам повинен відчувати необхідність подальшого отримання та підвищення рівня своїх знань, а не очікувати натиску з інших сторін. Слід також відмітити, що позитивний ефект у деякій мірі залежить і від того, наскільки регулярно ВФ займається. Це пояснюється тим, що неможливо сформулювати систему знань при нерівномірному навчальному навантаженні. Однак суворі терміни щодо звітності та контролю якості навчання – це важливий аспект дистанційної освіти.

Система оцінювання якості військової освіти повинна відповідати рекомендаціям і стандартам Європейського простору вищої освіти, враховувати кращі світові практики та виступати головною методологією досягнення відповідності системи підготовки офіцерів запасу, вимогам і потребам оборони держави згідно стандартів НАТО.

Актуальність системи оцінювання якості військової освіти повинна також спиратись і на добре розроблену та професійно-підготовлену методичну допомогу, яка б надавала можливості ВФ самостійно опанувати найбільш важливі питання щодо вивчення дисципліни. Так, наприклад, під час теоретичної підготовки ВФ, доцільно розглядати та надавати матеріал комплексно з урахуванням не лише доведення рекомендацій щодо вирішення задач, а й здійснювати ознайомлення з методичними підходами та процесами, що можуть мати вплив на них і відповідно до цього – формувати у фахівців уявлення щодо можливих шляхів нівелювання цих процесів. Подолання перешкод, є важливим аспектом ефективної підготовки ВФ, яке змушує розробляти нові підходи до стратегій їх подолання.

Найбільш поширеною помилкою при створенні методичних розробок ДН є виконання їх у вигляді електронної копії стандартних друкарських підручників. Інформаційні технології надають у розпорядження НПП достатній набір інструментів, вибір яких потребує вміння та ефективного їх використання для досягнення цілей навчального процесу.

Методична допомога повинна бути розроблена так, щоб ВФ міг перейти від діяльності, що виконується під керівництвом НПП, до самостійної діяльності, тобто максимальної заміни викладацького контролю самоконтролем. Тому методичні рекомендації повинні містити докладне пояснення раціональних прийомів описаних видів діяльності, критеріїв правильності прийняття рішень, посилання щодо ефективного використання інтерактивної літератури та іншої інформації.

Курс дистанційного навчання повинен розроблятися на модульній основі: кожен модуль – це стандартний навчальний продукт, що включає чітко визначений об'єм знань і умінь, призначений

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

для вивчення протягом певного часу, або – залікова одиниця, якість роботи з якою фіксується тестовими, заліковими чи екзаменаційними засобами.

Застосування ж інформаційних технологій у військовій підготовці трансформує способи, якими ВФ здобувають знання і навички. Так, ігрові симулятори та віртуальні тренажери дозволяють фахівцям навчатися у віртуальних, але реалістичних умовах, відточуючи свої навички та реакції.

З метою втілення новітніх технологій у навчальний процес із вогневої підготовки на кафедрі “Загальновійськової та гуманітарної підготовки” факультету підготовки офіцерів запасу за контрактом Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС) розроблено інтерактивний навчально-тренувальний комплекс (ІНТК). Його програмне забезпечення (ПЗ) дозволило наочно та адекватно змоделювати процеси, що виникають під час вивчення стрілецької зброї та стрільби з неї, з наданням можливості здійснювати автоматичний контроль правильності виконання ВФ кожної операції.

Використання розробленого ПЗ для ІНТК дозволяє поєднати теоретичні методи і підходи навчання з практичною діяльністю, а також надає можливість наочно сприймати матеріал, що вивчається. Практика, що базується на вивченні алгоритму розбирання-збирання АК74 та підготовки до виконання вправ стрільб, дозволяє тому, хто навчається, поліпшити розуміння й довести до автоматизму послідовність і правильність виконання кожної операції зі зброєю в реальних умовах.

Впровадження даного ІНТК значно скорочує час, необхідний на якісну підготовку ВФ, зменшує матеріальні і фізичні витрати особового складу, надає можливість більш якісно проводити заняття без допомоги спеціальних пристосувань. Слід також враховувати, що навчальний матеріал даного комплексу розроблено на двох мовах українській та англійській, що надає можливість ВФ самостійного вивчення частин зброї на англійській мові.

Ефективність використання ІНТК із ВП було визначено методом порівняння отриманих знань ВФ під час тренажної підготовки зі зброєю та самостійного вивчення зброї у сучасних умовах ДН. Основним позитивом розробленого ІНТК є те, що його ПЗ встановлюється на власний комп'ютер споживача і може використовуватись ним у будь-який вільний час. Проведений аналіз впровадження у навчальний процес ІНТК дає можливість стверджувати, що ефективність засвоєння знань навчального матеріалу та отримання практичних навичок послідовності виконання операцій зі зброєю після його використання досить велика – до 35% і вкрай важлива під час ДН.

Підводячи підсумок, слід відзначити, що запропоновані підходи та методи навчання, які задіяні на факультеті сприяють виконанню поставлених МО України завдань і надають більш якісну підготовку військовим фахівцям під час дистанційного навчання. Для ще більш ефективної реалізації стратегії навчання ВФ важливо використовувати всі інструменти, які можуть допомогти визначити пріоритети навчальних дисциплін, надати завдання та кінцеві терміни їх підготовки, удосконалити підходи до формування перспективної навчально-матеріальної бази.

*Харченко Світлана Вячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри психології та педагогіки Національної
академії Національної гвардії України
Колдашов Олег Вікторович,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

При підготовці кадрів для Сектору безпеки та оборони України важливою складовою є професійно-психологічна складова. Майбутні офіцери мають бути обізнаними щодо засобів підвищення стресостійкості, контролю емоційної сфери, можливих змін власного психологічного стану в умовах дії стресових факторів воєнних дій, вміти розпізнавати критичні зміни в емоційному стані підлеглих, інших офіцерів або цивільних осіб, мати розвинуті навички надання первинної психологічної допомоги та самопомоги в екстремальних ситуаціях.

Важливо приділити особливу увагу при підготовці кадрів для Сектору безпеки та оборони України формуванню навичок з наступних способів подолання стресу: аутогенне тренування (активне самонавіювання із застосуванням психологічних формул відповідного змісту, спрямованих на зміну тонуусу м'язів), саморегуляція (регулювання свого психоемоційного стану впливом людини саму на себе з допомогою уявних образів, керування м'язовим тонусом, диханням), самонавіювання (процес навіювання, адресований самому собі), різні варіанти релаксації та медитації, міорелаксація за Джекобсоном, дихальні вправи.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Серед прийомів першої самодопомоги під час гострих стресових реакцій найчастіше рекомендують застосувати такі:

- контрольоване дихання (повільно вдихнути носом та на деякий час затримати дихання; видих робити також повільно через ніс, сконцентрувати свою увагу на відчуттях, пов'язаних зі своїм диханням);
- випити 2 стакана води кімнатної температури, намагатися сконцентрувати увагу на тактильних відчуттях;
- подивитися навколишні предмети з різних позицій;
- знайти маленький предмет (листок, гілку, камінчик) та уважно розглянути його, сконцентрувати увагу на предметі 3-4 хвилин, подумки описати його форму, вагу, колір, структуру тощо.

При наданні першої психологічної допомоги можливим є використання спеціальних протоколів, наприклад, ППД в гострих стресових ситуаціях А. Гершанова.

Відповідна професійно-психологічна підготовка кадрів для Сектору безпеки та оборони має відбуватися на заняттях з психологом сектора психологічного забезпечення та навчальних занять з фізичної та вогневої підготовки, під час зборів тощо.

Куртов Анатолій Ігорович,

*кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри
підготовки офіцерів запасу Військово-юридичного
інституту Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Стицюк Олена Олександрівна,

*слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ТА НАВЧЕНОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ В ОРГАНАХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Підготовка кадрів для органів сектору безпеки і оборони проводиться в закладах вищої освіти за специфічних умов навчання, які підпорядковані відповідним центральним органам виконавчої влади, а забезпечення національної безпеки та оборони є найважливішим завданням

будь-якої країни. Потреба в ефективному та безперервному навчанні була давно, але загострення набула після повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Професіоналізм кадрів в органах сектору безпеки та оборони має визначальне значення для забезпечення стабільності та незалежності держави. У зв'язку з цим, виникає необхідність ретельного вивчення та вдосконалення напрямків підвищення професіоналізму та навченості цього важливого сегменту. Але, на жаль, це викликає проблеми, оскільки не всі заклади вищої освіти, де готують кадри для сектору безпеки і оборони, можуть забезпечити абсолютно відкритий характер свого функціонування і освітнього процесу через необхідність утримання інформації під грифом «для службового користування», «таємно» або «цілком таємно». Також складно повністю забезпечити автономію закладу у зв'язку зі специфікою і організаційною структурою органів сектору безпеки і оборони.

Так, розвиток спеціалізованих навчальних програм, використання сучасних технологій та педагогічних методів дозволять підготувати висококваліфікованих фахівців, готових ефективно вирішувати завдання, що пов'язані з національною безпекою. Крім того, запровадження системи стажування та регулярне підвищення кваліфікації персоналу є необхідним елементом, що дозволить адаптувати працівників до різних обставин, вдосконалити їхні навички та знання відповідно до сучасних стандартів безпеки та оборони. Крім того, слід зазначити, що активне вивчення та впровадження передового досвіду інших країн в сфері безпеки та оборони, а також участь в міжнародних програмах та тренуваннях сприятиме обміну знаннями та практиками, що поліпшить ефективність, через що навчання за кордоном зараз досить затребувані. Таким чином, забезпечення високого рівня професіоналізму та навченості особового складу в органах сектору безпеки та оборони стоїть перед сучасною Україною як завдання першочергового значення.

*Olga Savchenko, PhD, associate professor
Foreign Languages Department, Ivan Kozhedub
National Air Force University (Ukraine, Kharkiv)*

EDUCATION AS A FACTOR TO SUPPORT NATIONAL SECURITY

Taking into account the progress of world civilization, national security is determined by the level of development of human resources as the main prerequisite for the creation of its scientific, economic, social, cultural, and spiritual potential. It is the field where, at the beginning of the 21st century, developed countries and entire regions vie for leadership, and, consequently, the level of their own security, and, ultimately, for the multicultural system, for the diversity of the world

***Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»***

community. In the light of these prospects, education and science, their range, level, and quality are becoming the leading, decisive factors in the development and support of national security.

It is necessary to understand that national security cannot be ensured only by educational means, but it cannot be guaranteed outside the educational space either. The role of education at the present stage of the development of our country is determined by the tasks of transforming Ukraine into a democratic society, into a state governed by the rule of law, a state with a market economy, by the tasks to cope with the threat that Ukraine can lag behind world trends in economic and social development. In this regard, education should be considered as the main priority of society and the state.

Speaking about the role of education and educational policy in supporting national security, it should be noted that education affects all the levels of national security (security of society, state, individual) and all its structural elements. Education is one of the most important components of the national security of any country, and it becomes more important when the level of its development is higher.

To support the national interests of Ukraine in the context of global information and psychological intervention, the state should begin to develop and implement a number of systemic humanitarian projects aimed at countering information and psychological aggression to make the population, especially children and youth, resist humanitarian intervention of all types that can cause addictions unnecessary or harmful to life, including ideological, cultural, historical, political, and linguistic ones. People should learn how to arrange their own free time in a proper way; plan and achieve a high quality of free time. The integration of Ukrainian education into world educational systems and a new functional and political role of education in the modern world order create a situation where education becomes the focus of information and psychological aggression. One of the priority trends of the state's activities to support the national security of Ukraine is the protection of the national education system as a global technology for reproducing traditional consciousness, which is designed not only to solve its own tasks, but to ensure an appropriate level of immunity of the population to the information and psychological impact. National security is harmed if self-identification, self-determination of a person as a resident of Ukraine is complicated; if education does not create new ways to respond to the processes that take place in the technological infrastructure and public consciousness; if in the structure of education there are conditions that distort or destroy the consciousness and self-consciousness of a person; if education is improperly incorporated, embedded in the structure of society and its economic complex, and so on.

The convergence of issues of education and security implies a strategic view on the role of education in the development of society. In the context of information wars and information and psychological aggression, the strategic role of education in terms of protecting consciousness is determined by the fact that there is no other specialized organizational and technological reality comparable in power to the mass media that can create deep mechanisms of self-determination and informational and cultural immunity in the individual and public consciousness. In this context, it is difficult to overestimate the role of education in the development of critical thinking, which is necessary for a graduate of a modern university, regardless of specialty, since critical thinking allows a person to reason and act logically, taking into account both their worldview and the opinions of other people, this is the ability to refuse own prejudices as well as opinions imposed from outside. Critical thinking enables creating new ideas and seeing new opportunities, which is essential in problem-solving and decision-making. Specialists capable of comprehending the environment critically are able to consolidate traditions and experience, to influence the course and results of social and economic reforms aimed at developing the country and society. Critical thinking skills prepare the young generation for practical activity and for life in general, for the ability to predict and take into account changes in the economy, to see shifts in technology and production management. Critical thinking helps the youth change their psychology, adapt to the market economy, and develop their business skills and professional qualifications.

Гишко Генадій Борисович,

*кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри
тактики та загальновійськових дисциплін
Національного університету Повітряних Сил імені
Івана Кожедуба (Україна, м. Харків)*

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИХОВАННЯ ПРИ РОЗРОБЦІ МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

Проблема виховання є однією з найскладніших, суперечливих і важких для вирішення завдань в загальній системі освіти. Складність визначається: відсутністю критеріїв оцінки результатів; труднощами організації процесу виховання; багатогранністю завдань виховання, тривалістю виховного процесу.

Основними завданнями процесу виховання при підготовці кадрів для Сектору безпеки і оборони України слід вважати: формування національної свідомості, любові до свого народу, рідній землі, готовності її захищати; забезпечення духовної єдності поколінь, виховання

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

пошани до людей, культури і історії рідного народу; формування високої мовної культури; виховання духовної культури особи, створення умов для вільного вибору нею світоглядній позиції; затвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, патріотизму, працьовитості, забезпечення високої обізнаності і вихованості особи; формування екологічної культури і гармонії її відносин з природою; розвиток індивідуальних здібностей і талантів, забезпечення умов її самореалізації; забезпечення фізичного розвитку, охорона і зміцнення здоров'я; формування умінь міжособистісних відносин і підготовка людини до життя в умовах ринкових відносин.

Як варіант формування результатів виховання при розробці методичних матеріалів для проведення занять пропонується форма, яка враховує:

періоди вікової психології людини та відображає загальну мету виховання, з урахуванням особливості першого періоду зрілості людини, з огляду, що більша кількість здобувачів освіти за віком становить до 21 року;

очікувані результати (рівень сформованості суспільно значущих якостей);

етап заняття на якому здійснюється контроль рівня моральної зрілості.

Навчальна та виховна мета (результати, що очікуються):

1. В кінці проведення заняття курсанти мають бути спроможними:

(формується навчальна мета):

2. В кінці проведення заняття курсанти мають бути спроможними здійснити самооаналіз

досягнутого рівня сформованості суспільно значущих якостей *(формується виховна мета):*

Загальна мета виховання <i>(першого періоду зрілості людини)</i>	Очікувані результати <i>(рівень сформованості суспільно значущих якостей)</i>	Етап заняття, <i>на якому здійснюється контроль рівня моральної зрілості</i>
Володіння загальноприйнятим рівнем вихованості через ставлення до навколишньої дійсності (рівень набутого морального досвіду, моральної зрілості)	Дисциплінованість, працьовитість, відповідальність	Під час: перевірки рівня підготовленості до заняття; контролю за дотриманням вимог Статуту, норм поведінки
	Активність, ініціативність	Під час заняття
	Самостійність в процесі діяльності	При виконанні завдань
	Моральна сформованість (рівень особистої гідності самокритичності, самоконтролю, повага гідності інших людей)	Під час індивідуальних виступів та обговорень у складі групи, критичних зауважень та відзначені досягнутих успіхів

*Бабич Андрій Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
психології та педагогіки Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
Борисов Віктор Сергійович,
старший помічник начальника навчального відділу
Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(Україна, м. Харків)*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ У ВВНЗ

Сучасні реалії підготовки офіцерів тактичного рівня передбачають набуття ними низки загальних, спеціальних (фахових, предметних) компетентностей та їх реалізації у програмних результатах навчання. Однією із обов'язкових вимог становлення командира (начальника) є оволодіння правовою компетентністю для прийняття законних рішень у повсякденній діяльності. Цього вимагає низка нормативних актів через покладання специфічних прав, обов'язків та відповідальності.

Обсяг загальних обов'язків командирів (начальників) визначено в Законі України "Про Статут Внутрішньої служби Збройних Сил України". Так, стаття 58 Закону встановлює, що командир (начальник) є "єдиначальником і особисто відповідає перед державою за бойову та мобілізаційну готовність довіреної йому військової частини, корабля (підрозділу) за забезпечення охорони державної таємниці; за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан, збереження життя і зміцнення здоров'я особового складу; за внутрішній порядок, стан і збереження озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, пального і матеріальних засобів; за всебічне забезпечення військової частини, корабля (підрозділу); за додержання принципів соціальної справедливості". Окрім загальних обов'язків командирів (начальників) існують і інші, які визначені низкою положень, директив, наказів, розпоряджень тощо.

Враховуючи необхідність оволодіти широким колом правових знань, розуміємо важливість визначення в освітній програмі підготовки офіцерів тактичного рівня особливого значення процесу формування правової компетентності.

Визначаючи сутність правової компетентності майбутніх офіцерів управління тактичного рівня, необхідно наголосити на засвоєнні не лише фундаментальних знань з права,

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

а й спеціальних норм військового права, що говорить про доцільність збільшення уваги до дисциплін правового циклу.

На жаль, історично склалося, що вищі військові навчальні заклади, які готують офіцерів тактичного рівня (не юридичного профілю), встановлюють недостатній обсяг правових знань. Так, для освітнього ступеня “бакалавр” це, як правило, навчальна дисципліна “Правознавство (у т.ч. основи військового законодавства та міжнародне гуманітарне право)”, рекомендований обсяг якої відповідно до “Організаційно-методичних рекомендацій з розроблення (коригування) основних освітніх документів з підготовки військових фахівців офіцерського, сержантського (старшинського) складу у ВВНЗ, ЗФПВО,ВНП ЗВО”, складає 75 академічних годин. Постає нагальна потреба в розробці загальної правової компетентності та її забезпеченні освітніми компонентами.

Отже, формування правової компетентності офіцерів тактичного рівня є важливим завданням, яке потребує постійної уваги з боку військового керівництва та викладацького складу військових вишів.

*Артюшенко Олександр Вікторович,
заступник начальника кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ КУРСАНТІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах сучасних викликів та загроз, які стоять перед Україною, потреба у фахівцях з високим рівнем фізичної підготовки, витривалості та стійкості зростає. Фізична підготовка курсантів є не лише способом підтримки оптимальної форми, але й важливим фактором формування дисципліни, самоконтролю та лідерських якостей. Актуальність формування здорового способу життя курсантів засобами фізичної підготовки зумовлена невтішними даними щодо захворюваності молоді в Україні на хвороби серцево-судинної системи, онкологічні захворювання та поширення соціально-психологічних проблем. Наразі понад 90% учнів та студентів мають відхилення у стані здоров'я, а понад 50% проявляють низьку фізичну підготовленість. При цьому, у науковому полі вкрай мало

досліджень щодо стану здоров'я та формування здорового способу життя майбутніх офіцерів. З огляду на це, тема наукової роботи є актуальною.

Формування здорового способу життя курсантів за допомогою фізичної підготовки є важливою складовою підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. Завдяки комплексному підходу, який включає в себе фізичну підготовку, спорт, здорове харчування та психологічну підготовку, курсанти можуть набути необхідних знань, навичок та якостей для успішної служби та захисту Батьківщини. Здоровий спосіб життя є ключовою складовою фізичного благополуччя. Поняття про здоровий спосіб життя охоплює аспекти фізичного здоров'я, включає психічний, соціальний та емоційний компонент. Один з основних аспектів стану здоров'я – це фізична кондиція. Показники, такі як артеріальний тиск, частота пульсу, рівень холестерину та маса тіла, вказують на роботу серцево-судинної системи, метаболізм та загальний фізичний стан. Слід наголосити, що незважаючи на важливість цих показників, фізичне здоров'я не обмежується лише числовими значеннями, але також враховує загальний стан м'язово-скелетної системи та енергетичний баланс. Психічне здоров'я включає в себе стан емоційного благополуччя та когнітивні можливості. Показники, такі як рівень стресу, розуміння та керована емоційна реакція, визначають психічну стійкість та адаптивність. Зацікавленість життям, наявність позитивних емоцій та здатність до саморегуляції є важливими показниками, які відображають психічне здоров'я.

Регулярне заняття спортом допомагає зміцнювати імунітет, підвищувати стійкість до стресів і зменшувати ризик розвитку хронічних захворювань. Фізична активність стимулює роботу всіх систем організму, покращуючи загальне самопочуття та працездатність. Оздоровча фізична підготовка визнається ключовим елементом підтримання та зміцнення здоров'я людини у сучасному суспільстві. Методика цієї фізичної підготовки визначається комплексом науково обґрунтованих підходів, що мають за мету не лише поліпшення фізичної форми, але й загального фізичного, психічного та емоційного благополуччя. Оздоровча фізична підготовка базується на комплексному підході, що враховує індивідуальні особливості та потреби кожного учасника. Вона включає в себе елементи аеробіки, силових тренувань, гнучкості. Сучасні методики спрямовані на створення індивідуалізованих програм, забезпечення збалансованості різних видів навантажень та врахування психоемоційного стану учасників. Методика оздоровчої фізичної підготовки активно включається у систему профілактики захворювань. Регулярні тренування допомагають у підтримці оптимальної ваги, зміцненні серцево-судинної системи, підвищенні імунітету та зменшенні ризику розвитку різних захворювань, таких як хвороби серця, цукровий діабет, та остеопороз. Оздоровча фізична підготовка виявляє позитивний

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

вплив на психічне здоров'я. Регулярна активність сприяє виробленню ендорфінів, що покращує настрій та зменшує рівень стресу. Елементи релаксації та медитації також включаються у методику, сприяючи розслабленню та зниженню психічного напруження.

Отже, методика оздоровчої фізичної підготовки є ключем до активного, здорового та збалансованого життя. Її ефективність полягає у поєднанні різних аспектів, спрямованих на покращення фізичного та психічного здоров'я. Забезпечення індивідуального підходу та використання сучасних технологій відкривають нові перспективи для розвитку та вдосконалення методик оздоровчої фізичної підготовки у майбутньому.

Таким чином, здоров'я людини – це найважливіший ресурс для повноцінного та задовільного життя. Поняття стану здоров'я визначається різноманітними показниками, які охоплюють фізичне, психічне та соціальне благополуччя. Дослідження та оцінка цих показників є ключовими у розумінні та забезпеченні оптимального стану здоров'я людини. Враховуючи сучасні виклики та фактори, які впливають на стан здоров'я молоді, необхідно розробляти ефективні програми фізичної підготовки, спрямовані на підтримку фізичної активності та психічного благополуччя. Дослідження у цьому напрямку може виявитися корисним для вирішення актуальних проблем та покращення здоров'я та якості життя молоді, що є важливою складовою соціального розвитку країни.

Зміївський Геннадій Анатолійович,

*викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Пугач Вячеслав Вікторович,

*викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

(Україна, м. Харків)

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ В ОНЛАЙН-НАВЧАННІ ТАКТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Проведення навчальних занять з військової підготовки громадянами України за програмою підготовки офіцерів запасу в умовах російсько-Української війни в онлайн-форматі обумовлює необхідність пошуку науково-педагогічними працівниками вищих

військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти технологій, які б забезпечували високу ефективність онлайн-навчання.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є використання відеоматеріалів.

Застосування цієї технології значно покращує ефективність онлайн-занять, тому що оживляє процес навчання, підвищує зацікавленість студентів і рівень сприйняття ними навчального матеріалу.

Досвід використання відеоматеріалів у процесі проведення онлайн-занять викладачами кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого показує, що для блоку тактичних дисциплін найбільшу результативність має демонстрація (перегляд) коротких відеозаписів (відеофрагментів) тактичних епізодів реального бойового досвіду дій підрозділів Сил оборони України в ході російсько-Української війни з обговоренням побаченого.

По-перше, демонстрація (перегляд) саме такого відео максимально наближає навчальний матеріал до реальності і викликає найвищу зацікавленість студентів у перегляді.

По-друге, ця технологія покращує сприйняття інформації щодо способів дій і тактичних прийомів підрозділів, яка пояснювалася з використанням тактичних схем.

По-третє, шляхом постановки питань до або після демонстрації можна досягнути елемента проблемності заняття, розгорнути дискусію, перевірити якість засвоєння матеріалу та ін.

Крім цього, вставка відеофрагменту в елемент дистанційного курсу (лекцію, групове заняття, матеріали для підготовки до групової вправи) надає можливість його перегляду ще до заняття під час самостійної роботи або здійснити повторний перегляд.

Для досягнення максимальної ефективності застосування відеофрагменту викладачеві необхідно дотримуватися таких основних правил:

- відео має бути коротким (5–10 хв), інформативним і цікавим, щоб не перенапружувати зоровий та слуховий аналізатори студентів і не викликати втрату до нього інтересу;
- при підготовці до заняття підготувати відповідні проблемні (контекстні) запитання;
- передбачити форму обговорення відеоматеріалу (індивідуальну, групову чи колективну);
- визначити характер допомоги відстаючим;

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

– під час заняття поєднувати використання аудіовізуальних засобів з роботою з навчальною літературою, робочою картою (схемою місцевості) та іншими засобами навчання.

Отже, демонстрація в процесі проведення онлайн-занять з тактичних дисциплін (або перегляд перед ними) коротких відеозаписів (відеофрагментів) тактичних епізодів реального бойового досвіду є важливою складовою частиною застосування засобів наочності і доводить свою високу ефективність за умови виконання вищезазначених правил.

Пугач Вячеслав Вікторович,

*викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Рибкін Олександр Вадимович,

*старший викладач кафедри тактики та
загальновійськових дисциплін Харківського
національного університету Повітряних Сил імені
Івана Кожедуба (Україна, м. Харків)*

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІНЖЕНЕРНА ПІДГОТОВКА» ДЛЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Повномасштабна російська агресія внесла значні корективи в систему підготовки офіцерських кадрів первинної ланки в вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти. Це стосується як дисциплін професійного спрямування, так і блоку загальновійськових дисциплін, до яких відноситься «Інженерна підготовка».

Серед факторів, які впливають на структуру та зміст навчальної дисципліни «Інженерна підготовка» необхідно вказати наступні:

по перше, це застосування нових зразків озброєння на полі бою як з боку Сил оборони України, так і з боку противника, у тому числі і нових зразків інженерної техніки та засобів інженерного озброєння;

по друге, висока інтенсивність бойових дій, швидкоплинність у змінах тактичної обстановки на полі бою, що приводить до нових викликів системі інженерної підтримки;

по третє, цифровізація і роботизація загальновійськового бою, які впливають на процес інженерної розвідки місцевості, улаштування мінно-вибухових загороджень і пророблення проходів в них, і, відповідно, постають підґрунтям активного використання як повітряних, так і наземних дронів.

Окремим фактором, який впливає на зміст дисципліни «Інженерна підготовка» є активний перехід на стандарти і процедури НАТО в системі військової освіти в Україні.

Крім того, дуже важливою є необхідність дотримання заходів безпеки під час проведення занять з інженерною технікою, засобами інженерного озброєння, вибуховими речовинами та мінно-вибуховими засобами.

Слід враховувати, що заняття організуються і проводяться як в навчальній аудиторії, так і на тактичному полі в інженерному містечку. На заняттях, що проводяться в інженерному містечку, окремі за змістом їх елементи проводяться на навчальних точках. У ході проведення польових занять комплексно проводяться елементи інших тактичних дисциплін, а саме «Загальна тактика», «Радіаційний, хімічний, біологічний захист підрозділів (у тому числі екологія)», «Військова топографія», «Бойова система виживання воїнів (у тому числі тактична медицина)».

Методика викладання занять повинна враховувати контекстність навчання. Методи навчання обирають науково-педагогічні працівники. Використання нових методик та методів навчання, нових педагогічних прийомів повинно обговорюватися на засіданні предметно-методичних комісій та на засіданні кафедри. Відпрацювання навчальних питань не повинно зводитися тільки до виконання нормативів з бойової підготовки. Зміст занять повинен підкріплюватися прикладами з досвіду бойових дій щодо відбиття російської агресії.

Одним з важливих питань є питання забезпечення місць проведення занять надійними укриттями для захисту особового складу від можливого повітряного удару противника.

Таким чином, враховуючи викладені фактори, які впливають на організацію і проведення занять з дисципліни «Інженерна підготовка» та певні рекомендації науково-педагогічним працівникам, слід очікувати повністю сформовані відповідні військово-професійні компетентності.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Дубовик Семен Олександрович,
викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

**АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ВИЩУ ОСВІТУ ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ В
НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА**

З початком російської агресії в Україну захист та самозахист громадян від обстрілів став однією з головних проблем для держави. Вторгнення російських окупантів викрило багато проблем в питаннях безпеки, які існували в Україні. Діюче законодавство та існуюча система захисту нашого населення не відповідає тій реальності, в якій опинилися громадяни.

Ситуація, яка виникла, вимагає детального аналізу. Безпека досягається проведенням єдиної державної політики в області забезпечення безпеки, системою заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру адекватним загрозам життєво важливим інтересам особистості, суспільства і держави. Виникає запитання про достатність знань та умінь щодо попередження, запобігання, зменшення рівня загроз та виживання у надзвичайних ситуаціях та повсякденній діяльності, і не тільки фахівцями але й кожною особою самостійно.

З усього цього випливає потреба комплексного підходу до системи освіти з питань безпеки у повсякденному житті та надзвичайних ситуаціях. Можна стверджувати, що на сьогодні систему освіти з безпеки в Україні, не створено, а отже і не розроблено механізм її функціонування.

Необхідність навчання різних категорій населення питанням безпеки прописано у низці нормативно-правових актів, але практично так і не налагодився взаємозв'язок різних рівнів освіти.

30 травня 2014 року Урядом прийнято рішення про скасування наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 жовтня 2010 р. № 969/922/216 “Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України”.

В результаті, це призвело до зниження державної підтримки викладання дисциплін з безпеки. Після відміни даного наказу, Міністерство освіти і науки України відсторонилося від регулювання викладання дисциплін із загальних питань безпеки, охорони праці та цивільного захисту, а поняття нормативних дисциплін було відмінено. Включення дисциплін з безпеки в

освітні програми вийшло з сфери виконання законодавства України і стало питанням, яке вирішується на рівні ВНЗ. Такі негативні тенденції продовжуються й сьогодні.

Кодекс цивільного захисту України реалізує конституційне право на безпеку громадян і регламентує викладання питань безпеки у системі освіти України. № 5403-IV від 02.10.2012. Цьому питанню присвячена глава 10 «Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях». Саме там йдеться про обов'язкове навчання студентів. Зокрема, у статті 41 зазначається, що «Навчання ... студентів на кожному рівні вищої освіти здійснюється за програмами навчальних дисциплін та планами об'єктових тренувань з питань цивільного захисту, за рахунок коштів, передбачених на фінансування закладів освіти»

Згідно п. 20. «Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» підготовка студентів вищих навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється за нормативними навчальними дисциплінами “Безпека життєдіяльності” та “Цивільний захист”.

Для сьогодні характерна тенденція на тотальне зменшення обсягів часу на вивчення дисциплін, щодо вивчення питань безпеки та здоров'я людини, та їх об'єднанням у різних комбінаціях. Широко практикується повне вилучення питань безпеки з магістерського рівня підготовки і перенесення вивчення питань безпеки на бакалаврський рівень.

Доцільно зазначити, що у військових ВНЗ в незначному обсязі вивчаються питання безпеки в навчальній дисципліні (або модулі) «Безпека військової діяльності», яка об'єднує «Безпеку життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі».

Такий підхід є наслідком відсутності єдиної концепції навчання загальним питанням безпеки у системі вищої освіти

Таким чином, в українській вищій освіті з питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту склалась непроста ситуація, яку коротко можна охарактеризувати як відсутність управління зверху, відсутність побажань роботодавців, та зневажливе відношення стосовно даних дисциплін у значної частини суспільства. Разом з тим, важливість даних дисциплін ні в кого не викликала сумніву і питання навчання загальним засадам безпеки, охорони праці та цивільного захисту з рівня розробників освітньої програми необхідно перекласти на загальнодержавний рівень.

Ключовими стейкхолдерами мали б стати центральні органи виконавчої влади України, зокрема, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна служба України надзвичайних ситуацій, Міністерство оборони України, Міністерство соціальної політики України. Кожен з них так чи інакше зацікавлений у практичному вирішенні питань безпеки та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

*Панфілов Юрій Іванович,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Яременко Федір Васильович,
викладач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ КОМАНДИРІВ ЩОДО АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО БОЙОВОЇ ОБСТАНОВКИ

В сучасних умовах вторгнення російської федерації на територію України актуальним і важливим є формування, підтримання та відновлення психічної стійкості особового складу до впливу негативних факторів війни. Прояви негативних психічних станів, бойові психічні травми, розлади фізичного і психічного здоров'я, хронічні психопатологічні зміни особистості, соціальна дезадаптація, асоціальна поведінка військовослужбовців є наслідком адаптивного реагування на вплив стрес-факторів бойової обстановки та потребує запровадження і проведення ефективних профілактичних заходів.

Шкідливий не сам стрес, а його надмірність! Надмірний стрес, коли людина не в змозі повністю адаптуватися до стресової ситуації та спричинених нею наслідків. Цей стан потребує залучення значних адаптаційних ресурсів, є руйнівним для організму і може зумовити дезадаптивну поведінку. Найпотужніші стресори в ході ведення бойових дій: смерть бойових побратимів – 50%; зовнішній вигляд важкопораненого (загиблого) – 29%; шумові та світлові бойові ефекти – 8%; палаюча військова техніка – 5%;

Рівень прояву бойового стресу зумовлюється: характером і важкістю події; минулим психологічним травматичним досвідом, отриманими раніше пораненнями, контузіями, фізичними травмами, актуальним станом фізичного та психічного здоров'я; терміном перебування в небезпечних умовах тощо

Напрямки роботи командира щодо пришвидшення адаптації військовослужбовців до бойової обстановки:

- ознайомити військовослужбовців з труднощами різних бойових ситуацій і способами управління своєю поведінкою за цих обставин;
- ознайомити підлеглих з тактикою і можливими діями імовірного супротивника і способами протидії йому, а також з тактикою дій своїх військ;
- добийтесь від підлеглих знання своїх обов'язків і можливостей бойової техніки;
- показуйте приклад стійкості, дисциплінованості, зразкового виконання завдань;
- демонструйте підлеглим свою професійну підготовленість і знання справи, чесність та порядність справжнього лідера;
- формуєте особистісні якості воїна, які відображають його стійку здатність долати труднощі сучасного бою, володіння своїми психічними станами і діями.
- забезпечуйте підлеглим нормальні умови життєдіяльності (належне харчування, вода та інші засоби першої необхідності, якісне медичне обслуговування й матеріально-технічну базу). Бережіть їх здоров'я та життя;
- будьте врівноваженим – завжди тримайте себе в руках, навіть коли емоції переповнюють;
- формуєте погляди й переконання, мотиви та настанови на необхідність і можливість подолання труднощів сучасної війни й успішного виконання бойового завдання;
- слідкуйте, щоб підлегли мали час і можливість для якісного сну та відпочинку;
- слідкуйте за проявами стресу та ознаками зниження стресостійкості у себе та підлеглих;
- пам'ятайте, що надмірні прояви страху та злості в бойових умовах – це типові ознаки бойового стресу;
- підлеглим з ознаками незначного стресу давайте можливість відпочити;
- перевіряйте надійність укриттів для безпеки особового складу;
- формуйте стійкі навички і вміння подолання труднощів сучасної війни,
- навчайте підлеглих керувати своїми психічними станами й діями;
- цікавтесь сімейними, матеріальними та іншими проблемами підлеглих, давайте їм можливість їх вирішувати, а за необхідності - допомагайте;
- забезпечуйте можливість отримання особовим складом пошти, офіційних новин та іншої перевіреної інформації, відкрито спілкуйтесь з підлеглими, забезпечуйте здорову внутрішню комунікацію у підрозділі;
- практикуйте та опануйте методи подолання стресу;
- тренуйте витримку підлеглих: проводьте з ними максимально реалістичні заняття, наближені до бойових;
- підтримуйте високий моральний і командний дух, вірність своєму підрозділу, сприяйте згуртуванню колективу.

Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»

*Пугач Вячеслав Вікторович,
викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Чепурний Вячеслав Петрович,
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, Харків)*

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДНИХ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ВІЙСЬКОВА ТОПОГРАФІЯ» У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ТА ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

За вимогами освітньої програми курсу професійної військової освіти базового курсу тактичного рівня L – 1А в ході вивчення навчальної дисципліни «Військова топографія» у тих, хто навчається повинна сформуватися військово-професійна компетенція ВПК-7 «Здатність визначати тактичні властивості місцевості при веденні бойових дій у різних умовах; працювати з топографічними картами та фотодокументами; орієнтуватися на місцевості за картою, без карти та за допомогою навігаційних приладів».

Але воєнні дії щодо відбиття повномасштабної агресії російської федерації Силами оборони України вносять певні корективи у структуру, зміст та кінцевий результат вивчення загальновійськових дисциплін, у тому числі і у «Військову топографію».

Вивчення місцевості та її тактичних властивостей в умовах бойових дій навіть у підрозділах первинної ланки відбувається за допомогою розвідувальних безпілотних літальних апаратів он-лайн та шляхом відео- і фотофіксації.

Для визначення координат на теперішній час стає характерним застосування навігаційних приладів та бойових систем управління тактичної ланки С2 (command and control), таких як «Кропива». На теперішній час система «Кропива» забезпечує:

доступ до електронної карти місцевості з відображенням власної позиції за GPS;
обмін даними з іншими абонентами системи;

рішення окремих розрахункових завдань, таких як розрахунок маршру, зони вогневого ураження або артилерійських поправок;

забезпечення взаємодії та передачі даних з засобів розвідки – БПЛА, радарними та звукометричними комплексами – в автоматичному режимі.

Для формування військово-професійної компетенції ВПК-7 структура і зміст навчальної дисципліни «Військова топографія» повинні враховувати тенденції часу, які формує російсько-українська війна. Необхідно відходити від паперових носіїв інформації про місцевість, якими є топографічні карти і навчати тому, що дійсно необхідно у військах.

*Подолька Олександр Олександрович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Ігнатівська Аліна Ігорівна,
кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

CHANGE OF THE MODERN PARADIGM UKRAINIAN LAW IN THE CONDITIONS OF MILITARY AGGRESSION FROM THE RUSSIAN SIDE

The security of the European continent (more precisely, with the threats of the head of the Russian Federation to use nuclear weapons - world security) is disturbed due to the events surrounding Ukraine, the Ukrainian state has been harmed by hostile forces from the Russian Federation and Belarus. Significant territorial losses in 2014 (the Autonomous Republic of Crimea, a large part of the Donetsk and Luhansk regions), hostilities throughout Ukraine in 2022 require exceptional efforts by Ukrainian society to eliminate the harmful causes of these events and their consequences. Undoubtedly, security is a defining function of the state, therefore, the facts of large losses in the specified industry indicate that this function is affected, and the Ukrainian state and society have been exposed to a mortal threat. . In Ukraine, it is not the first day that there has been a discussion about whether we should seek membership in the Alliance. A popular opinion is that instead of NATO, another format is needed, which would give Ukraine even firmer guarantees of protection. Actually, the last opinion is promoted by official gardeners.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

On March 17, 2022, the President of Ukraine V. Zelenskyi, in a speech before the US Congress, which was broadcast via video link, emphasized the need to create a new U24 defense union, as the current institutions react too slowly to aggression. "In this speech in Congress, I appealed both to the United States and to all the responsible countries regarding the creation of a new U24 association. A new alliance that will guarantee that every aggressor will receive a coordinated response from the world. Fast and efficient. At once. Not in weeks, months, years, but in the first 24 hours after the attack," said the Ukrainian President.

According to the Head of the Office of the President of Ukraine A. Yermak, it is necessary to make sure that no one even thinks about starting wars of aggression. In particular, Ukraine needs reliable comprehensive and binding security guarantees. Without it, any agreements with Russia will be only a truce, temporary and fragile.

Thus, since the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, we have observed new vectors of development of the modern paradigm of constitutionalism:

- the liberal doctrine, which played such a significant role in the humanistic orientations of states, needs significant correction today, taking into account a new approach to the concept of "state security".

- the need to significantly adjust the paradigm and consider ensuring the national security of the state not only as a characteristic of protection against threats, but also as social relations regulated by law, reflecting the state and development of national security objects.

- it is necessary to move from the practice of situational response to unexpected threats and dangers to a complex, long-term and scientifically based state policy in the field of national security with the maximum use of prognostic assessments.

- the paradigm of modern constitutionalism should be aimed at reviewing the structure, role and place of international organizations in the system of ensuring national security, which, although by their nature aimed at ensuring security, in practice proved unable to realize this function.

Тарасов Максим Юрійович,

*курсант Військово-юридичного інституту Національного
юридичного Університету імені Ярослава Мудрого*

Іващенко Сергій Миколайович,

*старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного*

юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(Україна, м. Харків)

РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України особлива увага спрямована на підготовку особового складу Збройних Сил до виконання своїх обов'язків. Сучасний бій ставить перед військовослужбовцями суворі випробування щодо їхніх фізичних і духовних здібностей. Вони повинні бути здатні ефективно протистояти екстремальним і вкрай неприємним умовам, зберігати сильну волю й рішучість і виконувати надане їм бойове завдання. Ведення бойових дій підрозділами Збройних Сил України спонукає до активного дослідження й удосконалення змісту фізичної підготовки з метою підвищення рівня фізичних якостей і прикладних навичок для ефективного виконання бойових завдань. Проблема якісної підготовки військовослужбовців до військово - професійної діяльності, особливо до ведення бойових дій в сучасних умовах, завжди була актуальною, а сьогодні набула надзвичайної важливості.

Спеціальна фізична підготовка і тренування бійця повинне проводитися систематично і безперервно в ході навчально-бойової підготовки, в діючих частинах після виконання бойових завдань, в перервах між 20 завданнями, при виведення частин і підрозділів з бою на відпочинок; в резервних і навчальних частинах і підрозділах - повсякденно при проходженні на будь-які заняття і поверненні з них; на спеціальних заняттях по стрійовій і фізичній підготовці ; на всіх заняттях з бойової підготовки, а також в години і дні масових спортивних заходів.

Виконання професійної діяльності військовослужбовцями потребує формування й забезпечення психологічної стійкості особового складу з метою захисту від негативного впливу різних факторів під час виконання службових завдань. Психологічна стійкість дозволяє вчасно реагувати на складнощі, постійні й непередбачені зміни обставин шляхом ефективного зниження рівня страху, тривоги й напруги, а також контролю емоційних проявів загалом, що

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

допомагає запобігти ризикованій поведінці, зберігає здоров'я й забезпечує успішне й ефективне виконання професійних завдань.

Участь у бойових діях – це сильний стрес, який викликає значні психологічні, фізіологічні й функціональні порушення організму й впливає на емоційно-вольову сферу військовослужбовця, сприяючи розвитку психосоматичних захворювань і патологічних реакцій. З досвіду відбиття широкомасштабної агресії РФ проти України виділяються основні стрес-фактори, які впливають на психологічну готовність військовослужбовців:

- ризик для життя і здоров'я;
- високий рівень фізичних навантажень;
- несприятливі природно-кліматичні умови;
- непередбачуваність обстановки тощо.

На сьогодні психологічна стійкість військовослужбовців перебуває в умовах надмірних випробувань, які пов'язані як з постійною напругою й готовністю відбити можливу атаку противника, так і з особливими умовами службово - бойової діяльності, що не дозволяють повністю відпочити й відновити емоційно-вольову сферу й психічне здоров'я. Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців є важливим компонентом системи формування психологічної стійкості й готовності до професійної діяльності, під час якої психологічна підготовка взаємодіє з фізичною і має значущий вплив на розвиток військово-професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Гончарук Діана Сергіївна,

*курсантка Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Ігнат'єва Аліна Ігорівна

*кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

**LEGAL ASPECTS OF GENDER EQUALITY IN THE SECURITY SECTOR
ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES FOR THE FUTURE**

Gender equality is a critical component of the security sector and a top social justice priority. Significant progress has been made in recent years in implementing legal norms to ensure equal

opportunities for men and women in this important area.

The introduction of a gender-sensitive approach in security sector curricula and training strategies is one of the most important achievements. This includes addressing gender aspects of military operations, women's participation in peacekeeping missions and their representation in governance.

However, there are challenges for the future that require our attention and action. First, it is important to continue to support and expand legal mechanisms that guarantee equal conditions for career development and promotion for women in the security sector.

To address issues of gender-based violence and harassment in the military, clear procedures must be established for responding to such cases, and support for victims and accountability for perpetrators must be ensured.

Creating an enabling environment where everyone, regardless of gender, has equal opportunities and can freely realize their professional potential it is also necessary.

Ukraine will overcome the challenges on its path to stability and security. Gender equality in the security sector is not only a matter of justice but also a strategically important aspect, that will significantly improve the sector's capacity and effectiveness.

Куртов Анатолій Ігорович,

*кандидат технічних наук, доцент, завідувач
кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Шевчук Назар Олександрович,

*курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

THE ROLE AND PLACE OF MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF PERSONNEL TRAINING FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Military educational institutions play an important role in the system of personnel training to ensure the security and defense capability of the state. Their functions and place are determined by the need to develop professional and moral qualities of personnel capable of effectively performing tasks in the field of defense. In this essay, we will consider the role and place of

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

military educational institutions in the personnel training system.

One of the main roles of military educational institutions is to provide professional training for junior officers and enlisted personnel. They provide students with in-depth knowledge in military sciences such as tactics, marksmanship, engineering, medicine, etc. In addition, these institutions form professional qualities necessary for leadership in conditions of stress and great responsibility.

Another important role is education of patriotism and military discipline. Students of military educational institutions acquire the skills of self-discipline, team spirit and devotion to their country. This is necessary for the formation of a highly moral and ethical individual who is able to serve the interests of his country.

Military educational institutions occupy a central place in the system of personnel training for national security. They interact with other educational and military institutions to ensure a full cycle of training from recruit to highly professional officer. An important component of the system is the constant modernization of military training programs in accordance with changes in threats and technologies. Ensuring relevance and a high level of training allows military educational institutions to effectively meet the challenges of the modern world. Military educational institutions interact with civilian institutions to provide an integrated approach to education and training. This includes cooperation with higher education institutions, research institutes and enterprises to share knowledge and advanced technologies. Engagement with the civilian sector also helps ensure the adaptation of military professionals to the needs of the peacetime labor market.

Military educational institutions play an important role in the formation of professional and moral qualities of personnel to ensure the security and defense capability of the state. Their role is not only to provide professional knowledge, but also to educate highly moral citizens who are ready to undergo military service and perform their duties with honor and dignity.

Сидяревич Ілля Вадимович

*курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Ігнат'єва Аліна Ігорівна

*кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного
інституту Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ROLE OF THE MILITARY LAW IN EDUCATION FOR SECURITY AND DEFENSE SECTOR PERSONNEL IN UKRAINE

Military law is essential in training personnel for Ukraine's security and defense sector. It's significance goes beyond legal aspects, as it also impacts the formation of professional ethics and skills of future leaders in the Ukrainian security and defense sector.

Military law is a crucial element of the personnel training system. It clearly outlines legal obligations and ethical principles that are necessary for the highly professional performance of duties in the security and defense sector.

The professional ethics enshrined in military law establish norms of behavior, loyalty to the state, and obligations to citizens, ensuring that our armed forces are always operating at the highest level of professionalism and expertise. Our training program adheres to international standards, creating personnel, who maintain high ethical and legal standards. We equip our staff with the necessary skills to confidently resolve ethical dilemmas in difficult situations.

Our curriculum includes modern methods of teaching ethics and law, and we use practical exercises and cases to solve ethical situations. Adhering to ethical standards is crucial in all aspects of activity, including Ukraine's security and defense sector.

Military law defines the rights and obligations of the actors in this sector. It is important to understand these aspects to form qualified professionals who can effectively apply legal norms and ethical traditions in real-life situations. New methods and tools of training can help acquire this understanding.

To ensure national security and defense and become responsible members of the international community, Ukraine must prioritize improving its military law training system in the face of complex challenges.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Романенко Максим Станіславович
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
Фівкін Петро Миколайович
начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Для забезпечення стійкості України перед численними викликами, важливо мати сформований ефективний сектор безпеки та оборони. Цей сектор має ґрунтуватися на реальних можливостях держави та бути готовим до негайного реагування на будь-які кризові ситуації. Російська Федерація веде проти України гібридну війну, використовуючи різноманітні методи, такі як дезінформація, кібератаки, та економічний тиск. Противники України постійно проводять інформаційні та інформаційно-психологічні кампанії, намагаючись дискредитувати Україну на міжнародній арені. 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, що стало серйозною загрозою для національної безпеки. Зростає кількість кібератак на державні та військові системи, а також на об'єкти критичної інфраструктури. Тероризм залишається однією з головних загроз світовій безпеці, і Україна не є винятком. З огляду на вищезазначені виклики, стає зрозуміло, що розвиток сектору безпеки та оборони є пріоритетом для України. Цей сектор має бути спроможним: захищати суверенітет та територіальну цілісність України; забезпечувати безпеку громадян; протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам; гарантувати стабільність та стійкість держави. Для досягнення цих цілей необхідно: збільшити фінансування сектору безпеки та оборони; модернізувати Збройні Сили України та інші силові структури; підвищувати рівень підготовки особового складу; покращити координацію між різними відомствами; співпрацювати з міжнародними партнерами.

Це вимагає вироблення власної цілісної системи реагування на внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці нашої держави (їх виявлення та нейтралізацію, а також

запобігання їх настанню у майбутньому). В межах функціонування такої системи важливого значення набуває оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони шляхом запровадження інтегрованої системи освіти для персоналу сектору безпеки і оборони, в межах якої мають бути одночасно дотримані принципи спеціалізації та індивідуалізації підготовки кадрів, орієнтованої на підвищення фахового рівня персоналу, запроваджено якісно нову культуру безпеки персоналу на основі принципів та стандартів Європейського Союзу та НАТО. Тобто на перший план виходить питання оптимізації підходів до проведення освітньої діяльності у межах сектору безпеки і оборони, орієнтованої на досягнення показників бойової підготовки за стандартами НАТО, інтенсифікацію підготовки та професіоналізацію особового складу, що у результаті має призвести до підвищення якості кадрового забезпечення сектору безпеки і оборони в цілому. Власне це і підкреслює актуальність проведення відповідного наукового дослідження.

Важливу роль в побудові стратегії розвитку кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони України, є саме контроль, адже нерідко тільки він мотивує посадовців виконувати свої повноваження на належному рівні та в повному обсязі. Відповідальність за законність і правопорядок у військових частинах і формуваннях лежить на командирів та юристах. Цю відповідальність неможливо нести без спеціальних знань.

Також одним із найважливіших чинників побудови професійного, вмотивованого кадрового потенціалу є його впевненість, що він захищений та матеріально забезпечений на гідному рівні. Для забезпечення цього фактору слід подбати про забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, гарантування якісного медичного обслуговування, підвищення рівня грошового забезпечення військовослужбовців, а також створення сприятливих умов для проходження військової служби.

Як і в будь-якій справі до проблеми слід підходити комплексно, і шукаючи шляхи її вирішення, слід охоплювати весь процес підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України, а тому силовим структурам України слід акцентувати свою роботу з кадровим складом на всіх етапах: прийом на роботу, навчання, професійна підготовка та перепідготовка. Важливо приділити особливу увагу мотивації, відповідності професійним вимогам, патріотичному вихованню та постійному вдосконаленню практичних навичок співробітників.

Для того, щоб втілити у життя вище зазначені ідеї та максимально якісно проводити підготовку кадрів для сектору безпеки і оборони України необхідна нова Стратегія державної кадрової політики у сфері безпеки і оборони України на декілька років вперед, але слід зауважити, щоб це був не дуже великий термін, адже виникнення нових проблем буде вимагати їх вирішення за іншими підходами.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Попередня Стратегія сприяла розвитку та функціонуванню системи кадрового забезпечення в державі; ефективній системі моніторингу потреб суспільства і держави у фахівцях із відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем підготовки, проте невирішеними залишилися питання про недосконалість механізму формування державного замовлення на підготовку фахівців збалансованої системи управління професійною орієнтацією молоді, об'єктивних принципів її відбору і навчання, повільні темпи впровадження сучасних технологій професійного розвитку; застосування наукових підходів, результатів наукових досліджень при формуванні та реалізації державної кадрової політики. Отже, сектор безпеки та оборони України потребує реформування та посилення, щоб протистояти численним викликам, з якими стикається країна, до сучасних проблем необхідно віднести російську військову агресію, зростання кібератак, пандемії захворювань. Серйозні проблеми можуть вирішити лише сильні, професійні фахівці, які знають свою справу та якісно навчені, тому прийняття нової стратегії кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони України є шляхом до якісного складу кадрів сектору безпеки і оборони України, які обов'язково зможуть вирішити складні питання.

*Пономаренко Павло Миколайович,
аспірант кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами імені академіка І. Язюна,
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»,
Кокорєва Діана Володимирівна,
слухачка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

MANAGERIAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM

In Ukraine's modern education system, the issue of determining criteria for assessing a graduate's readiness for professional activity is relevant. This is especially true for the training of future officers. Everyone is striving for the same goal, namely, to educate a comprehensively trained officer capable to work successfully in both peacetime and wartime.

A modern officer needs to have a high level of professionalism in various areas, including management, as he or she has to perform the duties of a leader. The quality of officers' management activities is determined by their managerial competence. The officer's influence on subordinates, his/her ability to take responsibility for decisions, create conditions for their implementation, organize the work of not only himself/herself but also the team, determine the stability of the units' performance in extreme conditions. Unfortunately, today many officers do not have the necessary professional, individual psychological qualities, managerial skills and abilities. Therefore, the issue of improving the efficiency of management activities by developing the managerial competence of cadets (students) of higher military educational institutions (hereinafter - HMES) in preparation for professional activities is becoming increasingly important.

In today's society, managerial competence is seen as an important component of the professional competence of a specialist in any field of activity. It is a prerequisite for the successful fulfillment of professional tasks, especially for officers. Therefore, in order for a cadet to be a successful officer after graduation from a military university, he or she must have a high level of managerial competence."

There are many approaches to the definition of the term "managerial competence" and some schools of thought consider it as a complex individual and professional formation that includes professional theoretical knowledge, practical skills, professional and personal and individual mental qualities. It ensures the readiness to effectively carry out management activities."

Instead, other scholars consider the term "managerial competence" through the goals, objectives and nature of military activities, their compliance with the social order of society, the multifunctionality of service and combat activities, which depends on the integrative nature of the result to be obtained. Thus, managerial competence includes professional and personal, socially significant qualitative characteristics of an officer, his personal qualities that are focused on continuous self-improvement and self-education.

In today's environment, effective management is a key factor in the successful fulfillment of military tasks by military units. In order for units to act in a coordinated and effective manner, they need to clearly understand their tasks and how to accomplish them. The main task of management is to ensure the interaction of all units and means involved in the combat mission execution in order to achieve the goal with minimal losses and in the shortest possible time."

Based on the analysis of approaches to understanding the terms "competence" and "managerial competence", P. Goncharov has developed a structural model of managerial competence of a military cadet. Let us briefly consider the content of the listed competencies highlighted in the structure of managerial competence.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

1. The motivational and value competence is represented as follows: knowledge of the essence of managerial activity; understanding of feelings, actions, and motives of other people's behavior.

2. Cognitive competence is reflected in the following: 1) cognition characterized by the formation of future officers' attitudes towards society, the social system as a whole, work, their profession, other people, themselves, and the performance of official tasks; 2) cognition of the meaning of the types of activities in which professional duty is formed, its personal content.

3. The activity competence is highlighted as follows: 1) skills and abilities to fulfill duties, legal and moral norms; 2) skills and abilities necessary for a future officer to build the right relationships between participants in management activities in a team; 3) skills that allow observing the feelings of other people, understanding the motives of their behavior and actions.

4. Reflective competence is represented as follows: 1) reflection of the relations system on the managerial competence of the officer; 2) assessment of the effectiveness of their preparation in a military higher education institution for the future social role of the officer-leader; 3) self-analysis of the conditions of managerial activity; 4) making adjustments to their further activities for self-development of managerial competence.

5. The emotional and volitional competence is justified as follows: 1) moral, business and managerial qualities of a officer-leader; 2) organizational and managerial skills that allow to create a favorable environment in the military team; 3) ability to form and unite the military team.

The analysis of domestic military research shows that the managerial competence of future officers, which is developed during their professional training, is a necessary component of professional competence. During their educational activities, cadets of military educational institutions master and acquire managerial competence in the course of mastering such disciplines as: "Leadership", "Military decision-making process (Troop leading procedure)", "Management of daily activities of units (including protection of state secrets)", "Fundamentals of military management (including NATO planning procedures)" and others. The implementation of these disciplines is a crucial factor in gaining managerial competence. This competence is defined as an integral system of interrelated and interdependent components that ensure the effective performance of an officer's management functions in accordance with his/her job responsibilities and the specifics of the military environment. The essence of the future officer's managerial competence includes knowledge of the relevant principles, forms and methods of managing the unit's personnel aimed at achieving successful performance of professional tasks.

*Паскалова Марина Ігнатівна,
кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри гуманітарних та соціально-економічних
наук Військової академії*

*Коваль Максим Володимирович,
курсант факультету підготовки спеціалістів
десантно-штурмових та морської піхоти військ
Військової академії (України, м. Одеса)*

ТРАДИЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ПІДГОТОВКИ ВОЇНА

Десантно-штурмові війська завжди гідно презентували українську військову спільноту й з початком повномасштабної військової агресії з боку Російської Федерації своїми діями ще раз довели свій статус еліти українського війська. Довго можна перелічувати переможні операції українських десантників захоплюючись їх мужністю, витримкою, бойовою міццю та безжалісністю по відношенню до ворога. Однак, ми усвідомлюємо, що такі результативні показники бойової діяльності не формуються виключно на ентузіазмі та силі волі, необхідна ретельна підготовка, яка базується на наполегливому навчанні та добрих десантних традиціях. Сьогодні хотілося б більш детально зупинитися саме на десантних традиціях, які покликані згуртувати представників даного роду військ, відчуті їх причетними до особливого братерства. Традиції є дієвим способом виховання та формування особистості воїна. Вони гартують характер, дарують відчуття причетності до чогось особливого та важливого, забезпечують почуття підтримки певного колективу. Тому підтримання традицій є особливо важливим елементом у підготовці тих хто завжди перший. Довгий час традиційним у десантників було підкреслено шанобливе ставлення до блакитного берету та тільняшки, ці атрибути були гордістю десантника права насіння яких треба було заслужити. Завдання, які вимагалося виконати, щоб мати права надіти особливий берет і тільняшку, були достатньо складними, що вже виокремлювало хлопців, як таких, що змогли зробити те що іншим не під силу. Ці атрибути овіювалися романтикою, про них складались пісні, передавались із покоління в покоління різні байки, які додавали гордості від сопричетності до цієї субкультури. Носінням тільняшки потягло за собою народження ще й такої традиції як, носіння десантників будь яку форми одягу у будь яку пору року із розтібнутими та розгладженими комірцями. Також, серед десантників було прийнято при вітанні бажати один одному міцного десантного здоров'я. Ще одним елементом традиції було читання клятви Десантника зранку, на вечірніх перевірках, або в честь якогось свята. Крім цих традицій були й інші менш помітні, але також

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

спрямовані на згуртування цього військового товариства. Однак, 21 листопада 2017 року відбулася не тільки чергова зміна назви цього роду військ, саме з цього часу українські десантники стали називатися десантно-штурмовими військами, але і відмова від традиційних десантних атрибутів таких як блакитний берет та тільняшка. Причин у цієї події багато, але найважливіша, на наш погляд, – це не бажання ідентифікувати себе таким самим чином як і російські десантники, які нехтуючи постулатами десантного братства заплямували свою честь напавши на нашу країну. Відмова від традиційних атрибутів нажаль дещо похитнула традиційні устої українських десантників, звісно ж честь та гідність, братерство та вірність боргу, так само залишились в пріоритеті, але все ж таки ця подія мала негативні відлуння на морально-психологічну складову. Розуміючи важливість традицій для такого роду військ як десантники, сучасна військова молодь намагається переосмислити традиції минувших років, винести і зберегти найкраще та започаткувати нові традиції які б сприяли ще більшому зміцненню «Завжди перших».

*Мороховський Микола Леонідович,
доцент кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

З 2014 року в історії українського війська розпочалася нова сторінка історії, яка вказувала на необхідність кардинального нового підходу до підготовки військових кадрів. Це було викликано, головним чином, більш ніж двадцятирічним послабленням обороноздатності України у всіх сферах зі сторони української влади з явним впливом третьої сторони ззовні.

Досвід збройних конфліктів останніх років та ведення бойових дій з відсічі збройної агресії російської федерації проти України свідчить, що обороноздатність держави повинна бути спроможна протистояти викликам сьогодення і майбутнього.

Отже, враховуючи виклики сьогодення підготовка кадрів має змінюватися, адаптуватися, вдосконалюватися. По перше, і це мабуть один з головних напрямків є питання посилення морально-психологічної та національно-патріотичної підготовки кадрів для

органів сектору безпеки і оборони України. Оскільки противник щоденно діє в інформаційному просторі України через проведення інформаційно-психологічних спеціальних операцій, в результаті яких відношення зі сторони окремих груп населення до Сектору безпеки і оборони України може втратити довіру, або навіть мати агресивний характер. По друге, постійна загроза життю та здоров'ю як самих військовослужбовців так і членів їх сімей, може призвести до нестабільності та розладів в психічних станах. Що вимагає додаткової уваги в цьому напрямку з боку командирів та кваліфікованих кадрів. По третє, формування відчуття відповідальності за прийняті рішення, і не менш важливо за бездіяльність осіб, що може призвести до втрат серед особового складу та невиконання поставлених завдань.

Бойовий досвід Сил оборони України за останні 10 років збройної агресії російської федерації проти України необхідно вивчати та застосовувати в системі підготовки кадрів всіх рівнів (індивідуальна підготовка, колективна, тактичного та оперативно-тактичного рівня), що надасть можливість забезпечити підготовку військовослужбовців та командирів з урахуванням обстановки на полі бою. Особливо під час підготовки необхідно застосовувати прийоми дій особового складу, командирів та органів управління в екстремальних умовах, за рахунок чого можливо виявити проблемні питання та скерувати подальшу підготовку для досягнення необхідного результату.

Не менш важливим елементом в підготовки кадрів є розуміння останніми необхідності своєчасної організації та забезпечення взаємодії між всіма елементами Сектору безпеки і оборони України, без чого неможливе ефективне виконання завдань. Саме завдяки взаємодії відповідних складових сектору безпеки і оборони можливо забезпечити підготовку кадрів, здатних оперативно та злагоджено реалізовувати спільні превентивні дії, вживати оперативні та інноваційні заходи стратегічного і тактичного характеру у напрямі протидії загрозам національній безпеці нашої держави.

Таким чином, вважаю що вдосконалення підготовки кадрів Сектору безпеки і оборони не втрачатиме актуальності, та вимагатиме впровадження більш адаптованих під реалії сьогодення і умов ведення бойових дій комплексів підготовки кадрів, здатних забезпечити потреби в кваліфікованих кадрах Сектор безпеки та оборони України.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Юз'як Владислав Віталійович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Ігнат'єва Аліна Ігорівна,
кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

**ADAPTATION OF INTERNATIONAL NORMS OF MILITARY LAW TO THE
PECULIARITIES OF MODERN CONFLICTS: CHALLENGES AND PERSPECTIVES
FOR UKRAINIAN PERSONNEL**

Modern conflicts require significant adaptation from traditional wars, which poses serious challenges to our security and defense personnel. Adapting international rules of military law to new realities is crucial.

The flexibility and adaptability of these norms must be considered to address the hybrid nature of many conflicts. Ukrainian personnel must be fully prepared to conduct operations in a non-linear environment where hostile actions may combine military, cyber, information, and hybrid aspects.

Furthermore, it is imperative to develop and enhance mechanisms for the application of international law in conflicts taking place in uncontrolled territories. This necessitates the implementation of new approaches and mechanisms of interaction to ensure the protection of human rights, effective arms control, and the safeguarding of innocent civilians.

The adaptation of international norms will facilitate the development of innovations and the use of modern technologies in the security sector. Advanced tools such as artificial intelligence, cyber defense, and drones can effectively address the challenges faced by our military and security services. Their implementation will undoubtedly enhance our capabilities and ensure our continued success.

Ukraine's personnel, with their challenging and unpredictable jobs, are fully committed to protecting the national interest and are well-equipped to navigate these complex issues with confidence and expertise. Integrating international military law norms with the specifics of modern conflicts is crucial for ensuring peace and security in the region and the world.

*Лещенко Денис Володимирович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

*Іващенко Сергій Миколайович,
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Реформування правоохоронних органів України зумовило необхідність переоцінки підготовки, організації та методів роботи з особовим складом, особливо в умовах воєнного стану. Ефективність у боротьбі з кримінальними правопорушеннями в цих складних умовах значною мірою залежить від їхньої фізичної підготовленості.

Останніми роками в Україні спостерігаються зміни у злочинній діяльності, що супроводжуються використанням злочинцями сучасної зброї та технологій. Ескалація небезпечних злочинів у поєднанні з офіційною статистикою та повідомленнями у засобах масової інформації підкреслює гостру потребу в тому, щоб правоохоронці були добре підготовлені фізично та психологічно. В умовах воєнного стану виклики, з якими стикаються офіцери сектору безпеки і оборони України, посилюються, що вимагає всебічного розуміння ролі фізичної підготовки у підготовці до складнощів боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Структурні зміни у злочинній діяльності свідчать про підвищення рівня суспільної безпеки, а організовані та заздалегідь підготовлені злочини демонструють зухвалість, витонченість та жорстокість. На професійну діяльність офіцерів сектору безпеки і оборони України впливає низка факторів, серед яких нервово-емоційне напруження, конфліктні ситуації, підвищена ймовірність реалізації небезпечних для життя сценаріїв. Аналіз показує, що непрофесіоналізм, психологічна невідповідність, недбалість і недисциплінованість сприяють загибелі та травмуванню особового складу.

Фізична підготовка постає як фундаментальна складова професійної підготовки офіцерів сектору безпеки і оборони України. Успіх правоохоронної діяльності тісно

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

пов'язаний зі здатністю особового складу керувати емоційними станами, проявляти мужність, рішучість та високий рівень фізичної підготовки.

Окрім фізичної підготовки, важливим для правоохоронців стає розвиток вольових якостей. До таких якостей належать здатність долати труднощі, наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність, самоконтроль, адекватність самооцінки, емоційна стійкість, психологічна надійність, готовність до ризику.

Фізична підготовка допомагає офіцерам сектору безпеки і оборони України вирішувати відповідні завдання, пов'язані з цими ситуаціями, такими як громадські заворушення, охорона кордонів та потенційні акти агресії. Бойові дії, що тривають в країні на теперішній час, включають в себе елементи гібридної війни, де застосовуються нетрадиційні стратегії. Фізична підготовка необхідна для того, щоб офіцери могли адаптуватися до ситуацій, що постійно змінюються. Фізична підготовка надає офіцерам необхідні навички для управління великими скупченнями людей, забезпечуючи безпеку як населення, так і правоохоронців.

Воєнний стан як правило передбачає співпрацю між правоохоронними органами та Збройними Силами України. Фізична підготовка сприяє підвищенню оперативної сумісності, забезпечуючи безперебійну координацію між різними підрозділами апарату безпеки, що є критично важливим аспектом забезпечення ефективного реагування на кримінальні правопорушення під час воєнного стану.

Під час воєнного стану життєво важливо підтримувати довіру суспільства до правоохоронних органів. Підготовлені на високому рівні і добре озброєні підрозділи сектору безпеки і оборони України передусім викликають довіру серед населення, переконуючи його в тому, що влада здатна забезпечити його безпеку навіть за складних обставин.

Таким чином, роль фізичної підготовки для українських поліцейських в умовах воєнного стану є незамінною, надаючи необхідні інструменти для подолання унікальних викликів, пов'язаних з геополітичним контекстом країни, та забезпечуючи ефективну боротьбу з кримінальними правопорушеннями в цих складних ситуаціях.

*Копил Вікторія Валеріївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Пономаренко Павло Миколайович,
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ПІДГОТОВКА УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Забезпечення національної безпеки України вимагає якісної та ефективної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. У зв'язку з посиленням геополітичних викликів, необхідно зосередитися на стратегічних передумовах, щоб зміцнити обороноздатність та забезпечити стабільність країни.

Одним з кроків у цьому напрямі є посилення спроможностей органів сектору безпеки і оборони. Це можливе через вдосконалення навчання, професіоналізацію служби, підвищення якості підготовки працівників та трансформацію професійної культури. Необхідно також забезпечити рівні права і можливості для чоловіків і жінок, вдосконалити кадровий потенціал та впровадити сучасні методи управління персоналом.

Урахування стандартів НАТО та Європейського Союзу, а також створення ефективної системи реагування, є важливими етапами. Зокрема, врахування досвіду відбиття повномасштабної агресії РФ, кіберзагроз, тероризму та пандемії COVID-19 вимагає відповідного підходу та підготовки.

Комплексна взаємодія між складовими сектору безпеки і оборони є ключовою умовою. Спільна підготовка сил оборони до стратегічних дій, рух опору та участь у міжнародних операціях також важливі для ефективного функціонування сектору.

Заклади вищої освіти мають важливу місію в цьому процесі, враховуючи досвід Європейського Союзу та НАТО. Важливо оновити підходи до навчання та розробити програми, які враховуватимуть сучасні загрози і підтримуватимуть національну безпеку та суверенітет.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Загалом, інвестування у підготовку кадрів для сектору безпеки і оборони визначає майбутнє країни та гарантує її захист від різних викликів. Активна співпраця між всіма рівнями сектору є ключем до успіху, адже тільки разом можна забезпечити ефективну реакцію на обставини, що змінюються та зберегти безпеку та стабільність.

*Чепурний Олексій Віталійович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Матющенко Сергій Яковлевич
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ЗМІНИ ЩОДО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ У ВВНЗ І ВВП ЗВО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Дана робота досліджує зміни, які відбуваються у відборі кандидатів у Військові ВНЗ та ВВП Збройних сил України під час введення воєнного стану. Проаналізовані основні аспекти цього процесу, включаючи законодавчу базу, процедури відбору, критерії відбору та його вплив на підготовку кадрів для Збройних сил України під час кризових ситуацій.

Введення воєнного стану в Україні вимагає змін у багатьох сферах життя країни, включаючи процес відбору та підготовки військових кадрів. У дослідженні розглядаються основні аспекти змін у відборі кандидатів у ВНЗ та ВВП ЗСУ під час воєнного стану. Під час воєнного стану відбір кандидатів у ВНЗ та ВВП ЗСУ здійснюється згідно зі спеціальною законодавчою базою, яка передбачає введення додаткових критеріїв та процедур відбору з метою забезпечення максимальної ефективності підготовки військових кадрів.

Умови воєнного стану вимагають швидкості та ефективності відбору кандидатів. Критерії відбору кандидатів під час воєнного стану можуть бути більш жорсткими та специфічними, враховуючи потреби Збройних сил у конкретний момент часу. До них можуть входити фізичні, психологічні, моральні та інші критерії, необхідні для успішного виконання військових обов'язків. Зміни у відборі кандидатів у ВНЗ та ВВП ЗСУ під час воєнного стану можуть впливати на якість та

склад кадрів, які навчаються в цих закладах. Вони можуть забезпечити більш ефективну підготовку військових кадрів, готових до дії у складних умовах воєнного конфлікту.

Зміни у відборі кандидатів у ВНЗ та ВНП ЗСУ під час введення воєнного стану є необхідним елементом мобілізації та підготовки військових кадрів для потреб Збройних сил України. Ці зміни вимагають комплексного підходу та врахування специфіки ситуації для забезпечення ефективної підготовки військового персоналу.

*Гашенко Сергій Васильович,
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Семенюк Володимир Іванович,
доцент кафедри загальновійськової та гуманітарної
підготовки факультету підготовки офіцерів запасу
за контрактом Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(Україна, м. Харків)*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ВВНЗ ТА ВНП ЗВО

Дослідження присвячено аналізу системи основних викликів та проблем, які виникають у процесі впровадження стандартів НАТО у військових вищих навчальних закладах. Розглянуті основна проблематика цього процесу, включаючи адаптацію навчальних програм, зміни у методиках навчання та виклики, пов'язані зі стандартизацією військової освіти.

Впровадження стандартів НАТО у військові вищі навчальні заклади є ключовим елементом стратегії України з підготовки військових кадрів відповідно до євроатлантичних стандартів. Проте цей процес супроводжується рядом викликів та проблем, які необхідно уважно враховувати. Однією з ключових проблем є необхідність адаптації існуючих навчальних програм до вимог та стандартів НАТО. Це включає в себе перегляд змісту курсів, впровадження нових дисциплін та методик навчання, що відповідають міжнародним стандартам. Викликом є також необхідність зміни методик навчання у військових вищих навчальних закладах.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Впровадження стандартів НАТО передбачає більший акцент на практичному навчанні, інтерактивних методах та сучасних технологіях, що вимагає перегляду існуючих підходів до навчання. Одним зі значущих викликів є обмеженість ресурсів, які можуть бути витрачені на впровадження стандартів НАТО у військові вищі навчальні заклади. Це може включати фінансові обмеження, відсутність кваліфікованого персоналу та нестачу сучасного обладнання. Проблемою є також необхідність забезпечення стандартизації військової освіти у відповідності до стандартів НАТО між різними військовими вищими навчальними закладами, що може вимагати складних координаційних заходів та співпраці між ними. Впровадження стандартів НАТО у військові вищі навчальні заклади є складним процесом, який супроводжується рядом викликів та проблем.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу та активної співпраці між військовими, цивільними та міжнародними партнерами з метою забезпечення якісної та ефективної підготовки військових кадрів.

*Мельник Ілля Володимирович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
Гашенко Сергій Васильович,
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

Національна гвардія України входить до складу сектора безпеки і оборони України та є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення терористичної

діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій.

Військове право – це комплексна галузь права, яка регулює суспільні відносини, пов’язані з організацією функціонування військових формувань та захистом держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Наприклад, стратегія розвитку Київського інституту Національної гвардії України передбачає інтернаціоналізацію освітньої діяльності у взаємодії з ВВНЗ країн партнерів НАТО, реалізація програми НАТО DEEP щодо вдосконалення військової освіти, активна та плідна співпраці з операцією UNIFIER (Об’єднана оперативно-тактична група Збройних Сил Канади) щодо удосконалення освітніх програм підготовки ЗВО, впровадження досвіду правоохоронної діяльності країн-членів Міжнародної асоціації сил жандармерії та поліції (FIEP) в програми загальновійськової підготовки. На цьому прикладі ми можемо бачити, що перед тим, як перейти до чогось нового, треба затвердити відповідні нормативно-правові акти. Саме за допомогою вивчення військового права військові юристи у майбутньому приводять усю діяльність, наприклад, військової частини, у відповідності до встановлених норм законодавства.

Гарним прикладом поєднання правничої освіти та військових навчальних компонентів – здобуття вищої освіти за ступенем бакалавр, з одночасним отриманням кваліфікації «офіцер тактичного рівня», також інноваційний підхід в організації освітньої діяльності – впровадження новітніх стандартів та навчальних технологій передового євроатлантичного досвіду підготовки військовослужбовців, призваного вирішувати сучасний комплекс завдань забезпечення безпеки і оборони держави, військового обов’язку та військової служби, в тому числі, у бойовій обстановці є Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Отже, військове право, що є комплексною галуззю права, – це перше, на що ми спираємося перед тим, як перейти до втілення стандартів НАТО у підготовку військовослужбовців. В умовах воєнного стану питання залишається актуальним та доцільним для розгляду у подальшому.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Кияновський Нікіта Олександрович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Гашенко Сергій Васильович,
старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО У НАВЧАННЯ
КУРСАНТІВ ВВНЗ ТА ВВП ЗВО**

У даному дослідженні пропонується розглянути процес впровадження стандартів НАТО у навчальний процес Військових ВНЗ та ВВП ЗВО України. Розглянуті основні аспекти цього процесу, включаючи необхідність адаптації вітчизняної системи освіти до міжнародних стандартів, методи та підходи до впровадження стандартів НАТО, а також його вплив на підготовку майбутніх офіцерів Збройних сил України.

Україна, як країна, що прагне до інтеграції в євроатлантичні структури, зобов'язана відповідати стандартам НАТО не лише в області оборони, а й у сфері освіти та підготовки військових кадрів. Впровадження стандартів НАТО у навчальний процес є важливим етапом цього процесу. Впровадження стандартів НАТО у навчальні програми ВНЗ та ВВП зово передбачає не лише врахування вимог міжнародних стандартів, а й адаптацію вітчизняних програм та методик навчання до вимог НАТО. Це передбачає не лише зміну змісту навчальних курсів, а й використання сучасних методів та технологій навчання.

Процес впровадження стандартів НАТО у навчальні програми може бути реалізований через проведення аналізу та порівняння вітчизняних та міжнародних стандартів, розробку нових навчальних програм та планів навчання, організацію тренінгів та семінарів для викладачів та студентів, а також створення міжнародних партнерств та обміну досвідом з іншими країнами-членами НАТО.

Впровадження стандартів НАТО у навчальні програми ВНЗ та ВВП ЗВО позитивно впливає на підготовку майбутніх офіцерів, забезпечуючи їм доступ до сучасних знань та методів військової науки, а також сприяє підвищенню міжнародного престижу української системи військової освіти.

Впровадження стандартів НАТО у навчальний процес ВНЗ та ВНП ЗВО є важливим етапом на шляху до підвищення якості освіти та підготовки військових кадрів відповідно до міжнародних стандартів та вимог. Цей процес вимагає комплексного підходу та активної співпраці між установами освіти, військовими структурами та міжнародними партнерами з метою досягнення найвищих результатів у підготовці кваліфікованих військових фахівців.

Піпа Олександр Євгенович,

*слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Гашенко Сергій Васильович,

*старший викладач кафедри загальновійськових
дисциплін Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Для ефективного функціонування сектору безпеки і оборони в Україні надзвичайно важливим є створення сприятливих умов для розвитку безпекових можливостей нашої країни та формування безпечного середовища, яке зможе вчасно реагувати на різноманітні кризові ситуації. Це включає в себе гібридну війну, інформаційний та інформаційно-психологічний вплив для формування негативного уявлення про Україну на міжнародній арені, спроби дестабілізувати політичну та економічну ситуацію в країні, військове вторгнення на територію нашої держави 24 лютого 2022 року, кіберзагрози, міжнародний тероризм та інші загрози, такі як недостатній захист прав власності.

Процес впровадження стандартів НАТО у навчальні програми може бути реалізований через проведення аналізу та порівняння вітчизняних та міжнародних стандартів, розробку нових навчальних програм та планів навчання, організацію тренінгів та семінарів для викладачів та студентів, а також створення міжнародних партнерств та обміну досвідом з іншими країнами-членами НАТО.

Одним з ключових етапів у забезпеченні національної безпеки та захисту прав і свобод громадян є посилення інституційних, оборонних та безпекових можливостей органів, що належать до сектору безпеки і оборони. Це можна досягти, зокрема, шляхом

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

підвищення рівня підготовки персоналу сектору безпеки і оборони, професіоналізації служби у цих органах, покращення якості та інтенсивності навчання працівників сектору безпеки і оборони, зміни професійної культури, забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків, підвищення кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони, впровадження сучасних процедур управління персоналом, удосконалення процедур набору і кар'єрного росту в органах сектору безпеки і оборони, впровадження стратегічного планування у сфері управління людськими ресурсами, оновлення підходів до підготовки персоналу органів сектору безпеки і оборони з врахуванням стандартів НАТО та країн-членів Європейського Союзу, створення ефективної системи реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці та інше.

Це вимагає створення цілісної системи реагування на внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці України, що включає в себе їх виявлення, нейтралізацію та запобігання у майбутньому. Оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є ключовим у цьому процесі, зокрема шляхом впровадження інтегрованої системи освіти для персоналу, де одночасно дотримуються принципи спеціалізації та індивідуалізації навчання, спрямованої на підвищення фахового рівня персоналу. Також важливе впровадження нової культури безпеки серед персоналу, що ґрунтується на принципах та стандартах Європейського Союзу та НАТО.

Підготовка кадрів для органів сектору безпеки і оборони в Україні здійснюється у вищих навчальних закладах (далі - ВНЗ) за специфічних умов навчання, які регулюються відповідними центральними органами виконавчої влади. Виникає проблема подвійного підпорядкування, оскільки ці ВНЗ перебувають під управлінням Міністерства освіти і науки України, а також мають враховувати вимоги Національного агентства з питань забезпечення якості вищої освіти. Це ускладнює їх реформування в контексті відповідних процесів. Зазначені проблеми включають наступне: не всі ВНЗ, що готують кадри для сектору безпеки і оборони, можуть забезпечити повний відкритий характер свого функціонування через необхідність навчання у спеціальних дисциплінах, які містять конфіденційну інформацію; неможливо повністю гарантувати автономію ВНЗ, що готують кадри для сектору безпеки і оборони, через специфіку окремих організацій, що входять до цього сектору; вимоги щодо відкритості під час атестації студентів у ВНЗ, які готують кадри для сектору безпеки і оборони, не завжди можна повністю виконати через конфіденційність деяких навчальних матеріалів; спеціалізація може бути неминучою через однакові стандарти вищої освіти, що може ускладнити реалізацію специфічної програми

навчання для сектору безпеки і оборони.

Ефективна підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони неможлива без налагодження комплексної взаємодії між усіма складовими цього сектору. Досягти цього можливо через підвищення якості та інтенсивності спільної підготовки сил оборони до проведення стратегічних дій, таких як стратегічне розгортання, територіальна оборона, рух опору та участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Це дозволить забезпечити підготовку кадрів, здатних ефективно виконувати спільні превентивні дії, вживати оперативні та інноваційні заходи стратегічного і тактичного характеру для протидії загрозам національній безпеці.

Отже, проблема вдосконалення підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони залишається актуальною, оскільки ці працівники мають ключове значення для забезпечення законності та правопорядку в державі, захисту прав і свобод громадян, а також інтересів держави від незаконних посягань і забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим усі компоненти сектору безпеки і оборони, які мають заклади освіти у своєму підпорядкуванні, повинні приділяти належну увагу підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно виконувати завдання правоохоронного та оборонного характеру, щоб забезпечити безпеку та стабільність в країні.

СЕКЦІЯ 3.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО У ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО

*Бабарицький Олександр Васильович,
кандидат економічних наук, заступник начальника
Військово-юридичного інституту з навчальної та
наукової роботи – начальник навчального відділення
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Калузін Павло Павлович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

MANAGEMENT OF UNIT ACTIVITIES ACCORDING TO NATO STANDARDS

In today's ever-evolving security landscape, military forces worldwide are increasingly adopting NATO standards to enhance interoperability, efficiency, and effectiveness. One critical aspect of this adoption is the management of unit activities in line with NATO's guidelines and protocols. This article delves into the importance of adhering to NATO standards in managing military unit activities, highlighting its significance in modern defense strategies.

NATO Standards in Military Operations: NATO, as an alliance of nations committed to collective defense, has developed comprehensive standards to ensure cohesion and cooperation among member states' armed forces. These standards encompass various aspects of military operations, including planning, execution, logistics, communication, and interoperability. Adhering to these standards facilitates seamless cooperation and coordination during joint operations and multinational exercises.

Key Elements of NATO Standards: Effective management of unit activities according to NATO standards involves several key elements:

Training and Education: Units must undergo rigorous training and education programs aligned with NATO's standards to develop necessary skills and competencies. This includes specialized training in areas such as tactics, techniques, procedures, and equipment operation to ensure readiness for multinational deployments.

Command and Control (C2): NATO emphasizes standardized command structures and procedures to streamline decision-making processes and enhance operational effectiveness. Units must adhere to NATO's C2 principles, including clarity of command relationships, unity of effort, and flexibility in adapting to changing situations. Interoperability: Interoperability is paramount in multinational operations involving NATO member states and partner nations. Units must operate seamlessly with allied forces, leveraging common procedures, communication protocols, and equipment interfaces. This requires extensive coordination and integration efforts at both the tactical and strategic levels.

Logistics and Support: NATO standards dictate robust logistics and support systems to sustain military operations effectively. Units must ensure efficient supply chains, maintenance processes, medical support, and transportation capabilities to meet operational requirements promptly. Benefits of Adhering to NATO Standards: Adopting NATO standards in managing unit activities offers several significant benefits:

In an increasingly complex security environment, adherence to NATO standards in managing unit activities is crucial for ensuring military readiness, interoperability, and effectiveness. By embracing NATO's principles and guidelines, military forces can enhance their capabilities, strengthen alliances, and better address the evolving challenges of modern.

Фівкін Петро Миколайович

*начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ БЕЗПЕКОВИХ ГАРАНТІЙ ТА РОЗВИТКУ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

На протязі останніх місяців Україна наблизилася до укладання міжнародних договорів про співробітництво у сфері безпеки (безпекових угод) з провідними державами світу, в яких передбачається надання міжнародних безпекових гарантій Україні у разі повторної збройної агресії проти нашої держави.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

На даний час такі міжнародні договори про співробітництво у сфері безпеки вже укладено з Великобританією, Францією, Німеччиною та Італією, на черзі укладення таких безпекових угод з Канадою, США, Норвегією та іншими державами.

Укладення зазначених договорів відбувається на основі Рекомендацій щодо міжнародних гарантій безпеки для України від 13 вересня 2022 року (так званий Київський безпековий договір (THE KYIV SECURITY COMPACT) (далі - Рекомендації).

У Рекомендаціях міститься заклик до створення Київського безпекового договору – спільного документа про стратегічне партнерство, який об'єднає Україну та держави-гаранти і вони передбачають багаторівневий підхід до гарантій. Очікується, що основна група союзників візьме на себе чіткі зобов'язання щодо підтримки Збройних Сил України, а ширша група надасть невійськові гарантії, побудовані довкола санкційних механізмів.

У Рекомендаціях передбачено наступне:

найсилнішою гарантією безпеки для України є її здатність захищатися від агресора відповідно до статті 51 Статуту ООН. Для цього Україні потрібні ресурси на утримання потужних Збройних Сил, здатних протистояти збройним силам та іншим воєнізованим формуванням Російської Федерації;

для цього потрібні багаторічні стабільні інвестиції в оборонно-промислову базу України, масштабована передача зброї та розвідувальна підтримка з боку союзників, інтенсивні тренувальні місії та спільні навчання під егідою Європейського Союзу й НАТО.

гарантії безпеки мають бути ствердними та чітко сформульованими; вони окреслюватимуть низку зобов'язань, узятих групою гарантів разом з Україною. Гарантії мають бути політично та юридично обов'язковими для виконання на основі двосторонніх угод, але об'єднані в межах спільного документа про стратегічне партнерство під назвою «Київський безпековий договір»;

договір об'єднає основну групу країн-союзників та Україну. Ця група держав-гарантів може складатися зі США, Великої Британії, Канади, Польщі, Італії, Німеччини, Франції, Австралії, Туреччини, а також країн Північної Європи та Балтії, Центральної та Східної Європи;

пакет гарантій містить як превентивні заходи військового, фінансового, інфраструктурного, технічного, інформаційного характеру для уникнення нової агресії, так і заходи, які мають бути вжиті невідкладно у разі нового посягання на суверенітет і територіальну цілісність України. Крім того, структура Київського безпекового договору передбачає повноцінний санкційний пакет проти країни-агресора, а також може містити

додаткові компоненти, як-от угоди про забезпечення України сучасними системами ППО/ПРО, регіональні угоди про безпеку в Чорному морі тощо;

гарантії безпеки не замінюють прагнення України вступити до НАТО. Це прагнення закріплене в українській Конституції і є суверенним рішенням України. Також Україна прямує до членства в ЄС. Набувши його, вона зможе користуватися положеннями про взаємну оборону. Членство в НАТО та Європейському Союзі значно зміцнить безпеку України в довгостроковій перспективі. Гарантії, окреслені сьогодні, жодним чином не підривають цю мету, а спрямовані на забезпечення України можливостями для стримування збройного нападу чи акту агресії, а в разі нападу – захисту суверенітету, територіальної цілісності та безпеки за будь-яких обставин.

Указом Президента України від 22 лютого 2024 року № 88/2024 затверджене Положення про Спеціального уповноваженого Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантії та розвитку сил оборони України (далі – Положення № 88/2024).

Відповідно до пунктів 1, 5, 6 Положення № 88/2024 Спеціальний уповноважений Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантії та розвитку сил оборони України (далі – Спеціальний уповноважений) призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України; робота Спеціального уповноваженого спрямовується Президентом України через Керівника Офісу Президента України; пропозиції щодо кандидатури на посаду Спеціального уповноваженого вносяться на розгляд Президентіві України Керівником Офісу Президента України, а організаційне та технічне забезпечення діяльності Спеціального уповноваженого здійснюється Державним управлінням справами. На даний час Указом Президента України від 13 лютого 2024 року № 79/2024 призначено Мойсюка Євгена Георгійовича.

Пункт 3 Положення № 88/2024 визначає, що основним завданнями Спеціального уповноваженого є:

- 1) аналіз питань, пов'язаних із реалізацією міжнародних безпекових гарантії та розвитком сил оборони України, та причин виникнення відповідних проблемних питань, внесення пропозицій щодо шляхів їх вирішення;
- 2) моніторинг реалізації міжнародних безпекових гарантії та внесення в установленому порядку Президентіві України пропозицій щодо покращення стану їх втілення;

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

3) підготовка Президентові України пропозицій щодо забезпечення узгодженості дій державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій у частині, що стосується розвитку сил оборони України та нарощування їх спроможностей;

4) участь у підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на розвиток сил оборони України та забезпечення реалізації міжнародних безпекових гарантій;

5) участь у підготовці матеріалів до заходів за участю Президента України, у тому числі міжнародного характеру, з питань, що стосуються міжнародних безпекових гарантій, розвитку сил оборони України.

З метою виконання покладених завдань пунктом 4 Положення № 88/2024 Спеціальному уповноваженому надані такі права:

1) ініціювати підготовку проєктів актів Президента України з питань, що належать до його компетенції;

2) вносити пропозиції щодо розвитку міжнародної співпраці з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України;

3) сприяти реалізації домовленостей щодо міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України;

4) здійснювати за дорученням Президента України взаємодію з центральними органами виконавчої влади, а також іншими державними органами, установами і організаціями у відповідній сфері;

5) запитувати та одержувати від консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України, необхідні інформацію, документи, матеріали;

6) брати участь у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України, а також у проведенні круглих столів, нарад та інших заходів з питань, що належать до компетенції Спеціального уповноваженого;

7) брати участь у співробітництві з представництвами іноземних держав, міжнародних організацій, науковими установами, аналітичними центрами з питань, що належать до його компетенції;

8) використовувати в установленому порядку державні, у тому числі урядові, системи зв'язку і комунікацій, мережі спеціального зв'язку та інші технічні засоби.

Проблемними питаннями у виконанні завдань Спеціального уповноваженого можуть бути наступні:

1. Питання реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України є діаметрально протилежними за своїм наповненням, шляхами вирішення і реалізації.

2. Викликає сумніви наявність у Спеціального уповноваженого технічних можливостей і ресурсів для виконання таких завдань, які стосуються, зокрема, аналізу питань, пов'язаних із реалізацією міжнародних безпекових гарантій та розвитком сил оборони України, та причин виникнення відповідних проблемних питань, внесення пропозицій щодо шляхів їх вирішення; моніторингу реалізації міжнародних безпекових гарантій та внесення в установленому порядку Президентіві України пропозицій щодо покращення стану їх втілення; підготовки Президентіві України пропозицій щодо забезпечення узгодженості дій державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій у частині, що стосується розвитку сил оборони України та нарощування їх спроможностей.

У зв'язку з цим, є очевидним, що можуть виникнути практичні труднощі у реальному виконанні Спеціальним уповноваженим завдань, визначених Положенням № 88/2024.

Водночас вбачається за доцільне, щоб завдання, покладені Положенням № 88/2024 на Спеціального уповноваженого, виконувала Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО України), яка згідно частини першої статті 107 Конституції України і статті 1 Закону України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР «Про Рада національної безпеки і оборони» (далі – Закон № 183/98-ВР) є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентіві України.

Для виконання зазначених завдань у РНБО України є необхідні технічні можливості і ресурси у Апараті РНБО України, який здійснює інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення її діяльності та підпорядковується Секретареві РНБО України (частина перша статті 8 Закону № 183/98-ВР). Зазначене можливо реалізувати шляхом внесення таких змін до Закону № 183/98-ВР, а саме:

1. Частину першу статті 3 Закону № 183/98-ВР доповнити пунктом 4 наступного змісту: «4) координація та здійснення контролю за реалізацією міжнародних безпекових гарантій та розвитком сил оборони України.».

2. Частину першу статті 4 Закону № 183/98-ВР доповнити пунктом 9 наступного змісту: «9) координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України;».

3) У зв'язку з чим пункти 9 – 12 частини першої статті 4 Закону № 183/98-ВР вважати пунктами 10 – 13 частини першої статті 4 Закону № 183/98-ВР.

*Передерій Олександр Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри військового права Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (Україна, м.
Харків)*

КОМПЕТЕНЦІЯ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІЙСЬКОВОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку складових Сектору безпеки і оборони України і, зокрема, Збройних Сил України, актуальним є комплексне запровадження стандартів НАТО у військове управління і організацію функціонування військових сил і підрозділів. У контексті бойової підготовки військ впровадження стандартів НАТО є запорукою їх ефективності та високого рівня бойових спроможностей. Відповідно, формування і реалізація чіткої державної політики у галузі військової стандартизації є першочерговим завданням усієї системи державних інституцій і органів військового управління, на які покладено втілення відповідного завдання.

У відповідності до Положення про військову стандартизацію, яке затверджене Наказом Міністерства оборони України від 24 лютого 2020 року № 56 визначає систему цілей політики військової стандартизації. Основною з них є досягнення, підтримання та удосконалення взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сил оборони зі збройними силами НАТО та держав - членів НАТО. Це досягається шляхом запровадження стандарту НАТО (стандарту у сфері оборони держави - члена НАТО) в організацію і функціонування складових Сектору безпеки і оборони. Слід зауважити, що з організаційної точки зору запровадження стандарту НАТО передбачає реалізацію складного комплексу заходів, що включає вивчення та прийняття рішення про застосування у секторі безпеки і оборони положень (норм, вимог) стандарту НАТО, прийняття до прямого застосування або розроблення на основі стандарту НАТО, відповідного акту законодавства чи документа з військової стандартизації (внесення відповідних змін та доповнень до чинних документів), надання йому чинності в установленому порядку, застосування розробленого документа в діяльності складових сектору безпеки і оборони України.

Суб'єктами реалізації політики військової стандартизації є достатньо широке коло органів військового управління і інших установ. Зокрема, це Міністерство оборони України,

Генеральний штаб Збройних Сил України, органи військового управління, безпосередньо їм підпорядковані, інші утворені відповідно до законів України військові формування, органи військового управління безпосередньо їм підпорядковані, центральні та інші органи виконавчої влади, правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями або їх структурні підрозділи; організації з військової стандартизації; підприємства, установи та організації всіх форм власності, які виконують роботи та надають послуги для потреб оборони; міжвідомчі робочі групи та робочі групи з військової стандартизації тощо.

Міністерство оборони України як центральний орган виконавчої влади наділене широкою компетенцією щодо реалізації політики військової стандартизації. Так, загальне керівництво військовою стандартизацією здійснює заступник Міністра оборони України (згідно з розподілом обов'язків) через орган військової стандартизації. Окрім зазначеного, до компетенції Міністерства оборони в частині військової стандартизації належить:

- координація діяльності з військової стандартизації;
- розробка і подання пропозицій до програм робіт із військової стандартизації;
- замовлення розроблення військових стандартів і змін до них;
- розроблення, перевірка, перегляд військових стандартів і зміни до них та надання пропозиції щодо їх скасування;
- розгляд, надання відгуків та погодження проєктів військових стандартів;
- застосування військових стандартів;
- оприлюднення і розповсюдження розроблених військових стандартів;
- адаптація військових стандартів до сучасних досягнень науки і техніки;
- запровадження стандартів НАТО (стандарти у сфері оборони держав-членів НАТО);
- участь у роботі робочих груп НАТО зі стандартизації;
- надання пропозицій з питань міжнародного співробітництва у сфері військової стандартизації;
- створення фондів військових стандартів;
- взаємодія з питань військової стандартизації з іншими суб'єктами військової стандартизації;
- інформування про хід виконання робіт із військової стандартизації;
- визначення організації з військової стандартизації та напрями їх діяльності;
- створення робочих груп з військової стандартизації.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Слід акцентувати увагу на тому, що базовим компонентом компетенції Міністерства оборони є нормотворчі функції. Зокрема, Міністерство оборони України відповідає, перш за все, за забезпечення нормативно-правового регулювання відносин у сфері військової стандартизації, встановлення порядку розроблення, прийняття, внесення змін, скасування, відновлення дії, оприлюднення, запровадження та застосування військових стандартів, визначення органу військової стандартизації з числа підпорядкованих органів військового управління. Разом із тим, «класичною» проблемою, що гальмує реалізацію політики військової стандартизації є неузгодженість нормативних документів, які регламентують діяльність Збройних Сил України між собою, а також невідповідність потребам військової підготовки термінів і визначень, що у них містяться. Запорукою подолання зазначеної проблеми є консолідація зусиль військового керівництва і наукової спільноти задля розробки оптимальних правотворчих пропозицій, спрямованих на удосконалення правового поля реалізації політики військової стандартизації в Україні.

*Larysa Sazanova,
senior lecturer of the department of foreign languages
of faculty No.4 Kharkiv National University of
Internal Affairs (Ukraine, Kharkiv)*

IMPLEMENTATION OF NATO STANDARDS AS A PRIORITY TASK FOR UKRAINE

The introduction of NATO standards in the security and defense sector is one of the priority tasks for Ukraine to join the Alliance. The integration of Ukraine and NATO involves the implementation of NATO military standards and defense standards of NATO member states into national legislation.

Current legislation reflects the complex nature of this international legal phenomenon narrowly which considers approaches to understanding and normative definition of the essence of the multi-level NATO standardization system.

To improve the process of implementing NATO standards, legal definition should be included in the national legislation. It is also necessary to develop a Ukrainian-English glossary “Ukraine – NATO” which should contain terminology in the field of security and defense. It would greatly simplify the activities of personnel in the performance of their functional tasks.

The tasks regarding the implementation of NATO standards in the activities of the Ministry of Defense and the Armed Forces of Ukraine are defined by legislation (the Law of Ukraine “On

National Security of Ukraine”) and strategic defense documents of Ukraine (“The National Security Strategy of Ukraine”, “The Strategic Defense Bulletin”, “The Military Doctrine of Ukraine”).

The priority of the introduction of standards is determined by the packages of Ukraine - NATO Partnership Goals. About 1,200 units of NATO standards are only a small part of NATO documents that are aimed exclusively at ensuring the achievement of operational and technical interoperability of the defense forces. Annual national programs under support of the Ukraine-NATO Commission contain only two sections devoted to defense, military, and security issues. All other chapters cover political, economic, resource and legal issues.

These issues are regulated by NATO’s governing documents (decisions, policies, memoranda of the North Atlantic Council and top governing bodies of NATO such as NATO Military Committee, NATO Strategic Operations Command, International Military Headquarters). They are also expected to be developed by the Partnership Goals.

192 documents have been developed (128 NATO standards have already been implemented, based on the provisions of which 145 national and military normative legal acts and normative documents have been developed. A positive decision was made regarding their adoption and implementation in 2021-2025. At the same time, other NATO standards are under development.

*Корнієнко Валерій Олексійович,
кандидат юридичних наук, доцент, старший
науковий співробітник науково-дослідного відділу
правових проблем у сфері міжнародного
співробітництва Центру воєнно-стратегічних
досліджень Національного університету оборони
України (Україна, м. Київ)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІТИКИ ВІДНОСИН З НАТО ТА ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Незважаючи на існування таких важливих документів, що визначають відносини з НАТО, як Хартія про особливе партнерство між Україною і НАТО, участь у різноманітних правових механізмах такої програми як “Партнерство заради миру”, наразі Україна не має єдиного на законодавчому рівні документа, що визначав би політику відносин з НАТО для всіх складових сектору безпеки і оборони, їх права і обов’язки суб’єктів та можливість самостійно розвивати відносини з НАТО. Зазначене обумовлює необхідність розроблення

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

національної концепції, яка повинна визначити сутність, мету, принципи, підходи, цільові настанови, методи та механізми використання можливостей НАТО, інших міжнародних безпекових організацій та окремих країн щодо військової допомоги (підтримки) сил безпеки і оборони України. Найважливіші положення цієї концепції мають слугувати основою розроблення інших керівних документів нормативного регулювання, які конкретизують цілі та завдання окремих суб'єктів сектору безпеки і оборони, передусім визначення необхідності воєнної допомоги для виявлення, запобігання і нейтралізації воєнних загроз.

Є позиція, що під підтримкою (допомогою) силам безпеки і оборони України розуміють дії або заходи НАТО (окремих держав-членів НАТО) та інших безпекових організацій, що здійснюються на основі документів двостороннього (багатостороннього) співробітництва в рамках державних програм і планів співробітництва та спрямовані на започаткування або просування ініціатив, реалізація яких сприяє реформуванню та розвитку суб'єктів сил безпеки і оборони України побудові ефективної системи забезпечення воєнної безпеки в інтересах зміцнення національної безпеки та сприяння безпеки і стабільності в Європі. Наукові фахівці говорять і про те, що складність вирішення такого завдання полягає в тому, що застосування інструментів (механізмів) надання воєнної допомоги за різних обставин може бути просто неможливим, або вони тільки тимчасово не можуть бути реалізовані протягом певного часу. Отже, необхідно вибудовувати гнучку систему (комбінацію) заходів у рамках різних форматів підтримки, яка буде адекватна реаліям процесу протидії воєнним загрозам "гібридного" характеру.

Зазначене дає підстави для розроблення пропозицій щодо змістовної частини "Концепції використання можливостей НАТО та інших безпекових організацій щодо підтримки сил безпеки і оборони України", як документа, який дасть змогу виробити Стратегію діяльності СБОУ щодо отримання підтримки (з боку НАТО, безпекових організацій та окремих країн) та інші програмні документи поза межами таких механізмів співробітництва, як Рада Україна–НАТО, Спільної групи Україна–НАТО з питань воєнної реформи тощо.

*Бабарицький Олександр Васильович,
кандидат економічних наук, заступник начальника
Військово-юридичного інституту з навчальної та
наукової роботи – начальник навчального відділення
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Кирилюк Анастасія Миколаївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

UNDERSTANDING NATO STANDARDS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE'S ADAPTATION

The process of understanding and implementing NATO standards presents Ukraine with a spectrum of challenges and opportunities.

Ukraine's adaptation to NATO standards requires a comprehensive understanding of the organization's protocols, along with the ability to address unique national defense needs.

Despite facing obstacles such as resource constraints and institutional reforms, Ukraine's alignment with NATO standards offers opportunities for modernization and interoperability.

The adaptation process involves navigating complex political, social, and economic dynamics, requiring strategic planning and cooperation among various stakeholders.

Ukraine's successful adaptation to NATO standards hinges on effective leadership, capacity-building efforts, and sustained commitment to reform and integration.

Embracing NATO standards provides Ukraine with the chance to enhance its defense capabilities, strengthen regional security cooperation, and bolster its position on the international stage.

Challenges in adaptation, including resistance to change and bureaucratic hurdles, underscore the need for targeted support and technical assistance from NATO allies and partner countries.

By addressing key challenges and capitalizing on opportunities, Ukraine can position itself as a more resilient and capable partner within the NATO framework, contributing to collective security and stability in the region.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

Сохіян Анна Суренівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник науково-дослідної лабораторії
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків).*

НАПРЯМИ ЗДІЙСНЕННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО

Приписами Вашингтонського договору 1949 року було створено Північноатлантичний альянс. Відповідно до змісту цього документу однією з вимог для вступу в НАТО є досягнення оперативної сумісності із структурами НАТО.

Відповідно до Указу Президента України №121/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України», одним із основних завдань є набуття повноправного членства України в НАТО, подальша інтеграція в європейські структури безпеки.

Отже, аналізуючи приписи зазначених вище нормативно-правових актів, можна дійти висновку, що на законодавчому рівні національна структура оборони має бути сумісна із структурами НАТО.

Слід погодитися із твердженням таких вчених Г.В. Певцов, М.В. Науменко та Л.М. Давиденко, які у своїй статті «Стандарти НАТО у сфері оборони: правова природа та імплементація у національне законодавство», на прикладі військової стандартизації, наголосили на тому, що правову основу механізму складають: 1) стандарти (Standartization Agreement) (STANAG); 2) угоди рекомендаційного характеру зі стандартизації (Standartization Recommendation) (STANREC); 3) союзні та багатонаціональні публікації НАТО (Allied Publication – AP), (Multinational Publication –MP), інші пов'язані зі стандартами документи (Standartization Related Documents – SRD).

Не вдаючись в детальний аналіз кожної групи документів, зазначу, що наразі є близько 2289 стандартів НАТО (STANAG). De facto частина STANAG регулюють питання структури військової юстиції, її функції та повноважень. Так, наприклад, STANAG 2226 регулює повноваження військової поліції як спеціального правоохоронного органу, який наразі діє в багатьох країнах світу. Однак, відповідно до цього STANAG, військова поліція наділена специфічною функцією - оперативно-розшуковою діяльністю.

Спроби створити військову поліцію в Україні були неодноразові, проте наразі військова поліція не створена, а функція оперативного-розшукової діяльності в решті-решт була віднесена до компетенції Держаного бюро розслідувань (ст. 5, п. 4 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», ст. 216 КПК України).

Враховуючи великий обсяг нормативної бази, вважаю за доцільне запропонувати задля імплементації стандартів НАТО у військово законодавство, класифікувати STANAG, STANREC і SRD за різновидом військ: 1) сухопутні війська 2) повітряні сили 3) військово-морські сили.

В свою чергу класифікацію за різновидом військ розподілити на більш дрібну класифікацію за критерієм функціональних обов'язків органів визначених в STANAG, STANREC и SRD.

Наступним кроком процесу імплементації має буде співставлення органів, їх повноважень та функцій, які передбачені законодавством НАТО із національною системою військової юстиції.

Останнім кроком процесу імплементації має буде реформування органів військової юстиції України відповідно до стандартів НАТО.

Панько Тетяна Іванівна,

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу військово-правових проблем науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України (Україна, м. Київ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Євроатлантична інтеграція України має на меті гарантувати її незалежність, територіальну цілісність, суспільний прогрес, запобігати виникненню нових загроз стабільності і безпеці на європейському континенті. Визначальним чинником успішної євроатлантичної інтеграції України залишається досягнення відповідності політичним критеріям підготовки до членства та базовим принципам держав - членів Організації

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Північноатлантичного договору, таким як плюралістична демократія, верховенство права, дотримання прав людини.

Для забезпечення виконання зобов'язань стосовно майбутнього членства в НАТО Україна, як країна-претендент, по завершенні відповідних процедур має приєднатися до:

1. Північноатлантичного Договору (Вашингтон, 4 квітня 1949 року).

Отримавши запрошення, нова країна-член має приєднатися до:

2. Угоди, укладеної Сторонами Північноатлантичного Договору стосовно статусу їх Збройних сил (Лондонська угода про статус Збройних сил, Лондон, 19 червня 1951 року);

3. Протоколу про статус Міжнародного військового штабу, створеного згідно з Північноатлантичним Договором (Паризький протокол, Париж, 28 серпня 1952 року).

Очікується, що нова країна-член приєднається до таких угод:

4. Угода про статус НАТО, національних представників та Міжнародного штабу (Оттавська угода, Оттава, 20 вересня 1951 року);

5. Угода про статус місії та представників третіх країн в НАТО (Брюссельська угода, Брюссель, 14 вересня 1994 року).

Очікується, що нова країна-член приєднається до таких технічних угод:

6. Угода між сторонами Північноатлантичного Договору щодо захисту інформації (Брюссель, 6 березня 1997 року);

7. Угода про взаємне забезпечення таємності винаходів, пов'язаних з обороною і на які були подані заявки на патентування (Париж, 21 вересня 1960 року);

8. Угода НАТО про передачу технічної інформації в цілях оборони (Брюссель, 19 жовтня 1970 року).

Щоб уможливити у перспективі отримати доступ до інформації системи ATOMAL, має бути передбачено, що нова країна-член приєднається до:

9. Угоди про співробітництво стосовно інформації з питань атомної енергії (С-М (64) 39 – Основна угода);

10. Адміністративних механізмів реалізації угоди (С-М (68) 41, 5-а редакція).

Висновок: Внутрішнє законодавство України має бути якомога більш сумісним з усіма іншими механізмами та з практикою їх застосування, якими керується НАТО. У зв'язку з цим актуальним є питання проведення систематизації військового законодавства України.

*Хохлов Олександр Валерійович,
аспірант кафедри загальної теорії права та
держави Національного університету «Одеська
юридична академія» (Україна, м. Одеса)*

АНАЛІЗ ВИКЛИКІВ ТА ПЕРСПЕКТИВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО У ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Адаптація стандартів НАТО є ключем до стратегічного зближення України з Альянсом. У 2023 році Україна значно просунулася, впровадивши 134 стандарти, охоплюючи управління військами та критерії експлуатації озброєнь. Процес імплементації є складним, вимагаючи аналізу викликів та пошуку нових можливостей.

Однією з ключових проблем, що стоїть на шляху до взаємосумісності України з НАТО, є існування розбіжностей у понятійному апараті оборонного сектора, який суттєво відрізняється від використовуваного в стандартах Альянсу. Додатково, українське законодавство розроблено на основі континентальної правової системи, у той час, як значна кількість країн-членів НАТО функціонує в межах англосаксонської правової традиції.

Адаптація вітчизняного законодавства в галузях національної безпеки та військового права до стандартів НАТО визначається як пріоритет для ефективного забезпечення національної та воєнної безпеки країни. Основну перешкоду на цьому шляху становить недосконалість системи військової юстиції. Ефективна її розбудова відповідно стандартам НАТО, вимагає забезпечення дотримання прав і свобод людини, спеціалізації у воєнній сфері та підвищення професійної підготовки осіб, які забезпечують правосуддя й безпеку в умовах військової служби.

Одночасно вбачається необхідність розв'язання питання взаємної сумісності законодавчого забезпечення у сфері безпеки та оборони зі стандартами НАТО шляхом уніфікації термінології. Прямий переклад стандартів НАТО часто призводить до неточностей через різницю в трактуванні понять між Україною та країнами Альянсу. Доречним є розробка двомовного глосарія, який би містив узгоджену термінологію в області безпеки та оборони Україна–НАТО. Це може значно полегшити роботу персоналу в контексті військової стандартизації та у виконанні їхніх основних обов'язків.

Не менш важливим викликом на шляху адаптації до стандартів НАТО є вдосконалення законодавства України в інформаційній сфері, враховуючи швидкий розвиток цифрових технологій та зростання загроз у сучасному кіберпросторі. Даний виклик вимагає комплексного підходу, що охоплює технічні, організаційні та правові аспекти. Нещодавно Кабміном був ухвалений план заходів на 2023–2024 роки для втілення стратегії кібербезпеки України. Одним із

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

ключових завдань цієї стратегії є створення у системі Міноборони кібервійськ, забезпечення їх належними фінансовими, кадровими та технічними ресурсами для стримування збройної агресії в кіберпросторі та надання відсічі агресору.

Відносно майбутніх планів на 2024 рік заплановано впровадження ще 50 стандартів НАТО у секторі безпеки України, що входить у плани пріоритетних дій Кабміну.

Отже, важливо розуміти, що для ефективною реалізації адаптації та апроксимації потрібна грамотна координація між урядом, парламентом, Міноборони, Генштабом ЗСУ і міжнародними союзниками для обміну досвідом і технічної допомоги.

*Панько Володимир Миколайович,
ад'юнкт кафедри військового права та
правоохоронної діяльності Національного
університету оборони України (Україна, м. Київ)*

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОДИФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ (З УРАХУВАННЯМ ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ
ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА В НАТО)**

Відповідно до статті 11 Закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” (далі – Закон України) визначено засади зовнішньої політики України. При цьому, у частині першій згаданої статті Закону України міститься правова норма, яка імперативно визначає, що Україна є європейською державою, яка прагне рівноправного співробітництва з усіма державами, з урахуванням необхідності гарантування власної безпеки, забезпечення суверенітету, а також захисту територіальної цілісності.

У частині другій статті 11 цього Закону України наведено переліку основних засад зовнішньої політики, до якого включено питання поглиблення співробітництва з Організацією Північноатлантичного договору та набуття повноправного членства України в НАТО у спрощеному порядку по прикладу Фінляндії, інтеграція і набуття членства в Європейському Союзі.

Реалізація цієї основної засади зовнішньої політики також безпосередньо пов’язана від виконання Україною таких завдань у зовнішній політиці, до яких віднесено: забезпечення міжнародної підтримки України з метою відбиття збройної агресії російської федерації, відновлення її територіальної цілісності у міжнародно визнаних кордонах; завершення конфлікту з російською федерацією (або країною, яка залишиться після її розпаду) виключно на вигідних і

прийнятих для України умовах, із гарантуванням міжнародним співтовариством воєнної безпеки, запобіганню виникненню рецидиву конфлікту у подальшому; виплата Україні репарацій (компенсацій) російською федерацією, створення міжнародних трибуналів, забезпечення кримінального переслідування із притягненням до юридичної відповідальності військових злочинців армії російської федерації за вчинені ними на території України злочини.

У зв'язку з перспективою повноправної участі України в загальноєвропейській системі колективної безпеки та набуття членства у Організації Північноатлантичного договору особливої актуальності набуває питання кодифікації військового законодавства України.

Органам державної влади України на 2024 рік визначено відповідне завдання щодо проведення аналізу національного законодавства у сфері безпеки і оборони на предмет відповідності нормативно-правовим документам НАТО, зокрема міжнародним договорам, яке включено до розділу V “Правові питання” Адаптованої Річної національної програми на 2024 рік, схвалені 11 січня 2024 року протокольним рішенням Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України.

Крім того, особливої актуальності для наукового дослідження та пріоритетним для виконання органами державної влади з питань аналізу можливості і підготовки пропозицій по кодифікації військового законодавства України залишається завдання Президента України у сфері обороноздатності, передбачене абзацом третім підпункту “г” пункту 11 статті 1 Указу Президента України від 08 листопада 2019 р. № 837/2019 “Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави”, яким визначено завдання Кабінету Міністрів України стосовно кодифікації законодавства у сфері оборони.

На цей час робота щодо кодифікації законодавства у сфері оборони триває на рівні фахівців (експертів) із залученням до цієї роботи наукових установ. З огляду на необхідність залучення усіх зусиль органів державної влади та військового командування Збройних Сил України насамперед на відбиття широкомасштабної агресії російської федерації проти України, а також необхідність врахування отриманого досвіду функціонування держави в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану виникла необхідність у продовження роботи по кодифікації військового законодавства України та завершенні її у шестимісячний строк з дня закінчення дії або скасування правового режиму воєнного стану в Україні.

Висновки: Військове законодавство України потребує проведення всебічного, фахового аналізу (перегляду) на предмет відповідності нормативно-правовим документам НАТО, зокрема міжнародним договорам. Робота щодо кодифікації військового законодавства України (з урахуванням перспективи набуття Україною повноправного членства в НАТО) залишається

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

актуальною та має бути завершена у шестимісячний строк з дня закінчення дії або скасування правового режиму воєнного стану в Україні.

*Фівкін Петро Миколайович,
начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Герасименко Валерія Денисівна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

CONCEPTUAL PRINCIPLES ADAPTATION INTELLIGENCE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN ACCORDANCE WITH NATO STANDARDS

Ukraine, like NATO member countries, is adapting to the current security situation in the world and encompasses a wide range of issues concerning both Alliance states and other countries. In the current security environment, there are several threats, particularly for Ukraine – including open aggression from the Russian Federation towards our state, covert unfriendly activities by Hungary in the Zakarpattia region, and the danger of extremist groups expanding into neighboring countries of Ukraine. Threats of terrorist attacks by terrorist organizations are increasing, with potential access to nuclear, chemical, biological weapons, and radioactive materials.

These facts indicate the urgent need for maximum concentration of efforts by the Armed Forces of Ukraine, together with international associations and organizations, primarily NATO, to ensure national security and territorial integrity of Ukraine. Unified intelligence is the appropriate organization of intelligence agency work, headquarters, and non-military organizations for the preparation and conduct of operations using intelligence forces and means, involving representatives of at least two branches of armed forces of one or several NATO member countries in creating a joint force grouping. In the main documents used by NATO member countries, the primary task of unified intelligence is to provide information and assessments in the interests of the successful conduct of operations.

Achieving this task is accomplished by performing specified duties guided by the J-2 and auxiliary units:

1. Informing the commander;

2. Describing the operational situation;
3. Developing, defining, and distributing tasks;
4. Providing planning and conducting operations;
5. Preventing the deception of own forces and countering unexpected enemy moves;
6. Supporting the efforts of own forces by deceiving the enemy;
7. Assessing the effectiveness of operations.

*Тищенко Дмитро Русланович,
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ НАТО: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Процес адаптації національного військового законодавства до стандартів НАТО представляє собою важливу складову стратегічних перетворень у військовій сфері країн-членів. Забезпечення відповідності внутрішнього законодавства міжнародним стандартам є не лише показником солідарності та співпраці, але й стратегічним кроком у зміцненні обороноздатності та стабільності національного військового сектору. Адаптація військового законодавства до стандартів НАТО зумовлена необхідністю уніфікації процедур, норм і принципів військової діяльності, а також забезпеченням відповідності вимогам міжнародної безпеки та оборони. У контексті змін в геополітичних умовах та загроз безпеці, проблеми адаптації стають актуальними і потребують комплексного аналізу та виважених стратегій впровадження. У даному контексті варто розглянути як виклики, що виникають перед країнами, що прагнуть інтегруватися в структуру НАТО, так і перспективи, які відкриваються завдяки впровадженню стандартів НАТО в національні військові структури.

Перш за все, слід визначити основні виклики, які виникають під час адаптації національного військового законодавства до стандартів НАТО. Одним з них є необхідність уніфікації та стандартизації правових актів у військовій сфері, що часто вимагає значних змін у внутрішній законодавчій системі. Крім того, існує виклик у визначенні пріоритетних напрямків адаптації, оскільки різні країни мають різні потреби та підходи до військової діяльності. Другим аспектом є перспективи, які відкриваються завдяки адаптації

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

національного військового законодавства до стандартів НАТО. Однією з них є зміцнення співпраці та взаємодії між різними військовими силами країн-членів НАТО, що сприяє підвищенню обороноздатності та військової ефективності. Крім того, адаптація дозволяє країнам зберігати відповідність з міжнародними нормами та стандартами безпеки, що сприяє підвищенню їх міжнародного престижу та рівня безпеки. Крім того, адаптація до стандартів НАТО передбачає не лише внесення змін у військове законодавство, але й удосконалення структури військових сил, стратегій оперативного планування та взаємодії з іншими країнами-членами Альянсу. Цей процес вимагає великих фінансових, технологічних та організаційних зусиль, але водночас він є необхідним для забезпечення безпеки та стабільності у регіоні та у світі.

Отже, адаптація національного військового законодавства до стандартів НАТО представляє собою складний процес, який вимагає уважного аналізу та комплексного підходу. З одного боку, цей процес включає в себе значні виклики і труднощі, пов'язані з перетворенням внутрішнього законодавства. З іншого боку, адаптація відкриває широкі можливості для підвищення ефективності та співпраці в сфері безпеки та оборони. Цей процес є ключовим елементом зміцнення військової сфери країн та сприяє створенню стійкої міжнародної системи безпеки.

*Корольов Станіслав Сергійович,
кандидат історичних наук, доцент, начальник
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Цвірко Анастасія Костянтинівна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**PRACTICAL ASPECTS OF IMPLEMENTING NATO STANDARDS INTO
MILITARY LEGISLATION**

Assessment of the practical aspects of the implementation of NATO standards in the military legislative framework raises a variety of thoughts and important questions that require

careful analysis. Moving to NATO military standards is not only a matter of technical adaptation, but also a complex process that encompasses legal, organizational and socio-cultural challenges.

Ensuring compliance of the national legislative framework with NATO standards, while safeguarding national interests and sovereignty requires a strategic and balanced approach. Here are several key considerations:

Conduct a comprehensive legal review to identify areas in the national legislative framework that may need adjustment to align with NATO standards. This review should take into account not only military laws but also broader legal structures affecting defense and security. Engage in a transparent and inclusive consultation process involving key stakeholders, such as lawmakers, legal experts, military officials, and representatives from relevant government agencies. This ensures that diverse perspectives are considered, and concerns are addressed openly. Clearly define and prioritize national interests in the context of security and defense. Assess how each NATO standard aligns with these interests and identify potential conflicts. This assessment should involve a careful balance between collective security goals and preserving essential national sovereignty. Design the legislative adjustments with flexibility to accommodate national peculiarities. Not all NATO standards may seamlessly fit into the national context, so allowing for adaptation while maintaining the essence of the standards is crucial. Involve the national parliament in the process, ensuring that any changes to the legislative framework are subject to parliamentary debate, scrutiny, and approval. This helps legitimize the adjustments and ensures democratic oversight. Maintain open and diplomatic communication with NATO authorities. Clearly articulate national interests and seek understanding for specific concerns. Negotiate compromises when necessary to find mutually acceptable solutions. Include legal safeguards within the legislative framework to prevent potential abuses or misinterpretations of NATO standards that could compromise national sovereignty. These safeguards should act as a protective layer for essential national interests. Consider a phased or gradual implementation of NATO standards, allowing for a smoother transition and providing time for necessary adjustments without disrupting national security.

By incorporating these measures, a nation can strive to harmonize its legislative framework with NATO standards while safeguarding its national interests and sovereignty. The key lies in finding a balance that ensures international cooperation without compromising essential elements of national identity and autonomy.

Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»

*Федоренко Ян Андрійович,
слухач Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
Фівкін Петро Миколайович,
начальник кафедри права Національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, мі. Харків)*

РЕАЛІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ПІДХОДИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

Оборонна реформа в Україні, що триває протягом декількох років, спрямована на досягнення і підтримання необхідного рівня бойової готовності та відповідності стандартам НАТО. Її метою є забезпечення здатності до виконання завдань оборони держави та ефективного реагування на воєнні загрози, враховуючи принципи та стандарти Альянсу.

Термін "імплементация" означає фактичне втілення міжнародного права в Україні, зокрема в Збройних Силах, та наближення їх розвитку до принципів та стандартів, що існують у військах країн-членів НАТО.

Україна активно прагне стати повноправним членом європейської та євроатлантичної спільноти, що передбачає застосування європейських і євроатлантичних підходів та стандартів, визнаних в арміях країн-членів НАТО.

Стандарти НАТО є міжнародними договорами, які регламентують правила та порядок спільних дій, уніфікації технічних процесів, озброєння та військової техніки в арміях держав-членів НАТО. У збройних силах ці стандарти відображаються у три групи: адміністративні, оперативні та матеріально-технічні.

Хоча Україна вже впровадила 24,6% стандартів НАТО, існують проблеми, такі як відсутність системності в організації впровадження та нестача фахівців. Проте, за останній період відсоток впроваджених стандартів зріс, а нові стандарти, такі як ті, що стосуються бойових дій в населених пунктах та повітрянодесантних операцій, продовжують додавати альянсові принципи до українських Збройних Сил.

Міноборони та ЗСУ вже впровадили 280 стандартів НАТО, що складає чверть від загальної кількості. Понад сотню із них Україна впровадила самостійно, не обмежуючись цілями партнерства Україна-НАТО.

Процес впровадження стандартів передбачає комплекс заходів, включаючи прийняття рішень на їх застосування, розроблення відповідних нормативних актів, надання їм чинності та їхнє застосування в повсякденній діяльності МО України та ЗСУ. Цінність євроатлантичних стандартів полягає в їхній імplementації в національне законодавство.

Удосконалення нормативно-правової діяльності МО та ЗСУ ґрунтується на досвіді розвинених країн, зокрема держав-членів НАТО, в оборонній та військовій сферах.

Розвиток спроможностей, визначений стандартизацією НАТО, передбачає поліпшення базових компонентів за необхідності. В Україні рекомендується уважно переходити до організаційних структур типу J7 за принципами та стандартами НАТО для розробки та коригування вітчизняних стандартів.

Для ефективної роботи в цих напрямках рекомендується урахувати принципи та стандарти НАТО при формуванні організаційних структур, які повинні бути компетентними у розробці та впровадженні доктринальних документів, методології планування, навчання та військового управління.

Для впровадження стандартів створено орган військової стандартизації, що відповідає за керівництво та координацію цього процесу. В Україні вже розроблено військовий стандарт, спрямований на врахування сучасного законодавства та принципів НАТО для використання в ЗСУ та МОУ.

Отже, оборонна реформа в Україні активно просувається у напрямі імplementації стандартів НАТО у сфері оборони. Міноборони та Збройні Сили України вже впровадили 280 стандартів, що є значущим кроком у наближенні до євроатлантичних норм та принципів. Важливим етапом цього процесу є самостійне впровадження понад сотні стандартів, що свідчить про активний підхід України до покращення своїх оборонних можливостей.

Імplementація стандартів передбачає не лише прийняття рішень та розробку відповідних актів, але й їхню практичну реалізацію в повсякденній діяльності Міноборони та Збройних Сил. Важливою складовою процесу є удосконалення нормативно-правової бази з врахуванням міжнародних стандартів та досвіду розвинених країн.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Артеменко Ксенія Валеріївна,
студентка факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВА КОНВЕРГЕНЦІЯ: ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ НАТО

Впровадження стандартів НАТО у військове законодавство України стає ключовою складовою стратегії національної безпеки та оборони. У світлі сучасних геополітичних викликів та загроз, що стоять перед державою, актуальність цього питання надзвичайно висока. Забезпечення відповідності національного законодавства стандартам та вимогам Альянсу визначає не лише ефективність військових сил, але й готовність країни до співпраці на міжнародному рівні, що має стратегічне значення для утримання миру та стабільності у регіоні та світі.

Основною функцією стандартів НАТО зазначено взаємосумісність (interoperability), що відображено й у наказі Міноборони України “Про питання військової стандартизації” від 24.02.2020 р. Ця ціль закріплена у Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО, яка була підписана у 1997 році.

Не можна оминати затверджений указом Президента України Стратегічний оборонний бюлетень 17 вересня 2021 року на подальше впровадження стандартів НАТО задля відсічі збройної агресії РФ. Треба також сказати про те, що були вже кроки до введення стандартів НАТО у військовій сфері: військові звання ЗСУ наказом Міністра оборони України були приведені до стандарту НАТО STANAG 2116; освіта та підготовка з проведення операцій в урбанізованому середовищі; тактика, методи та процедури повітрянодесантних операцій НАТО; використання умовних тактичних знаків НАТО на картах; проведення сухопутних тактичних дій та багато ін. За інформацією від 2023 року, Міністерством Оборони запроваджено 280 стандартів НАТО – це близько чверті від загальної кількості.

Процес встановлення стандартів і керівних документів проходить через призму порівняльного аналізу національного законодавства і стандартів НАТО. Треба зазначити, що всі стандарти не тільки неможливо впровадити, але й немає сенсу, як наприклад щодо зберігання ядерної зброї або ж щодо дій Військово-Морських сил в арктичних умовах тощо. За статистикою країн-Альянсу не досягнуто показника у 100%: у Німеччині – 91%, Канаді – 76% і тощо.

Звичайно, перед нашою країною постає декілька викликів серед яких є стандартизація процесів та професійна підготовка, тобто зміцнення військового управління та планування через впровадження стандартів НАТО; недостатня кількість фахівців із належним рівнем мовної підготовки, долучених до процесу опрацювання стандартів НАТО; збереження балансу між захистом прав людини та вимогами військової дисципліни; фінансової стійкості та оптимізації військового бюджету, розробка системи фінансового контролю, спрямованого на досягнення ефективності та транспарентності.

*Корольов Станіслав Сергійович,
кандидат історичних наук, доцент, начальник
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Негода Михайл Сергійович,
курсант Військово-юридичний інститут
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

SOCIO ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE IMPLEMENTATION OF NATO STANDARDS

In the conditions of a full-scale war against Ukraine, the issue of implementing the socio-economic standards of NATO for the formation of the military and economic development of the state has become extremely urgent. The effective implementation of NATO standards should provide the security and defense forces with an adequate foundation for combat capability and economic potential to repel armed aggression and the formation of qualified and motivated personnel of the armed forces, which is a key factor of combat capability. The implementation of NATO standards is a very important aspect for raising Ukraine's authority in the international arena, which allows expanding opportunities for cooperation with partner countries in the field of defense. Special attention needs to be paid to the improvement of regulatory and legal regulation in the specified area, especially in the conditions of martial law introduced in February 2022 in Ukraine.

The implementation of NATO standards gives impetus to the development of military technologies, equipment and training of military personnel. Thus, in the future, it will lead to economic development and influence of investments in the state. It is worth noting that the

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

implementation will inevitably contribute to the revolution in the military-industrial complex and strengthen the technological level of the country. Changes in the field of defense will lead to changes in the social aspect. On the one hand, the creation of a modern and professional military can improve the quality of training and basic combat training of the population. On the other hand, there may be social difficulties, such as the retraining of demobilized soldiers or social problems related to mobilization. The implementation of NATO standards will affect international relations. Without a doubt, this will help to cooperate more closely and strengthen ties with NATO member countries, thereby raising the country's prestige in the international arena. Ukraine must carry out significant work on reforming the Armed Forces and other power structures, as well as adapting its economy to NATO's needs. An important aspect is the level of support for the implementation of NATO standards in Ukrainian society. That is, it is important that Ukrainian society understands the advantages and implementation of NATO standards, so it is necessary to constantly conduct a wide information campaign to explain this problem to people.

It is important to consider that the implementation of NATO standards can determine the country's path in many areas and affect various aspects of citizens' lives. The final impact depends on the specific decisions made by the national government during this process. For the effective development of this issue, we suggest: improving the system of monitoring and evaluating the progress of the implementation of NATO standards, which will include clearly defined goals and objectives that the state wants to achieve and develop indicators for evaluating progress in the implementation of NATO standards.

*Рибицька Олена Миколаївна
викладач кафедри права національної безпеки та
правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**СТАНДАРТИ НАТО У СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ
У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

Щоб стати частиною євроатлантичного безпекового простору необхідно провести ряд реформ, внести зміни до національного законодавства та ратифікувати міжнародні угоди та договори. Інтеграція України у Північноатлантичний альянс і досягнення сумісності Сил безпеки і оборони України з відповідними структурами НАТО передбачає впровадження у

національне законодавство військових (адміністративних, оперативних і технічних) стандартів НАТО та стандартів у сфері оборони держав-членів НАТО. Національне законодавство вузько відображає багаторівневу систему стандартизації НАТО з доволі великим обсягом технічних норм та правил. Актуальним залишається питання впливу стандартів НАТО на створення національних військових стандартів, покращення механізмів впровадження норм міжнародного права у сферу безпеки і оборони національного законодавства України.

Відповідно до пункту 2 розділу II Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів” та Наказу Міністра оборони України від 24.02.2020 №56 було затверджене положення про військову стандартизацію, дія якого розповсюджується на всі складові сектору безпеки і оборони на принципах взаємозамінності (interchangeability) та взаємосумісності (interoperability), зокрема шляхом запровадження стандарту НАТО. Першогочергово впроваджуються у систему національного законодавства укладені державами Альянсу договори щодо військової стандартизації НАТО у сфері діяльності складових сектору безпеки і оборони. Інтеграція України до Північноатлантичного альянсу здійснюється на усіх напрямках, особливо активно, у сфері військової стандартизації та сертифікації товарів, робіт і послуг оборонного призначення, зважаючи на використання протягом останніх двох років техніки та зброї країн-учасниць Альянсу. Реформування законодавства у сфері безпеки та оборони є складним комплексним процесом, що включає як теоретико-правові, так і організаційно-правові аспекти вирішення існуючих проблем. До таких проблем належить, відсутність чіткої взаємосумісності категоріальних термінів, понять, нормативно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони Альянсу та України. Застосування прямого перекладу тексту стандартів НАТО в деяких випадках не коректно відображає зміст стандарту через істотну різницю в тлумаченні понять, прийнятих у нашій державі і країнах НАТО. Зважаючи на вищезазначене, було б доцільно системно та комплексно підійти до вирішення даного питання українським лінгвістам та військовим, за участі міжнародних колег, задля розробки та створення понятійного каталогу, який би містив узгоджену термінологічну базу у сфері безпеки і оборони, що значно спростило б діяльність Сил безпеки і оборони України при виконанні бойових завдань та операцій з захисту територіальної цілісності та незалежності держави з використанням стандартів НАТО.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Колдашов Олег Вікторович,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри загальновійськових дисциплін Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Возна Дарина Віталіївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**INTEGRATION OF NATO ETHICAL PRINCIPLES INTO THE PROFESSIONAL CODE
OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR**

As of today, significant work is being done in the Armed Forces of Ukraine to implement the values of gender equality into the activities of various organizations and institutions. This issue requires profound changes not only at the legislative level: substantial transformations in values, value orientations, norms towards the affirmation of equality and justice are needed both at the level of personal culture and within the overall system of the Armed Forces of Ukraine. This involves the formation of a gender-oriented ethics and gender culture. However, many problems still arise, particularly regarding personnel management, the institution of accountability for servicemembers, the procedure for undergoing punishment, the performance of military duties, social guarantees and benefits, and the opportunities for utilizing them. Therefore, gender equality and tolerance values must be entrenched not only in the competencies of officers and servicemembers of the Armed Forces of Ukraine but also in the Code of Honor of the Ukrainian Armed Forces officer, which is currently gender-neutral and requires revision to consider gender perspective within the Armed Forces of Ukraine.

The Code of Honor of the Ukrainian Armed Forces officer is a set of moral-ethical norms based on value orientations, ideals, and worldview of the officer, regulating their relations with the surrounding society, service, and public activities. The basis of the Code of Honor of the officer comprises the requirements of the Constitution of Ukraine, the Military Oath, military statutes, moral traditions of the Ukrainian army, basic international humanitarian standards, and moral-ethical aspects of current legislation. Unity, loyalty, responsibility, impartiality, professionalism are fundamental democratic values that should form the basis of the mentality of modern servicemembers of the security and defense sector of Ukraine and should be reflected in military statutes, the text of the military oath taking into account national specifics and advanced global experience in shaping the mentality of servicemembers.

It should be aimed at overcoming gender stereotypes in social-professional interaction of personnel and preventing manifestations of discrimination based on gender. Gender expertise and the implementation of gender-oriented approaches are necessary, which will include ensuring, at all levels, not only the rights but also the opportunities for women to serve in the structures of the Armed Forces of Ukraine on equal terms with men according to Article 24 of the Constitution; staffing, evaluation, and career management regardless of gender; combating sexism; preventive measures against lobbying interests based on gender; assessing women and men as performers based on professional qualities and competencies; resource allocation based on gender equality principles and ensuring equal access to information.

*Потіхенський Андрій Іванович,
доцент кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Жидков Данило Володимирович,
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

Офіційне проголошення євроатлантичного курсу та закріплення в установчих нормативно-правових актах України базових та фундаментальних принципів щодо вступу до НАТО ознаменувало початок імплементації стандартів та керівних документів НАТО. Завдання запровадження таких стандартів передбачено, зокрема, Законом України „Про національну безпеку України” Положенням „Про Міністерство оборони України”, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України, стратегічними оборонними документами держави (Воєнна доктрина України, Стратегія національної безпеки). Одним з таких стандартів, який вже запроваджений стала стратегічна комунікація. В умовах збройної агресії російської федерації проти України дуже активно використовуються рф гібридні форми агресії, адже вона, як показує практика, стала надійним інструментом введення в оману та просування ворожих наративів в українські громадські маси. Можна ствердно зазначити, що стратегічна комунікація частково чи повністю загороджує надходження ворожої пропаганди у свідомість населення держави. Через вищезазначені

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

причини НАТО розробила Об'єднану доктрину союзних збройних сил щодо стратегічних комунікацій. В зазначеному нормативно-декларативному акті зазначається: 1) об'єднана стратегічна комунікація країн-НАТО; 2) Другорядна роль ЗМІ в наповненні інформацією суспільства; 3) залежність позиції всього НАТО від суспільних настроїв та електоральних вподобань; 4) проактивність НАТО для просування своїх наративів; 5) всі військові дії слід планувати та виконувати з урахуванням їхнього впливу на різноманітну аудиторію. Основним в цьому документі є те, що підхід НАТО до Стратком складається з трьох елементів: а) Розуміння (Рішення та дії базуються на ґрунтовних знаннях про аудиторію та їхнього бачення інформаційного середовища); б) Інтегроване планування; в) Виконання на основі наративу. Також цей документ закріплює принципи, на яких повинна будуватися стратегічна комунікація: заснованість на цінностях; зорієнтованість на цілі; віра та гідність; узгодженість; обізнаність; інтегрованість; багаторівневість; цілеспрямованість.

В Україні наразі розроблена Доктрина „Зі стратегічних комунікацій”, затверджена наказом Головнокомандувача Збройних Сил України, яка цілком відповідає вищезазначеному керівому стандарту НАТО, але усе ж таки, на мою думку, необхідно й надалі розвивати сферу стратегічних комунікацій та зазначити у новій Доктрині, які саме дії вважаються стратегічною комунікацією, чітко закріпити принципи стратегічної комунікації, визначити відповідальність осіб за порушення правил стратегічної комунікації. Таким чином, необхідна імплементація відповідних положень у законодавство України у сфері стратегічних комунікацій.

*Ткач Ольга Анатоліївна,
слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО У ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Введення норм та стандартів НАТО у сферу безпеки та оборони є однією з основних пріоритетних мет нашої країни у напрямку вступу до Альянсу. Це питання залишається наочним протягом тривалого періоду. Імплементація стандартів НАТО у військове законодавство України є важливим напрямком для узгодження військових процедур, дій та

стратегій України з практиками і вимогами НАТО. Це сприяє покращенню військової ефективності, рівня підготовки та забезпечує взаємопідтримку та сумісність у діяльності українських військ з іншими членами НАТО.

Інтеграція України у НАТО повинна охоплювати всі аспекти, зокрема в сфері військової стандартизації та сертифікації оборонних робіт і послуг. Відповідно до пункту 2 розділу II Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів" та для нормативного регулювання у цій сфері, наказом Міністра оборони України № 56 від 24 лютого 2020 року було затверджено Положення про військову стандартизацію. Це Положення поширюється на всі складові сектору безпеки та оборони, спираючись на принципи взаємозамінності та інтероперабельності, зокрема шляхом впровадження стандартів НАТО. Під терміном "перехід сил безпеки і оборони на стандарти НАТО" маються на увазі всі заходи, спрямовані на досягнення відповідності, зокрема укладення договорів про військову стандартизацію, до національної законодавчої системи. Запровадження стандартів НАТО передбачає реалізацію комплексу заходів, включаючи прийняття рішення про застосування положень стандарту НАТО в Міністерстві оборони України та Збройних Силах, надання йому чинності та застосування в повсякденній діяльності військових структур. Це підтверджує, що цінність та ефективність євроатлантичних стандартів гарантується перш за все їх інтеграцією в національне законодавство.

У поточній Воєнній доктрині України зазначено, що забезпечення технічної сумісності зі збройними силами країн-членів НАТО є ключовим елементом для ефективного реформування та розвитку Збройних Сил України відповідно до норм та стандартів НАТО. Крім того, у Стратегічному оборонному бюлетені відзначено, що однією з проблем у функціонуванні Збройних Сил України є відсутність єдиного керівництва, яке б відповідало принципам та стандартам, прийнятим державами-членами НАТО. У зв'язку з цим, перехід до принципів управління, встановлених НАТО, та кадрової політики у Збройних Силах України визначається як доцільний. Тому Україна може очікувати на отримання матеріально-технічної допомоги від НАТО для впровадження стандартів Альянсу у всіх сферах військової діяльності та досягнення критеріїв для отримання членства у Північноатлантичній організації.

Незважаючи на успіхи у впровадженні стандартів НАТО у секторі безпеки та оборони України, слід відзначити проблематичні аспекти цього процесу. Наприклад, політика стандартизації оборонної продукції, успадкована від колишнього СРСР, відрізняється від політики стандартизації в НАТО. До цього часу в Україні залишаються чинними деякі

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

міждержавні стандарти на військову продукцію, що базуються на стандартах СРСР. Це особливо стосується системи розробки та впровадження виробництва військової техніки, загальнотехнічних вимог і контролю якості військової техніки. Проблема фінансового обмеження напряму гальмує відповідні перетворення. На підприємствах оборонно-промислового комплексу та інших підприємствах потрібні додаткові капіталовкладення для впровадження стандартів НАТО. Крім того, брак кваліфікованих спеціалістів із відповідними мовними навичками утруднює міжнародне співробітництво між Збройними Силами України та НАТО.

Отже, ефективне впровадження стандартів НАТО напряму залежить від системної та планомірної роботи всіх учасників процесу стандартизації. Розвиток законодавства у сфері оборони є складним системним процесом, який включає як теоретико-правові, так і організаційно-правові аспекти вирішення наявних проблем. В Україні були встановлені основні правові принципи впровадження стандартів НАТО у функціонування Збройних Сил, і спостерігається постійна тенденція до продовження роботи в цьому напрямку. Найважливішим завданням у сфері законодавчого забезпечення впровадження стандартів НАТО у функціонування Збройних Сил України є розробка правових механізмів для прискорення технічного переозброєння підрозділів, оптимізація системи військового управління, а також виявлення та модернізація національного оборонно-промислового комплексу.

*Крамаренко Максим Олександрович
слухач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО У ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЗС УКРАЇНИ

Україна, перебуваючи в умовах активних бойових дій з росією, зазнає потреби у прискореній імплементації стандартів НАТО у своє військове законодавство для забезпечення ефективної обороноздатності та відсічення агресії. Цей процес, безумовно, стикається зі значущими труднощами та вимагає системного підходу до вирішення ключових проблем.

Перш за все, необхідно розглянути питання стандартизації інфраструктури та військового обладнання. Адаптація до вимог НАТО вимагає величезних фінансових витрат та системної модернізації військових об'єктів та устаткування. Це означає не лише зміну технічних характеристик, але й впровадження новітніх технологій та вдосконалення існуючих структур. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття рішення про створення Сил безпілотних систем ЗС України.

Важливим є узгодження стратегічних планів в умовах активних бойових дій. Ефективне координування з партнерами з НАТО є ключовим для ефективної оборони та майбутнього повторного контрнаступу. Така взаємодія вимагає не лише швидкості в діях, але й гнучкості в плануванні та координації заходів. Звісно, воюючій країні досить складно обговорювати свої стратегічні наміри, але майбутнє членство в НАТО вимагає від нас набуття нового досвіду.

Проблеми зі звітністю та моніторингом стають ще більш суттєвими в контексті імплементації стандартів НАТО. У зв'язку із довготривалою військовою допомогою від країн Заходу Україна повинна вивести свої системи звітності на новий рівень, щоб вони відповідали міжнародним стандартам та були ефективними в умовах ведення війни. Звісно, неможливо відслідкувати кожен снаряд чи набій, але ми маємо створити прозору для союзників і закриту від ворогів систему розподілу не лише амуніції і спорядження, а і гуманітарної допомоги.

Окремо необхідно також акцентувати увагу на кадрових питаннях. Недостатній кадровий резерв та нестача кваліфікованих інструкторів можуть значно ускладнити імплементацію стандартів НАТО. Можливість надсилати наших військових на навчання в країни НАТО дає суттєвий, але недостатній досвід для ЗСУ загалом. Саме тому покращення системи навчання та розвитку кадрів за стандартами НАТО є необхідним кроком для вирішення цієї проблеми.

У висновку, лише комплексний та обґрунтований підхід до змін законодавства забезпечать вирішення вищесказаних проблем. Проте, незважаючи на підступний напад з боку РФ, Україна ефективно впроваджує стандарти НАТО. Тому, треба активно працювати над всебічним розвитком ЗСУ, зокрема військового законодавства, як підґрунтя реформ та інтеграції в НАТО і для перемоги, і після неї.

*Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»*

*Білоус Данііл Євгенійович,
студент факультету слідчої та детективної
діяльності Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

**ЗАКОНОДАВЧЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ У СФЕРІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ (ТЕХНІЧНИХ) СТАНДАРТІВ НАТО**

В умовах повномасштабного вторгнення з боку РФ в Україні активно здійснюються заходи оборонної реформи. В рамках цього процесу відбувається імплементація стандартів НАТО у національне законодавство з метою набуття членства України в НАТО. Даний стратегічний курс держави отримав закріплення в Конституції України від 07.02.2019 та став фундаментальним напрямом національної правової політики. Стандарт НАТО – документ, під яким розуміють узгоджені погляди, норми та правила, щодо застосування та забезпечення діяльності військ (сил). Стандарти можна класифікувати на три основні категорії, а саме оперативні, адміністративні та матеріальні (технічні) стандарти.

В контексті нашого дослідження важливо розглянути процеси впровадження матеріальних стандартів НАТО. Вони складають половину від загальної кількості стандартів НАТО. Матеріально-технічна сфера стандартизації включає розроблення та прийняття на озброєння зразків ОВТ, оцінювання та випробування ОВТ, а також речове забезпечення тощо. У даній категорії розроблено 85 національних нормативно-правових актів. Дана категорія є важливою в сучасних умовах ведення війни, бо вирішальним фактором на користь перемоги України є масштабний технологічний стрибок. На даний час Україна відчуває фінансову та матеріальну залежність від союзників. Матеріально-технічне забезпечення ЗСУ здійснюються під державним управлінням та реалізується «Укроборонпром». Натомість країни НАТО делегують дані обов'язки приватним виробникам. Україна отримує такі зразки зброї, як HIMARS, Javelin та Bayraktar TB2, які виготовлені на приватних підприємствах. Таке виробництво є більш конкурентним та привабливим для інвесторів, сприяє науково-технічному прогресу.

Держава повинна створити сприятливі умови на законодавчому рівні для розвитку недержавного сектору виробництва у даній сфері, надаючи пільги та доступ до інфраструктури, інформації тощо. На сьогоднішній день вже існують позитивні приклади реалізації даної політики. Кабмін від 24.03.2023 ухвалив постанову №256, яка покращила розвиток українського приватного виробництва БпЛА. Зараз існує понад 200 приватних виробників дронів та розроблено понад 60 нових українських зразків БпЛА, натомість державних підприємств майже немає.

Таким чином, створення сприятливих законодавчих умов для приватного сектору сприяє впровадженню матеріальних стандартів НАТО. Загалом, введення ефективних законодавчих інструментів, спрямованих на підтримку приватного сектору в області оборонного виробництва є ключовим елементом стратегії України на шляху до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

*Курбін Павло Олександрович,
студент Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

СТАНДАРТИ НАТО У СФЕРІ ОБОРОНИ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Інтеграція України до НАТО здійснюється в різних напрямках, включаючи сфери військової стандартизації та сертифікації товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Згідно з пунктом 2 розділу II Закону України "Проведення змін до деяких законів України щодо військових стандартів" та для нормативно-правового регулювання у галузі військової стандартизації, Міністр оборони України Наказом від 24.02.2020 № 56 схвалив положення щодо військової стандартизації. Це положення застосовується до всіх складових сектору безпеки і оборони, дотримуючись принципів взаємозамінності та взаємо-сумісності, зокрема, шляхом впровадження стандартів НАТО.

Поняття "перехід сил безпеки і оборони на стандарти НАТО" означає всі заходи з досягнення сумісності, зокрема адаптацію укладених державами Альянсу договорів щодо військової стандартизації та інших нормативних документів НАТО до національного законодавства. Стандарт НАТО є міжнародним документом, який приймається консенсусом та застосовується для досягнення узгодженості елементів сфери безпеки і оборони держав. Таким чином, впровадження стандарту НАТО в сфері оборони держави-члена НАТО передбачає комплекс заходів, включаючи вивчення, прийняття рішень щодо застосування стандарту, розробку відповідного законодавчого акту чи документа з військової стандартизації. Основною метою цієї діяльності є досягнення, підтримання та удосконалення взаємо-сумісності Збройних Сил України зі Збройними Силами НАТО та держав-членів Альянсу, забезпечення уніфікованості об'єктів стандартизації та створення єдиної гармонізованої термінології у сфері безпеки і оборони. Організаційно-правовий механізм стандартизації НАТО включає в себе правову основу, яку складають міжнародні стандартизаційні угоди (STANAG), рекомендаційні угоди (STANREC), союзні та багатонаціональні публікації НАТО, а також організаційний механізм, в якому ключову роль відіграє Офіс стандартизації НАТО

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

(NSO). Процес стандартизації НАТО вимагає узгодженого та тісного співробітництва міжнаціональних та багатонаціональних структур Альянсу, зокрема з огляду на принцип сумісності, що полягає в здатності діяти разом для досягнення цілей Альянсу.

Вимоги до процесу стандартизації в НАТО визначаються рівнями стандартизації. Альянс здійснює процес стандартизації для досягнення необхідного рівня сумісності або для рекомендації корисних практик багатонаціональної співпраці. Серед вимог до стандартизації виділяються наступні: Сумісність: Це можливість використання продуктів, процесів або послуг спільно за умов, що вони відповідають вимогам без виникнення неприйнятних ситуацій. Взаємозамінність: Здатність одного продукту, процесу або послуги бути використаним замість іншого для задоволення певних вимог. Спільність: Стан складових системи безпеки і оборони, досягнутий застосуванням єдиної доктрини, процедур або обладнання. На різних рівнях стандартизації Альянс використовує різні документи: Угоди НАТО зі стандартизації (STANAG): Найвищий рівень, який є міжнародним договором, обов'язковим для виконання державами-членами. Рекомендації НАТО зі стандартизації (STANREC): Рекомендаційні акти для стандартизації матеріальних засобів, не пов'язані з оперативною сумісністю, і є юридично необов'язковими. Стандарти у сфері оборони держав-членів НАТО: Використовуються відповідно до національного законодавства. Цивільні та оборонні стандарти, що використовуються НАТО: Прийняті поза структурою Альянсу. Документи, пов'язані з процесом стандартизації (SRD): Включають посібники з впровадження, каталоги національних даних, посібники користувача, довідники, словники та інше. Угоди НАТО зі стандартизації, зокрема STANAG, встановлюють найвищий рівень стандарту, що обов'язковий для виконання державами-членами. Ця угода вимагає від членів Альянсу впровадження її вимог у національне законодавство. Документи у формі STANREC є рекомендаційними і не вимагають обов'язкового виконання, але слугують рекомендаціями для багатонаціонального співробітництва.

Документи стандартизації НАТО повинні використовувати існуючу погоджену термінологію НАТО, яка доступна на веб-сайті Альянсу. У випадках, де це можливо, ці документи не повинні містити позначок класифікації. Супровідні документи та відповідні союзні публікації (AP) можуть мати різні позначки класифікації (наприклад, секретний стандарт Союзу може супроводжуватися документом без класифікаційних позначок). Оскільки угоди держав щодо стандартів є міжнародними договорами, Альянс створює та підтримує документи стандартизації через процес ратифікації STANAG та процес затвердження STANREC. Процес ратифікації (надання згоди на обов'язковість стандарту) - це процес, за допомогою якого країни-члени НАТО визначають свою позицію щодо виконання угоди НАТО зі стандартизації. Під час процесу ратифікації члени Альянсу

аналізують вимоги, які охоплюються STANAG, для визначення можливостей та впливу його вимог на національні оборонні ресурси.

Під час аналізу держави-члени Альянсу оцінюють різні аспекти, включаючи: Можливості, що виникають внаслідок стандартів Альянсу. Національні плани розвитку, які підтримуються стандартами Альянсу. Вплив на діяльність відповідних національних військових служб. Перелік необхідних заходів на національному рівні для впровадження стандартів Альянсу, таких як закупівля нових матеріалів/обладнання, розробка або перегляд національних технічних специфікацій, зміни програмного забезпечення існуючих ІТ-систем та інше. Обсяг необхідних та наявних ресурсів для впровадження союзницьких стандартів. Часові рамки та дорожні карти впровадження стандартів Альянсу. Національні обмеження/застереження, які можуть перешкоджати повному чи частковому впровадженню стандартів Альянсу. На основі результатів аналізу змісту стандартів держави-члени НАТО можуть приймати такі рішення: Ратифікація та впровадження. Ратифікація та імплементація, але із застереженнями. Ратифікація з відкладеною імплементацією. Ратифікація з відкладеною імплементацією та із застереженнями. Відмова від ратифікації. Відмова від участі у процесі стандартизації. Завершення процесу ратифікації призводить до офіційного визнання міжнародного зобов'язання державою впровадити спільні вимоги. Документи стандартизації НАТО повинні переглядатися принаймні кожні п'ять років, з метою оцінки їх актуальності та внесення необхідних змін. Перегляд включає в себе аналіз різних аспектів, таких як національні застереження, коментарі та пропозиції для модифікацій, а також можливість передачі стандартів іншим організаціям НАТО.

Куртов Анатолій Ігорович,

*кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри
підготовки офіцерів запасу Військово-юридичного
інституту Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Лубчинська Яна Валеріївна,

*слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

У лютому 2019 року в Україні були внесені конституційні зміни, які закріпили стратегічний курс на повноправне членство в Європейському Союзі та НАТО, відображаючи цивілізаційний

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

вибір та європейську ідентичність народу. Президентський указ у 2021 році затвердив стратегію воєнної безпеки, орієнтовану на всеохоплюючу оборону за принципами стримування, стійкості та взаємодії.

Україна вирішила реформувати сектор безпеки та оборони для відповідності стандартам НАТО, що включає розвиток військової освіти, впровадження програм за їхніми стандартами та трансформацію професійної культури. Рада національної безпеки і оборони у 2021 році підкреслила необхідність оновлення військової кадрової політики відповідно до принципів та стандартів НАТО, зокрема враховуючи російську агресію.

Триває наближення параметрів військової освіти в Україні до стандартів НАТО, включаючи взаємне визнання дипломів за їхніми стандартами. Трансформація військової освіти є важливою для відповіді на сучасні виклики та досягнення стратегічних цілей в контексті безпеки та оборони України.

Процес трансформації враховує створення системи підготовки персоналу, зорієнтованої на досвід країн-членів НАТО, та забезпечення сумісності з їхніми збройними силами. Важливо також формувати ефективну систему професійної військової освіти, інтегровану в національну систему освіти, а також забезпечити підготовку особового складу на всіх рівнях.

Враховуючи різноманіття стандартів НАТО та відмінності в системах військової освіти, імплементація цих стандартів в Україні може потребувати адаптації. Важливо також урахувати, що імплементація може відбуватися в контексті європейських стандартів, таких як Болонський процес, що сприяє взаємному визнанню дипломів та відповідності європейським нормам у сфері вищої освіти. Таким чином, трансформація військової освіти в Україні визначає напрямки розвитку для підняття якості та ефективності підготовки військових фахівців.

У зв'язку з приєднанням України до "Болонського процесу" та інтеграцією в європейський освітній простір, постають нові виклики для системи військової освіти. Важливо поєднати європейські стандарти з кредитно-трансферною системою та вимогами НАТО.

У системі НАТО забезпечення якості військової освіти визначається через інституційну акредитацію за стандартами Bi-SCD Education and Individual Training directive (E&ITD) 075-007. Цей процес включає етапи подання заявки, самооцінку, виїзду інспекцію та моніторинг після акредитації через річні звіти.

Навчальні курси НАТО можуть бути визнані в інших системах освіти, сприяючи академічній співпраці та покращенню освітніх процесів. В Україні процеси забезпечення якості військової освіти відповідають стандартам НАТО та європейським подходам, сприяючи підвищенню якості та визнанню в системі вищої освіти.

Методи забезпечення якості військової освіти, враховуючи внутрішній контроль та міжнародні стандарти, сприяють сталому удосконаленню системи в Україні.

Головні національні інтереси у сфері безпеки та оборони передбачають постійний розвиток Збройних сил України (ЗСУ) для запобігання збройним конфліктам, захисту територіальної цілісності та протидії зовнішній агресії. Зміни в стратегічному середовищі вимагають адаптації ЗСУ до нових викликів та оперативної реакції на зміни в збройній боротьбі.

Напрямок розвитку ЗСУ, спрямований на відстоювання територіальної цілісності та євроатлантичну інтеграцію, визначає перегляд пріоритетів у їх будівництві. Перехід на стандарти НАТО вимагає перегляду підходів до військової освіти та підготовки фахівців. Однак існуюча модель військової освіти не враховує сучасні тенденції, що може ускладнити впровадження стандартів НАТО та понизити їх ефективність.

Також застарілі методи освітньої діяльності ускладнюють інтеграцію інновацій у військову освіту. Отже, важливо впровадити сучасну модель військової освіти, що враховує основні потреби та тенденції Збройних Сил України і сприяє їхній євроатлантичній інтеграції.

*Куртов Анатолій Ігорович,
кандидат технічних наук, доцент, завідувач
кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Бубенчикова Анастасія Михайлівна,
слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Кусмарова Катерина Владиславівна,
слухачка кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)*

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА НОРМАМИ НАТО В УМОВАХ ВІЙНИ

Від початку повномасштабного вторгнення спостерігається значний розвиток відносин Україна-НАТО, і саме завдяки потужному партнерству з країнами союзу, наші військові мають

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

можливість навчатися у провідних фахівців у цій. Тому за останні 2 роки українська армія впровадила чимало інновацій, які зараз використовують країни Альянсу.

Протягом майже 65 років існування, НАТО розробила понад 1,2 тисячі різноманітних стандартів та нормативів. Вони охоплюють технічні специфікації, процедури тренувань, стандарти комунікації, навіть питання екології та багато іншого. Головною метою цих документів є забезпечення сумісності та ефективної взаємодії сил Альянсу, щоб вони могли оперативної та злагоджено реагувати на будь-які загрози безпеці країн-членів НАТО.

До повномасштабного вторгнення росії Україна вже впровадила близько 300 стандартів та документів НАТО. Після 2022 року було запроваджено ще чимало додаткових стандартів. За даними Міністерства оборони, Україна впровадила 192 стандарти НАТО, що становить 88% від запланованих в рамках цілей партнерства між Україною та Альянсом. Це першочергові стандарти НАТО, які є пріоритетними для досягнення сумісності збройних сил. Додатково було впроваджено 123 стандарти з власної ініціативи України, не пов'язані безпосередньо з цілями партнерства.

Першочергово увага приділялася стандартизації військової термінології та процедур комунікації для забезпечення чіткої взаємодії підрозділів під час операцій. Також уніфікуються програми бойової підготовки та проведення навчань за стандартами Альянсу.

Вагомий напрям - вдосконалення систем логістики, матеріально-технічного забезпечення, охорони здоров'я за процедурами країн НАТО. Запроваджуються спільні стандарти якості озброєння, поводження з боєприпасами, паливно-мастильними матеріалами. Важлива робота проводиться з уніфікації систем зв'язку, навігації, розвідки, управління військами та обміну даними за стандартами Альянсу.

Отже, Україна, опинилася у складних умовах, але завдяки потужному партнерству з країнами НАТО змогла швидко адаптуватися до нових викликів. За останні два роки українська армія впровадила значну кількість інновацій, що ґрунтуються на стандартах і нормативах НАТО. Найбільша увага була приділена стандартизації військової термінології, процедур комунікації, програм бойової підготовки та навчань. Крім того, велика увага приділялася вдосконаленню логістичних систем, матеріально-технічного забезпечення та охорони здоров'я за стандартами НАТО. Важлива робота проводиться із уніфікації систем зв'язку, навігації, розвідки та обміну даними. У результаті, Україна значно підвищила свою обороноздатність та здатність до спільних операцій з партнерами з НАТО.

*Рудик Андрій Олексійович,
доктор філософії з галузі соціальних та поведінкових
наук, старший офіцер Центру досліджень
трофейного та перспективного озброєння та
військової техніки (Україна, м. Київ)*

ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЇНОЮ СТАНДАРТИВ НАТО У СФЕРІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

У березні 2023 року на рівні НАТО був запроваджений єдиний підхід до стратегічних комунікацій у військовій сфері. Йдеться про угоду зі стандартизації STANAG 6539, якою затверджена Allied Joint Doctrine for Strategic Communications (AJP-10). Безумовно, це не означає, що на рівні Альянсу проблема стратегічних комунікацій до цього моменту не розроблялася. Варто згадати, що в глосарії НАТО поняття “strategic communications” з’явилося раніше. Це документ AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French) у редакції червня 2017 року, затверджений STANAG 3680 (п’ята редакція).

Однак важливе значення саме AJP-10 полягає у виробленні загальноприйнятого (на рівні Альянсу) розуміння стратегічних комунікацій і, найголовніше, у зміні підходу до місця стратегічних комунікацій у загальній структурі вищих штабів. Варто згадати, що відповідно до Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations (AJP-3, затверджена STANAG 2490) у редакції лютого 2019 року стратегічні комунікації входили до інших функцій штабу (“other staff functions”). Тоді як AJP-10 вносить корективи до J-структури вищих штабів, запроваджуючи підрозділ J10-StratCom.

Очевидно, що такі значні зміни вимагають відповідних рішень в Україні, як державі, що подала заявку на членство НАТО у вересні 2022 року. Наприклад, наказом начальника Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації Міністерства оборони України від 30.11.2023 року №72 передбачено, що з березня по грудень 2024 року мають бути проведені роботи із військової стандартизації щодо AJP-10. Також варто зауважити, що організаційно Управління стратегічних комунікацій перебуває в Генеральному штабі Збройних Сил України. Це одна з базових вимог AJP-10, яка є закономірним результатом перегляду логіки J-структури вищих штабів. Однак така імплементація має суто внутрішній військовий характер. Тоді як вона має бути забезпечена на рівні якщо не нормативно-правових, то підзаконних актів.

Варто нагадати, що наразі питання стратегічних комунікацій у Збройних Силах України регулюється Концепцією стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 22.11.2017 року №612.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

Слід звернути увагу, що з моменту появи даного підзаконного акту до нього не вносилися жодні зміни. Ряд його положень на момент початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України вже застарів. Не говорячи про його відповідність згаданій доктрині АЖП-10. Наприклад, чинна Концепція не враховує змін органів військового управління та підрозділів, які забезпечують стратегічні комунікації. Також залишається відкритим питання специфіки стратегічних комунікацій у воєнно-науковій сфері тощо.

Тому наразі важливо не лише проводити імплементацію стандартів НАТО у сфері стратегічних комунікацій на внутрішньовійськовому рівні, а й забезпечити відповідні зміни на нормативно-правовому та/або підзаконному рівні.

*Ігнатівська Аліна Ігорівна,
кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри
загальновійськових дисциплін Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (Україна, м.
Харків)
Скрипей Анна Едуардівна,
студентка Київського національного університету
імені Тараса Шевченка (Україна, м. Київ)*

IMPLEMENTATION OF NATO STANDARDS IN TRAINING CADETS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The implementation of NATO standards in the training of cadets at higher educational institutions is paramount in preparing future military leaders. NATO, as an alliance committed to collective defense and security, has developed comprehensive standards to ensure interoperability and effectiveness among the Armed Forces of its member states. Adhering to these standards in the curricula of cadets helps prepare future military leaders for seamless integration into international operations and effective contribution to allied missions.

Alignment of Curriculum: Cadet training programs should align with NATO standards, covering a wide range of military disciplines such as tactics, operations, logistics, communication, and leadership. This ensures that cadets are equipped with the knowledge and skills necessary to operate in accordance with NATO procedures and protocols.

Simulations and Training Exercises: Incorporating simulated exercises and NATO training scenarios

into cadet training programs allows them to gain practical experience in applying NATO principles in various operational contexts.

Language Proficiency: NATO emphasizes the importance of language proficiency in international operations. Cadet training programs should offer language courses focused on learning NATO languages such as English and French to ensure effective communication and cooperation among allied forces.

Interdisciplinary Approach: Cadet training should adopt an interdisciplinary approach, combining insights from various fields such as international relations, security studies, and military history.

Professional Development: Educational institutions should provide ongoing professional development for instructors and staff. Instructors should be familiar with the evolution of NATO doctrine, procedures, and best practices to ensure high-quality education for cadets.

Partnerships and Exchange Programs: Collaboration with NATO partners and participation in exchange programs can provide valuable opportunities for cadets to gain exposure to NATO standards and practices, fostering greater interoperability and cooperation.

Incorporating NATO standards into the training of cadets at higher educational institutions is essential for preparing future military leaders to operate effectively in international contexts and contribute to allied missions. By aligning curricula, providing practical training opportunities, emphasizing language proficiency, adopting an interdisciplinary approach, investing in professional development, and fostering partnerships, educational institutions can ensure that cadets are well-prepared to meet the challenges of modern security environments and uphold NATO principles and values.

Куртов Анатолій Ігоревич,

*кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри
підготовки офіцерів запасу Військово-юридичного
інституту Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Орехов Валерій Олексійович,

*курсант Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету (Україна, м. Харків)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО У ВІЙСЬКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Імплементация стандартів НАТО у військове законодавство України є ключовим фактором для вступу країни до Північноатлантичного альянсу. Цей процес потребує системного підходу та ґрунтового аналізу. Стандарти НАТО – це сукупність нормативних документів, які визначають

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

єдині підходи до організації та ведення військової справи в країнах-членах Альянсу. Їх розробляють з метою забезпечення сумісності сил та засобів, підвищення ефективності співпраці та оперативної взаємодії.

Система стандартів НАТО поділяється на дві категорії:

- військові стандарти (STANAG), які мають обов'язковий характер для всіх членів Альянсу;
- документи з питань стандартизації (STANREC), які носять рекомендаційний характер.

Україна працює над удосконаленням свого законодавства, щоб гарантувати відповідність зі стандартами НАТО. Це включає в себе зміни у військовій, правовій та інших сферах. Також наша країна проводить широкомасштабні реформи в армії з метою приведення її відповідно до стандартів НАТО. Це включає модернізацію зброї та обладнання, підвищення професійного рівня військовослужбовців та покращення військового управління. Україна активно бере участь у військових навчаннях та спільних ученнях з країнами-членами НАТО. Це дозволяє українським військовим отримувати досвід та знання від своїх західних партнерів.

У шляху до вдосконалення імплементації стандартів НАТО у військове законодавство України варто враховувати кілька ключових аспектів. По-перше, потрібно активно працювати над законодавчими ініціативами, спрямованими на внесення змін у військове законодавство, щоб воно відповідало стандартам НАТО. Це може включати прийняття нових законів та нормативних актів, які регулюють процес адаптації та впровадження стандартів Альянсу.

Нарешті, міжнародне співробітництво грає важливу роль у цьому процесі. Україна повинна активно співпрацювати з іншими країнами-членами НАТО, а також з міжнародними організаціями, щоб отримувати підтримку та допомогу у виконанні стандартів та досягненні цілей, пов'язаних з імплементацією стандартів НАТО у військове законодавство.

Висновок. У процесі імплементації стандартів НАТО у військове законодавство України ми стикаємося з рядом актуальних питань, які потребують уваги та розв'язання. Тому для успішної реалізації необхідно врахувати складність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, враховуючи специфіку українських реалій та потреб Збройних Сил. Це передбачає внесення значних змін у законодавство, а також забезпечення їх ефективною реалізації на практиці. Нарешті, активне міжнародне співробітництво виявляється як ключовий фактор успіху у цьому процесі. Співпраця з іншими країнами-членами НАТО та міжнародними організаціями допоможе українському військовому законодавству відповісти на виклики та забезпечити його відповідність міжнародним стандартам.

*Орхов Валерій Олексійович,
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В ПРОЦЕС РОЗМІНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Україна стикається зі складною проблемою забруднення своєї території мінами та вибухонебезпечними предметами (ВНП) внаслідок війни з Росією. Ця війна, яка розпочалася у 2014 році, призвела до великого розміру військових дій та залишила після себе безліч небезпечних мін та вибухових пристроїв, що загрожують життю та здоров'ю мирного населення.

У зв'язку з цим виникає необхідність впровадження стандартів НАТО для ефективного та безпечного розмінування. Стандарти НАТО в цій сфері визнані міжнародною спільнотою як найефективніші та найбезпечніші, оскільки вони враховують найсучасніші технології та підходи до розмінування, а також забезпечують високий рівень безпеки для працівників та мирного населення.

Впровадження стандартів НАТО в Україні допоможе підвищити ефективність розмінування, зменшити ризики для життя та здоров'я людей, а також сприятиме відновленню постраждалих територій та поверненню їх до цивільного використання.

Переваги впровадження стандартів НАТО для розмінування в Україні є значними і відображають сучасні підходи та найкращі практики у цій сфері. Стандарти НАТО передбачають використання найсучаснішого обладнання та методів для мінімізації ризику для працівників, які займаються розмінуванням. Це включає в себе спеціальні заходи безпеки, тренування та сертифікацію персоналу, а також використання захисного обладнання. За допомогою НАТО можна забезпечити більш ефективні та швидкі операції з розмінування. Це досягається завдяки використанню оптимізованих процесів, сучасного обладнання та найкращих практик у сфері розмінування. Зменшення ризику для цивільного населення спрямовані на мінімізацію випадків випадкових вибухів та забезпечення безпеки для цивільного населення. Вони передбачають використання методів, що дозволяють ефективно виявляти та нейтралізувати ВНП, зменшуючи тим самим ризики для громадян.

Впровадження стандартів НАТО дозволить Україні забезпечити сумісність своїх систем та процедур з системами та процедурами країн-членів НАТО. Це важливо для забезпечення ефективного співробітництва з партнерами та отримання доступу до новітніх технологій та найкращих практик у сфері розмінування.

**Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
«Місце військового права в системі підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України»**

У процесі впровадження стандартів НАТО з розмінування в Україні велика увага приділяється матеріально-технічному забезпеченню. Однією з ключових складових є закупівля необхідного обладнання та інструментів, що відповідають стандартам НАТО. Це включає в себе високоякісні детектори мін, розмінувальні роботи, захисне обладнання для персоналу та інше спеціалізоване обладнання. Застосування такого обладнання дозволить забезпечити найвищий рівень безпеки та ефективності під час операцій з розмінування. Крім того, значну увагу приділяється оновленню інфраструктури для розмінування. Це може включати в себе модернізацію розмінувальних центрів, будівництво спеціалізованих тренувальних майданчиків, розробку та впровадження інформаційних систем для моніторингу та управління операціями розмінування, а також створення лабораторій для дослідження та випробування нових технологій у сфері розмінування.

Одним з ключових аспектів успішного впровадження стандартів НАТО є міжнародне співробітництво. У цьому контексті Україна активно співпрацює з країнами-членами НАТО та іншими міжнародними організаціями. Ця співпраця може включати обмін досвідом, проведення спільних навчань та тренувань, а також залучення експертів та консультантів з інших країн для надання технічної та професійної підтримки. Такий підхід дозволяє Україні використовувати найкращі світові практики та технології у сфері розмінування, що сприяє підвищенню ефективності та безпеки операцій.

Впровадження стандартів НАТО в процес розмінування територій України є ключовим кроком для забезпечення безпеки людей та ефективного очищення країни від мін та вибухонебезпечних предметів (ВНП). Цей процес передбачає ряд кроків, спрямованих на досягнення конкретних результатів та підвищення загальної ефективності розмінування.

Першим кроком є оцінка поточних потреб та можливостей України у сфері розмінування. Це допоможе визначити найбільш критичні області, де необхідна негайна дія, а також виявити прогалини у використанні сучасних методів та технологій.

Другий крок полягає в розробці детального плану впровадження стандартів НАТО. Визначення пріоритетних напрямків для впровадження, розробка чіткої дорожньої карти з чіткими термінами та етапами впровадження є ключовими етапами цього процесу.

У висновку, впровадження стандартів НАТО є кроком у майбутнє для України, що дозволить забезпечити безпеку громадян та ефективно очистити територію від мін та ВНП. Це також сприятиме покращенню співпраці з країнами НАТО та іншими міжнародними партнерами у цій важливій справі.

Наукове видання

**МІСЦЕ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В СИСТЕМІ
ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

**ПЕРША
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

(м. Харків, 21 березня 2024 р.)

Видається в авторській редакції

Відповідальний за випуск *В. В. Пугач*

Підписано до друку 26.03.2024. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 13,5. Обл.-вид. арк. 13. Тираж 100 пр. Зам. № 36

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017